

**Äldreombudsmannens berättelse
till statsrådet 2025**

RÄTT TILL EN TRYGG ÅLDERDOM

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

Skribenter:

Päivi Topo

Ulla Buchert

Vilhelmiina Lehto-Niskala

Elisa Virkola

Marjut Vuorela

Äldreombudsmannens berättelse till statsrådet 2025

Äldreombudsmannens publikationer 6

ISBN 978-952-65554-9-2 (webbpublikation)

ISSN 2954-2588 (webbpublikation)

Ombrytning: Inka Kosonen

Bilder: Vilja Pursiainen och Markku Lempinen

Innehållsförteckning

Förord	6
Äldreombudsmannens ställningstagande	9
Äldreombudsmannens rekommendationer	11
1 Digital trygghet och likabehandling av personer som inte använder digitala tjänster	16
1.1 Regeringsprogrammets skrivningar om digitalisering och likabehandling har ännu inte genomförts	17
1.2 I frågor som gäller digitalisering och likabehandling behövs en tydlig ansvarig instans för statsrådet och riksdagen	19
1.3 Likabehandlingen av personer som inte använder digitala tjänster förverkligas inte när det gäller att uträtta ärenden, få information, delta och påverka	20
1.4 Alla äldre ska kunna skaffa sig digitala färdigheter	22
1.5 Situationen för elektronisk ärendehantering på någon annans vägnar och stödd ärendehantering ska utredas	24
Äldreombudsmannens rekommendationer	26
2 Social- och hälsovårdstjänster som garanter för en trygg ålderdom	28
2.1 Tillgången till tjänster för äldre har försämrats	29
2.2 Allvarliga problem i användningen av begränsningsåtgärder inom serviceboende med heldygnsvård	33
2.3 Teknologin används inte tillräckligt för att främja äldre personers välbefinnande och funktionsförmåga	34
2.4 Belastade vårdare kan inte trygga högklassig vård	35
2.5 Det finns fortfarande för lite gerontologiskt socialt arbete inom välfärdsområdena	36
2.6 Närstående- och anhörigvårdens betydelse underskattas	38
2.7 Tillgången till hälso- och sjukvård tar för lång tid	39

2.8	De äldre behöver vård och stöd för missbruksproblem och psykisk ohälsa	41
2.9	Äldre personer med funktionsnedsättning riskerar att bli utan den funktionshindersservice de behöver	42
2.10	Äldre personer som hör till minoriteter utsätts för diskriminering inom social- och hälsovårdstjänsterna	43
	Äldreombudsmannens rekommendationer	45
3	Ekonomisk trygghet	48
3.1	En svag ekonomisk situation skapar otrygghet	48
3.2	Låga inkomster är vanligast bland äldre, ensamboende och kvinnor	49
3.3	Tjänster och läkemedel uteblir på grund av penningbrist	51
3.4	Åtstramning av förmånerna	52
3.5	Det har blivit allt svårare att ansöka om förmåner	53
3.6	Det finns många problem med användningen av banktjänster	55
3.7	Ekonomiskt utnyttjande och nätbedrägerier är vanliga	56
	Äldreombudsmannens rekommendationer	58
4	Trygghet i fråga om boende och rörlighet	60
4.1	Behovet av förmånliga och tillgängliga bostäder är stort	61
4.2	Riskerna för olycksfall och olyckor i hemmet har ökat på grund av att man bor hemma i allt sämre skick	62
4.3	Illabehandling och våld i hemmet och i boendemiljön förblir ofta dolda	64
4.4	Äldre personers rörlighet försvåras av att kollektivtrafiken minskar och att tjänsterna digitaliseras	66
4.5	I undantagssituationer är de äldre både hjälpare och hjälpbehövande	68
	Äldreombudsmannens rekommendationer	70
5	De äldres aktörskap ska bli synligt och starkt	72
5.1	Äldre personers insatser i samhället identifieras inte tillräckligt	72
5.2	Äldrerådens verkliga möjligheter att påverka är ställvis dåliga	74
5.3	Äldre personer har en viktig roll som frivilliga aktörer	75
5.4	Ensamhet är också ett samhällspolitiskt problem	76

5.5	För lite uppmärksamhet ägnas åt att främja äldre personers hälsa och välfärd	78
	Äldreombudsmannens rekommendationer	80
6	Äldreombudsmannens verksamhet 2025	82
6.1	Äldreombudsmannens byrå	82
6.2	Äldreombudsmannens år i siffror	83
6.3	Uppföljning och utvärdering av de äldres ställning och rättigheter	84
	Utlåtanden till riksdagens utskott	84
	Utlåtanden till ministerier, myndigheter och andra instanser	85
	Hörande av sakkunniga i riksdagens utskott	87
	Ställningstaganden	87
6.4	Nätverkande och uppbyggande av kontakter mellan olika aktörer	88
	Medlemskap i expertgrupper	88
	Möten och evenemang	89
	Verksamheten i gruppen av inflytelserika seniorer	90
	Arrangerade evenemang	90
	Internationellt samarbete	91
6.5	Uppföljning, produktion och förmedling av uppgifter om äldre personers rättigheter	92
	Anföranden och inledningsanföranden	92
	Pressmeddelanden	92
	Artiklar och insändare	92
	Publikationer	93
	Bloggar	93
	Nyheter som publicerats på webbplatsen	93
	Nyhetsbrev	94
	Medieintervjuer och medieträffar	94
	Sociala medier	95
	Medborgarnas kontakter	95
	Källor	97

Förord

Trygghet är en grundläggande förutsättning för ett människovärdigt liv för äldre.

Rätten till ett tryggt liv skyddas på många sätt genom lagstiftningen, oberoende av om det är fråga om fysisk, psykisk, ekonomisk eller social trygghet. Äldre personer har en viktig roll i att upprätthålla säkerheten i samhället, men samtidigt hotar många faktorer många äldre personers egen trygghet. Dessa är att inte ha digitala färdigheter eller för små digitala färdigheter och medieläs-färdigheter, svårigheter att få social- och hälsovårdstjänster, för små inkomster, otillgängliga och otrygga boendemiljöer, social isolering, ständig ensamhet, problem att röra sig och upplevelser av illabehandling. Statsrådet spelar en central roll när det gäller att lösa dessa problem.

Trygghet är ett värde som vi alla anser vara viktigt. Den är en väsentlig förutsättning för ett människovärdigt liv. Därför är det viktigt att identifiera vem som hamnar utanför eller riskerar att hamna utanför den ömsesidiga omsorgen och samhällets skyddsnet.

I denna äldreombudsmannens årsberättelse till statsrådet beskriver vi hur äldre personers rättigheter tillgodoses ur ett trygghetsperspektiv. Att stärka likabehandlingen mellan olika människogrupper är ett viktigt sätt att öka tryggheten för individer och i hela samhället. Tillsammans är vi starkare när det gäller att upprätthålla ett välmående och tryggt Finland under både goda och svåra år.

I berättelsen lyfter vi fram brister i anslutning till tryggheten för äldre personer och föreslår korrigeringsåtgärder för dessa. Vi tar också initiativ och tar ställning i enlighet med vår lagstadgade uppgift. Våra ställningstaganden grundar sig på forskning, statistik, kontakter till äldreombudsmannen samt diskussioner med äldre personer och aktörer som arbetar med äldre personers ärenden. Kostnaderna för förslagen till lösningar är till största delen måttliga eller skulle till och med spara kostnader inom social- och hälsovården och annan myndighetsverksamhet.

Det finns mycket information om de äldres situation, och numera samlas informationen allt oftare in även av äldre som tidigare lämnades helt utanför olika enkäter och utredningar. Det är viktigt att forskningsinstituten och forskningsfinansiärerna ser till att uppgifter samlas in särskilt från personer som befinner sig i en svårare situation än normalt och från de allra äldsta. På så sätt förbättras forskningens tillförlitlighet och allmängiltighet och vi får mer omfattande information för det samhälleliga beslutsfattandet för att kunna upprätthålla och öka tryggheten och undvika uteslutande beslut.

” Jag uppmanar statsrådet att genom sina beslut säkerställa att alla äldre har möjlighet att lära sig och upprätthålla sina digitala färdigheter samt att sköta ärenden även på annat sätt än genom att använda elektroniska tjänster.

Äldre personer är ett av stöden för tryggheten i samhället, eftersom de mycket ofta tar hand om sina närstående i olika åldrar och stöder tillväxten för yngre generationer. Många äldre deltar i frivilligverksamhet och förtroendeuppdrag. I kontakterna till äldreombudsmannen syns dock att många äldre blir tvungna avstå från dessa uppgifter på grund av bristfälliga eller för små digitala färdigheter eller på grund av att bristerna i de digitala färdigheterna försvårar skötseln av ärenden.

Petteri Orpos regeringsprogram innehåller fyra skrivningar om att förbättra äldre personers ställning i det digitaliserade samhället. Regeringsperioden har redan pågått länge och det är bråttom att verkställa dessa skrivningar. Jag uppmanar statsrådet att genom sina beslut säkerställa att alla äldre har möjlighet att lära sig och upprätthålla sina digitala färdigheter samt att sköta ärenden även på annat sätt än genom att använda elektroniska tjänster. På så sätt stärks de äldres ställning och tryggheten i hela samhället.

Päivi Topo

Äldreombudsman

Äldreombudsmannens ställningstagande

Temat för denna äldreombudsmannens årsberättelse som överlämnas till statsrådet är trygghet. Känslan av trygghet och säkerhet är nödvändiga med tanke på en människovärdig ålderdom.

Vi beskriver tryggheten för äldre personer i anslutning till digitalisering, social- och hälsovårdstjänster, utkomst, boende och rörlighet samt aktörskap, funktionsförmåga och delaktighet. De äldres mångfald framhävs i trygghetsfrågor. För en stor del fungerar vardagen utan trygghetsproblem och de äldre bygger ofta upp den gemensamma tryggheten till exempel genom att hjälpa andra. För en del äldre personer hopar sig trygghetsproblemen och det är oroväckande att deras situation verkar ha försämrats snarare än förbättrats.

Vi ger statsrådet förslag på hur trygghetssituationen för de äldre kan förbättras. Samtidigt skulle hela samhällets funktion och säkerhet förbättras. När vi till exempel tryggar möjligheten för äldre som saknar digitala verktyg och digitala färdigheter att uträtta ären-

den och få information på annat sätt än digitalt, förbereder vi oss samtidigt i samhället på situationer där internet inte fungerar. För det andra, när vi till exempel erbjuder äldre personer möjligheter att stärka muskelkonditionen och balansen, stöder vi deras funktionsförmåga och resurser. Det är också lättare att få social- och hälsovårdstjänsterna att räckta till för personer i alla åldrar om antalet fallolyckor bland äldre och de höftfrakturer och sjukhusperioder som dessa ofta leder till minskar.

Känslan av trygghet och säkerhet är inte bara individens upplevelse. De påverkas av människans upplevelser av kontakt med andra människor och lika behandling som andra. Båda upplevelserna inramas av de värderingar som är de viktigaste i samhället. Det finländska samhället stöder sig på tanken om varje människas värdighet, det vill säga människovärdet. Genom att värna om denna kärna i vårt samhälle säkerställer vi att även äldre personer i de svåraste och sköraste situationerna kan lita på att de får hjälp och stöd.

” Det finländska samhället stöder sig på tanken om varje människas värdighet, det vill säga människovärdet. Genom att värna om denna kärna i vårt samhälle säkerställer vi att även äldre personer i de svåraste och sköraste situationerna kan lita på att de får hjälp och stöd.

Det är nödvändigt att granska beslutsfattandet och de samhällsliga tjänsterna med tanke på hur de främjar ett människovärdigt liv även ur ett ekonomiskt perspektiv. Den otrygghet som medborgarna upplever, upplevelsen av utanförskap och värdelöshet ökar samhällets kostnader. När en person med en framskriden minnessjukdom, som bor ensam hemma, går vilse utomhus på vintern, ramlar, förfryser sig och får en höftfraktur, är det fråga om en mänsklig tragedi och en dyr operation för att rädda personen. Sådana situationer förekommer alltför ofta när en äldre person inte beviljas den service som hen i första hand behöver.

De äldres trygghetsbekymmer i anslutning till det dagliga livet har lyfts fram mycket under året och frågorna nedan beskriver dem.

- Vilka otrygga situationer hamnar äldre personer i på grund av elektroniska tjänster, eftersom de upplever att deras grundläggande digitala färdigheter är otillräckliga och de måste stödja sig på andras hjälp?
- Varför försvaras situationen för äldre personer som saknar digitala färdigheter hela tiden?
- Var får de tillförlitlig hjälp med att lära sig digitala färdigheter och uträtta ärenden elektroniskt? Vem hjälper med att identifiera falsk information och bedrägeriförsök?
- Varför blir en allt större grupp äldre personer som bor hemma utan tillräckliga tjänster eller får dem inte alls?
- Hur kan en äldre person som bor ensam och har låga inkomster klara av patientavgifterna och läkemedelskostnaderna när pengarna inte ens räcker för andra nödvändiga utgifter?
- Hur tar man sig ut hemifrån om det inte finns någon hiss eller om den inte fungerar eller om man inte kan öppna ytterdörren?
- Varför är det fortfarande vanligt med ensamhet, även om vi känner till metoderna för att minska den?
- Hur kan vi minska åldersdiskrimineringen, som över hälften av de äldre säger att de observerat?
- Varför upplever en del äldre personer, såsom en del av dem som bor på vårdhem, våld och illabehandling?

Äldreombudsmannens rekommendationer

Äldreombudsmannens rekommendationer till statsrådet för att förbättra tryggheten för äldre personer beskrivs nedan. I årsberättelsen berättar vi om äldre personers ställning och tillgodoseendet av deras rättigheter i alla frågor. Det är inte bara fråga om äldre personers rätt till något, utan också om att vi bättre än för närvarande identifierar de omfattande insatser som äldre personer deltar med i samhället. Äldre personer är viktiga trygghetsgaranter i samhället. Att identifiera och erkänna detta är en metod att minska åldersdiskriminerande språk, tänkande och handlingar i samhället.

1. Digitalisering

Likabehandlingen för personer som inte använder digitala tjänster förverkligas inte när det gäller att uträtta ärenden, få information, delta och påverka

- Fler samservicekontor öppnas i hela landet för att trygga tillgången till information och möjligheten att sköta myndighetsärenden för dem som inte använder digitala tjänster och för dem som behöver digitalt stöd. Man säkerställer att kommunernas, välfärdsområdenas och de statliga myndigheternas rådgivning och ärendestöd finns tillgängliga vid varje serviceställe.

Alla äldre har möjlighet att skaffa digitala färdigheter

- Undervisning ordnas i alla kommuner för att skaffa och upprätthålla grundläggande digitala färdigheter för alla äldre som behöver detta.

Situationen för elektronisk ärendehantering på någon annans vägnar och stödd ärendehantering ska utredas

- Behovet av reglering gällande uträttande av ärenden på någon annans vägnar i digitala tjänster och digital ärendehantering med stöd av en annan person utreds. Det är viktigt att ägna särskild uppmärksamhet åt att bevara informations säkerheten och dataskyddet för äldre personer.

Regeringsprogrammets skrivningar om digitalisering och likabehandling har ännu inte genomförts

- Regeringsprogrammets skrivningar om att förbättra äldre personers verksamhets- och påverkningsmöjligheter i det digitaliserade samhället ska genomföras.

I frågor som gäller digitalisering och likabehandling behövs en tydlig ansvarig instans för statsrådet och riksdagen.

- I arbetsfördelningen mellan statsrådet och riksdagens utskott utses en instans som ska svara på frågor om digitalisering och likabehandling.

2. Social- och hälsovårdstjänster

Tillgången till tjänster för äldre har försämrats

- Tillgången till serviceboende med helsevård och hemvård förbättras i hela landet.
- Rehabiliterande dagverksamhet skrivs in i socialvårdslagen under välfärdsområdenas organiseringsansvar.
- Ett nationellt utvecklingsprogram om helheten av tjänster för äldre inrättas för att säkerställa att de äldres grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter tillgodoses samt att social- och hälsovårdstjänsterna är tillräckliga för personer i alla åldrar.

Allvarliga problem i användningen av begränsningsåtgärder inom serviceboende med heldygnsomsorg

- Man påskyndar lagstiftningen om främjande av äldre personers självbestämmanderätt och användning av begränsningsåtgärder inom heldygnsomsorgen.

Teknologin kan utnyttjas för att främja välbefinnandet och funktionsförmågan

- En riksomfattande strategi för användningen av teknologi inom tjänster för äldre utarbetas.
- Man undersöker distanshemvårdens effekt.

Belastade vårdare kan inte trygga högklassig vård

- Tillräcklig personal tryggas inom tjänster för äldre.

Det gerontologiska sociala arbetet är fortfarande för litet i välfärdsområdena

- Det gerontologiska sociala arbetet stärks inom alla välfärdsområden så att äldre personer i behov av särskilt stöd får den hjälp och service de behöver.

Betydelsen av anhörig- och närståend omsorg underskattas

- Man säkerställer att det i välfärdsområdena finns tillräckligt med kortvarigt serviceboende, familjevård och annat stöd för närståendevårdsfamiljer även i akuta situationer.
- Man följer upp på riksnivå hur det belopp som budgeterats för att betona minimiarvodet för närståendevård verkligen riktas till närståendevårdarnas fördel i olika välfärdsområden.

Det tar för lång tid att få tillgång till hälso- och sjukvård

- Tillgången till hälso- och sjukvårdstjänster påskyndas genom att den lagstadgade vårdgarantitiden förkortas så att äldre personer får vård i rätt tid i hela landet.

Äldre personer behöver vård och stöd för missbruksproblem och psykisk ohälsa

- I lagstiftningen slopas åldersgränsen på 67 år för rehabiliterande psykoterapi och rätten till ekonomiskt stödd psykoterapi tryggas för de äldre vid behov.
- Välfärdsområdena säkerställer att hälso- och sjukvårdstjänsterna på basnivå, tjänsterna för äldre och den specialiserade sjukvården har tillräcklig kompetens i anslutning till psykisk ohälsa och missbruksproblem hos äldre.

Äldre personer med funktionsnedsättning riskerar att bli utan den funktionshinderservice de behöver

- Man bedömer effekterna av avgränsningen av livsskedet i den reviderade lagen om funktionshinderservice och säkerställer att äldre personer med funktionsnedsättning får den service de behöver.

Äldre personer som hör till en minoritet utsätts för diskriminering inom social- och hälsovårdstjänsterna

- Man ser till att rätten till social- och hälsovårdstjänster för äldre som hör till minoriteter tillgodoses på lika villkor.

3. Ekonomisk trygghet

En svag ekonomisk situation skapar otrygghet

- Man säkerställer köpkraften hos dem som har de allra minsta pensionerna.

Låga inkomster är vanligast bland äldre, dem som bor ensamma och kvinnor

- De totala konsekvenserna för äldre personer som befinner sig i en svårare situation än normalt bedöms på förhand när flera samtidiga ändringar i lagstiftningen om social trygghet och utkomst bereds.
- Det politiska beslutsfattandets och lagberedningens inverkan på utkomsten för äldre personer som bor ensamma bör bedömas mer systematiskt än i nuläget.

Tjänster och läkemedel uteblir på grund av penningbrist

- Tjänsteanvändarna ska i större utsträckning än i nuläget informeras om möjligheten att ansöka om sänkta klientavgifter.
- Uppföljningen av avgiftstaket för klient- och patientavgifter bör överföras till välfärdsområdena.

Åtstramning av förmånerna

- De äldres möjligheter att uträtta ärenden ska främjas genom att förbättra tillgången till socialväsandets tjänster och stärka rätten till personlig service.
- Konsekvenserna av reformen av lagen om utkomststöd ska bedömas noggrant särskilt för äldre personer med de allra lägsta inkomsterna.

Det blir allt svårare att ansöka om förmåner

- Möjligheten att göra ett försök med ett förmånsförslag för personer över 80 år utreds.
- Man säkerställer att välfärdsområdena och FPA erbjuder de äldre tillräcklig rådgivning och handledning i utkomstfrågor.

Det finns många problem med användningen av banktjänster

- Alla äldre garanteras möjlighet att sköta sina bankärenden smidigt och tryggt oberoende av deras funktionsförmåga eller digitala färdigheter.

Ekonomiskt utnyttjande och nätbedrägerier är vanliga

- Det finns skäl att utvärdera lagstiftningen, eftersom en stor del av de äldre behöver stöd av andra för att uträtta ärenden elektroniskt, vilket ökar risken för ekonomiskt utnyttjande och förlust av integritet.

4. Trygghet i boendet och rörligheten

Behovet av förmånliga och tillgängliga bostäder är stort

- Statlig finansiering anvisas för renovering och nybyggnad av tillgängliga hyresbostäder till rimligt pris för att tillgodose behoven hos äldre med låga inkomster och nedsatt funktionsförmåga.

Riskerna för olycksfall och olyckor i hemmet har ökat när man bor hemma i allt sämre skick

- Tryggheten i boendet för äldre personer med nedsatt funktionsförmåga som bor hemma ökas genom samarbete mellan social-, hälso- och räddningstjänsterna.

Illabehandling som sker i hemmet och våld i nära relationer förblir ofta dolda

- Kontinuiteten i det långvariga arbetet i organisationer inom social- och hälsovården som arbetar med äldre personer som upplevt illabehandling, våld och utnyttjande ska tryggas med tillräcklig finansiering från STEA, välfärdsområdena och kommunerna.
- En samarbetsstruktur mellan välfärdsområdena och organisationerna är nödvändig för att välfärdsområdena och organisationerna ska kunna svara på de äldres behov av hjälp tillsammans.
- Man sammanställer en helhetsbild av illabehandlingen av och våld mot äldre, arbetet mot det samt de stödtjänster som erbjuds och behövs.

Äldre personers rörlighet försvåras av att kollektivtrafiken minskar och tjänsterna digitaliseras

- Man säkerställer att de äldre kan använda kollektivtrafiken även utan digitala färdigheter och betala biljetten kontant.
- Tillgången till kollektivtrafik tryggas i hela landet.

Äldre personer är i undantagssituationer både hjälpbehövande och hjälpare

- Beredskapsguiden för hela befolkningen som endast finns tillgänglig digitalt skickas per post i pappersform till alla över 75 år.

5. De äldres aktörskap ska bli synligt och starkt

Äldre personers insatser i samhället identifieras inte tillräckligt

- I de handlingar som utarbetats av statliga myndigheter, såsom statsbudgeten, granskas de äldres andel i nationalekonomin och den offentliga ekonomin på ett mångsidigare sätt än endast som en del av befolkningen som behöver vård.

Äldrerådens verkliga möjligheter att påverka är ställvis dåliga

- Äldrerådens möjligheter att påverka i kommunerna och välfärdsområdena förbättras genom att lagstiftningen som gäller dem förnyas.

Äldre personer har en viktig roll som frivilliga aktörer

- Förutsättningarna för organisationernas frivilligverksamhet säkerställs.

Ensamhet är också ett samhällspolitiskt problem

- Resurserna att ordna fler mötesplatser och avgiftsfri verksamhet nära de äldres hem tryggas för kommunerna, församlingarna och organisationerna.

För lite uppmärksamhet ägnas åt att främja äldre personers hälsa och välfärd

- Separat finansiering riktas till kommunernas, välfärdsområdenas och organisationernas åtgärder för att minska hälsoskillnaderna och riskfaktorerna för minnessjukdomar bland äldre.

1 Digital trygghet och likabehandling av personer som inte använder digitala tjänster

Digitaliseringen av samhället har framskridit snabbt och omfattande, och största delen av befolkningen har nytta av den. I synnerhet för de allra äldsta och äldre med låg utbildning medför digitaliseringen av samhället problem varje dag när de alternativa service- och informationskanalerna försvinner eller minskar. Behovet av digitalt stöd är också stort. Alla myndigheter ansvarar för att ge råd om användningen av sina digitala tjänster, men ansvaret för att undervisa i och upprätthålla grundläggande digitala färdigheter har inte anvisats någon myndighet direkt. Tillhandahållandet av digitalt stöd ska förstås som en lönsam investering för den offentliga ekonomin. Petteri Orpos regeringsprogram om att förbättra de äldres ställning i det digitaliserade samhället har ännu inte konkretiserats till åtgärder.

Äldreombudsmannen rekommenderar fyra centrala åtgärder för att förbättra de äldres verksamhet i det digitaliserade samhället och öka produktiviteten i de offentliga tjänsterna. Först ska man fatta ett riksomfattande beslut för att säkerställa att undervisning i grund-

läggande digitala färdigheter ordnas för de äldre i alla kommuner. För det andra öppnas fler samservicekontor, det vill säga Finlandsdisker, för att trygga tillgången till information och möjligheten att sköta myndighetsärenden för dem som inte använder digitala tjänster och dem som behöver digitalt stöd i hela landet. För det tredje utreds regleringsbehoven i uträttande av ärenden på någon annans vägnar i elektroniska tjänster och uträttande av ärenden med stöd av en annan person. För det fjärde säkerställer man att riksdagen och statsrådet har anvisat ansvariga instanser för behandlingen av frågor som gäller digitalisering och likabehandling.

” Alla myndigheter ansvarar för att ge råd om användningen av sina digitala tjänster, men ansvaret för att undervisa i och upprätthålla grundläggande digitala färdigheter har inte anvisats någon myndighet direkt.

1.1 Regeringsprogrammets skrivningar om digitalisering och likabehandling har ännu inte genomförts

REKOMMENDATION:

- **Regeringsprogrammets skrivningar om att förbättra äldre personers verksamhets- och påverkningsmöjligheter i det digitaliserade samhället ska genomföras.**

Petteri Orpos regeringsprogrammets skrivningar (Regeringsprogrammet 2023) om att förbättra ställningen för äldre och personer med funktionsnedsättning i det digitaliserade samhället har ännu inte konkretiserats till åtgärder.

Möjligheterna för medborgare, som inte har digitala färdigheter eller enheter, att agera i samhället och sköta sina ärenden har försämrats ytterligare. Detta utesluter en del av människorna från deras egna och gemensamma angelägenheter, om de inte har en pålitlig person med digitala färdigheter som stöd. Utvecklingen gäller särskilt de allra äldsta. Därför kan det kallas en strukturell åldersdiskriminering som redan har pågått i årtionden och som producerats av beslutsfattandet. Äldreombudsmannen framförde detta när vi överlämnade årsberättelsen till justitieministern. Justitieministern och äldreombudsmannen beslöt att i början av 2026 ordna en rundabordsdiskussion tillsammans på hög nivå om ämnet.

Petteri Orpos regeringsprogram innehåller fyra skrivningar om hur regeringen förbättrar situationen för äldre och personer med funktionsnedsättning i ett digitaliserat samhälle under sin period.

1. Genom samarbete mellan kommuner och organisationer stöds utvecklandet av de äldres digitala färdigheter. Det säkerställs att det finns tjänster också för dem som inte kan använda elektroniska tjänster.

Utvecklingen har dock de facto varit den motsatta, eftersom organisationernas finansiering har minskat kraftigt och deras möjligheter att erbjuda digital rådgivning har försämrats. Organisationerna har haft en mycket stor roll i att förbättra digitala färdigheter hos äldre personer. I statsbudgeten har kommunerna inte anvisats tilläggsresurser för undervisning i digitala färdigheter och finansieringen av biblioteken och det fria bildningsarbetet har minskat.

Det är positivt att regeringen har berett en reform där identitetskortets giltighetstid förlängs till tio år. Äldreombudsmannen har framfört att många äldre personer har svårt att förnya identitetskortet om de inte använder digitala tjänster. De är också tvungna att betala mer för att uträtta ärenden. Utan identitetskort är det till exempel inte möjligt att uträtta ärenden på bankkontor eller utöva rösträtt i val.

2. I regeringsprogrammets punkt om digitala tjänster inom social- och hälsovården konstateras att man förebygger digitalt utanförskap och beaktar olika användargrupperns behov och att digitala lösningar är lätta att använda. Uträttandet av ärenden ansikte mot ansikte eller per telefon säkerställs vid behov.

I praktiken har antalet serviceställen inom social- och hälsovårdstjänsterna minskats i välfärdsområdena, vilket har medfört att resorna för att uträtta ärenden kan ha blivit till och med hundratals kilometer långa. Möjligheterna att uträtta ärenden ansikte mot ansikte

och mötas har också minskat till exempel i och med digitala mottagningar och distansbesök som ökat inom hemvården. 21 procent av 65-74-åringarna, 15 procent av 75-84-åringarna och 13 procent av personer över 85 år har använt elektroniska tjänster inom social- och hälsovården. Skillnaderna mellan välfärdsområdena var stora. (Vehko m.fl. 2025.)

3. I regeringsprogrammets punkt om uträttande av ärenden med myndigheter står det: Lagstiftningen ändras så att den digitala myndighetskommunikationen blir den primära kanalen för myndighetskommunikation... Samtidigt måste det säkerställas att det finns alternativa service- och kommunikationskanaler för dem som inte kan använda digitala tjänster.

Regeringens proposition behandlades i riksdagen i slutet av 2025 och enligt den ändras alla myndighetsärenden så att de i första hand sköts digitalt. Samtidigt konstaterades att tilläggsfinansiering inte reserveras för digitalt stöd för medborgarna. Under året godkändes också regeringens proposition om att

lägga ner Medborgarrådsgivningen som upprätthölls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och som har erbjudit stöd för digital ärendehantering samt gett råd till dem som uträttar ärenden utan digitala enheter.

Myndighetstjänster ansikte mot ansikte, såsom FPA:s och Skatteförvaltningens service-ställen, har minskat i allt snabbare takt och många har långa resor för att uträtta ärenden. Det är svårt att hitta olika myndigheters kontaktuppgifter och information om öppettider någon annanstans än på deras webbplatser. Det är ofta dyrare att uträtta ärenden på annat sätt än via digitala tjänster.

4. I regeringsprogrammets punkt som beskriver åtgärder i anslutning till rättsstaten och hela samhällets kriställighet konstateras att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och äldre stärks och deras möjligheter att delta i det digitaliserade samhället stöds.

Överföringen av myndighetskommunikationen och myndighetsärendena till digitala

Över en halv miljon äldre personer kan inte uträtta ärenden självständigt i digitala tjänster

Endast bland personer över 65 år finns det fortfarande över 500 000 personer som antingen helt saknar digitala färdigheter eller så är färdigheterna inte tillräckliga för att uträtta ärenden självständigt. Siffran grundar sig på en bedömning som gjorts utifrån resultaten av THL:s undersökning Hälso-samma Finland (Vehko m.fl. 2025).

Nio procent av 65-74-åringarna och 20 procent av 75-99-åringarna saknar smarttelefon (MDB 2025).

Cirka 70 procent av personer över 85 år använder inte elektroniska tjänster självständigt. Motsvarande siffra för 75-84-åringar är 46 procent och för 65-74-åringar 22 procent. (THL 2025b.)

Av de lägst utbildade personerna över 65 år uträttar endast hälften ärenden självständigt i elektroniska tjänster, medan motsvarande siffra för högt utbildade är 80 procent.

tjänster kommer i första hand att försvåra äldre och yngre personers möjligheter att delta i gemensamma frågor, om de inte kan använda elektroniska kanaler självständigt för att få tillgång till information och påverka. Äldreombudsmannen och tillsynsmyndigheterna har kontaktats i anslutning till verkställandet av den reviderade lagen om funktionshinderservice, där äldre personer med funktionsnedsättning har berättat att de förlorat sin rätt till service för personer med funktionsnedsättning, såsom färdtjänst eller personlig assistans. Det försämrar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta då det med stöd av socialvårdslagen är svårt att få färdtjänst och det inte ges några timmar alls av personlig assistent.

1.2 I frågor som gäller digitalisering och likabehandling behövs en tydlig ansvarig instans för statsrådet och riksdagen

REKOMMENDATION:

- **I arbetsfördelningen mellan statsrådet och riksdagens utskott utses en instans som ska svara på frågor om digitalisering och likabehandling.**

Äldreombudsmannen har upprepade gånger framfört till statsrådet och riksdagen att de ställningen för äldre som inte använder digitala tjänster måste tas på större allvar i de riksomfattande besluten och i beredningen av dem. Likaså har äldreombudsmannen upprepade gånger framfört att äldre personers möjligheter att skaffa och upprätthålla grundläggande digitala färdigheter måste förbättras. Ingetdera frågorna har framskridit i det riksomfattande beslutsfattandet.

” Olika ministerier främjar digitaliseringen i enlighet med sina egna uppgifter utan att någon instans granskar digitaliseringen som helhet ur ett jämlikhetsperspektiv.

Kommunförbundet kommenterade den riksomfattande samordningen och behovet av systematiskt samarbete 2025 i sin utredning om ordnandet av digitalt stöd i olika kommuner:

Kommuner, organisationer, välfärdsområden, statliga ämbetsverk och privata aktörer är alla väsentliga tillhandahållare av digitalt stöd som för sin del kan bidra till upprätthålla medborgarnas digitala kompetens och göra uträttandet av ärenden smidigare. Olika sektorer finansieras för närvarande separat från varandra från olika ministerier.

Den nationella, regionala och lokala samordningen måste fortsätta och utvecklas. Varje nivå har en viktig uppgift i helheten, och dessa nivåer borde sammankopplas. Lokal expertis i kombination med regionalt samarbete och nationellt stöd ger det bästa slutresultatet i stället för att varje aktör endast utför sin egen uppgift. (Pauni 2025)

Vid behandlingen av äldreombudsmannens första riksdagsberättelse i riksdagen framkom att inget av de nuvarande utskotten egentligen svarar på frågor som gäller digitalisering och likabehandling, utan alla granskar digitaliseringen endast ur sitt eget perspektiv. Likaså har man vid möten med olika ministerier förmedlat en bild av att inget av ministerierna i statsrådet har fått i uppgift att svara på likabehandlingsfrågor i anslutning till digitaliseringsutvecklingen. Olika ministerier främjar digitaliseringen i enlighet med sina

egna uppgifter utan att någon instans granskar digitaliseringen som helhet ur ett jämlikhetsperspektiv.

Äldreombudsmannen anser det vara viktigt att statsrådet diskuterar hur beslutsfattandet på nationell nivå och verkställandet av besluten kan förtydligas i frågor som gäller digitalisering och likabehandling.

1.3 Likabehandlingen av personer som inte använder digitala tjänster förverkligas inte när det gäller att uträtta ärenden, få information, delta och påverka

REKOMMENDATION:

- **Fler samservicekontor öppnas i hela landet för att trygga tillgången till information och möjligheten att sköta myndighetsärenden för dem som inte använder digitala tjänster och för dem som behöver digitalt stöd. Man säkerställer att kommunernas, välfärdsområdenas och de statliga myndigheternas rådgivning och ärendestöd finns tillgängliga vid varje serviceställe.**

Äldreombudsmannen hör ofta äldre personer berätta om svårigheter att delta, få information eller påverka i vardagen om man inte har digitala färdigheter. Man kan endast hitta information elektroniskt, inköp och serviceavgifter är ofta dyrare än när man använder digitala tjänster, det är svårare att köpa biljetter och uträtta myndighets- eller bankärenden självständigt och det är inte möjligt att boka tid till hälso- och sjukvårdstjänster eller läsa egna hälsouppgifter. Många har låtit bli att använda tjänster eller ansöka om förmåner,

eftersom det är svårt att uträtta myndighetsärenden på annat sätt än elektroniskt. I synnerhet andra än högutbildade äldre personer saknar digitala färdigheter helt (Figur 1).

”Alla samhällsdörrar stängdes för mig när jag inte längre kunde använda dator.”

(Telefonsamtal till äldreombudsmannen från en svårt sjuk person över 80 år med nedsatt funktionsförmåga, översättning.)

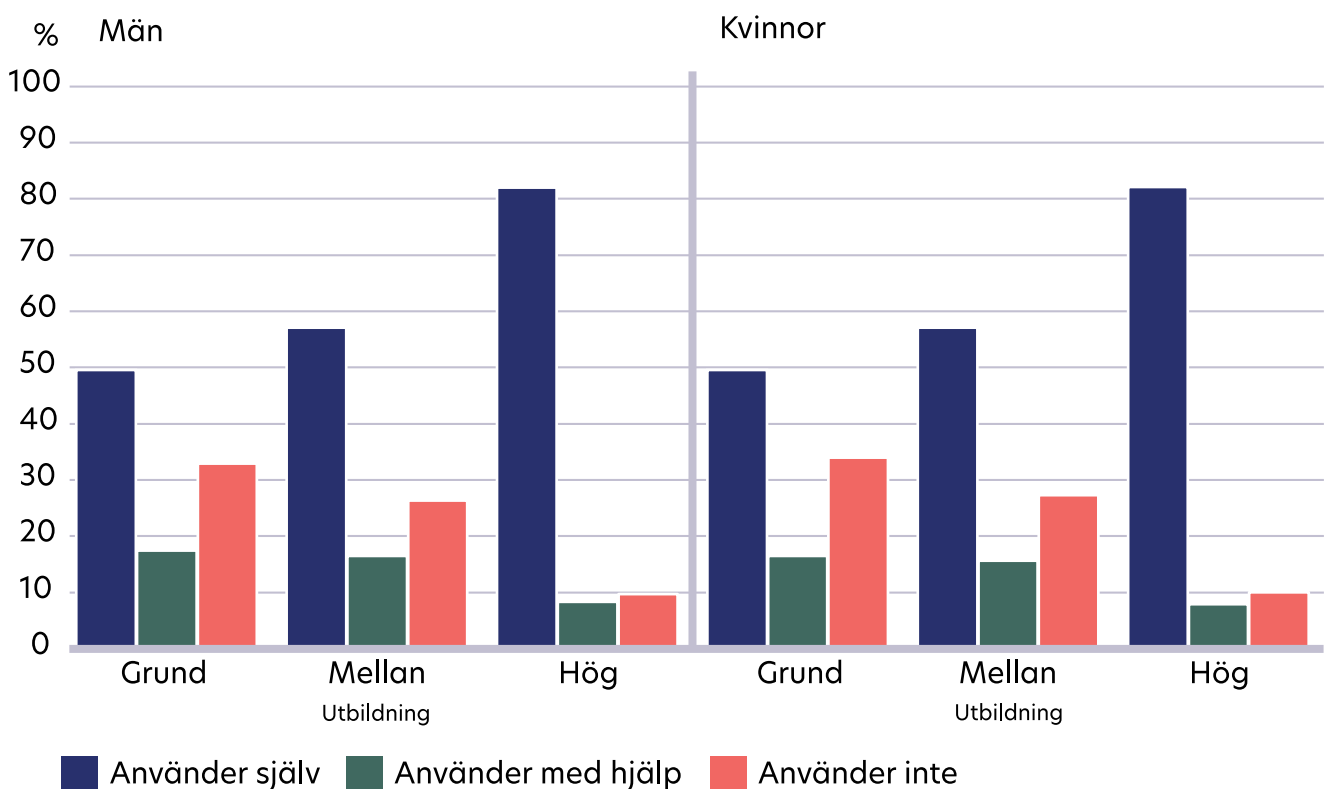
Förvaltningslagen förpliktar myndigheterna att behandla dem som uträttar ärenden inom förvaltningen jämligt. Uträttandet av ärenden ska om möjligt ordnas så att den som uträttar ärenden inom förvaltningen får ändamålsenlig service. Myndigheten ska också vid behov ge sina kunder råd i anslutning till skötseln av ett förvaltningsärende inom ramen för sin behörighet. Medborgare utan digitala enheter behöver konkreta möjligheter att uträtta ärenden ansikte mot ansikte eller per telefon och få information per brev eller på annat sätt på papper.

Äldreombudsmannen anser det nödvändigt att tillgången till offentliga tjänster på annat sätt än elektroniskt bevaras som en jämlik servicekanal. Det ska vara lätt att använda dessa alternativa kanaler och det får inte krävas digitala tjänster för att hitta eller använda dem.

Information om egna och gemensamma ärenden ska vara tillgänglig på lika villkor även för dem som inte använder digitala tjänster eller kan uträtta ärenden digitalt självständigt. Det är nödvändigt att utveckla nya lösningar för att tillgången till information i webbmiljöer ska vara avgiftsfri även för medborgare som saknar digitala färdigheter.

År 2025 hördes äldreombudsmannen vid statens gemensamma kundserviceställen (s.k. Finlandsdisken) där statliga, välfärdsområdenas och kommunernas myndigheter kan erbjuda tjänster på samma fysiska plats. Ombudsmannen konstaterade att avsaknaden av bankkoder, digitala färdigheter, moderna apparater eller applikationer och försämrade funktionsförmåga försvårar många äldre personers möjligheter att uträtta ärenden digitalt. Ett omfattande nätverk för att uträtta ärenden genom besök skulle trygga de äldres självbestämmanderätt i dessa situationer genom att möjliggöra ett traditionellt sätt för dem att själva sköta sina ärenden hos flera statliga myndigheter vid samma besök.

Serviceställenas öppettider ska vara så omfattande att det de facto är möjligt att uträtta ärenden. Det är också nödvändigt att säkerställa att kommunernas, välfärdsområdenas och de statliga myndigheternas rådgivning och ärendestöd finns tillgängliga vid varje serviceställe. Ombudsmannen betonar att det ska finnas tillgång till kollektivtrafik eller service-resetrafik för att uträtta ärenden genom besök, så att alla garanteras en faktisk möjlighet att sköta sitt ärende hos myndigheten.

FIGUR 1. Andelen som använder internet för elektroniska tjänster varierar mycket beroende på utbildningsnivå¹. Källa: Undersökningen Hälsosamma Finland (THL 2026)

¹ Baserar sig på frågan: "Använder du internet för elektronisk ärendehantering (t.ex. MittKanta, MinSkatt, MittFPA)". Svartalternativen var: 1) jag använder internet själv, 2) jag använder internet med stöd av någon annan eller någon annan använder internet på mina vägnar, 3) jag använder inte internet

1.4 Alla äldre ska kunna skaffa sig digitala färdigheter

REKOMMENDATION:

- **Undervisning ordnas i alla kommuner för att skaffa och upprätthålla grundläggande digitala färdigheter för alla äldre som behöver detta.**

Kommunförbundet bedömer utifrån rapporten om digital kompetens att 1,2 miljoner 16–89-åringar saknar de grundläggande färdigheter som krävs för att använda digitala enheter och tjänster (se även Figur 1). Många äldre säger att de vill lära sig digitala färdigheter, men att de inte får tillräckligt med stöd eller inget stöd alls för det. Att skaffa sig digitala färdigheter är en väsentlig del av målen för livslångt lärande. (Erkkilä 2025.) Majoriteten av de äldre upplever hinder och bekymmer för att utträta ärenden i elektroniska tjänster (Figur 2).

Med tanke på medborgarnas intresse och samhällets funktion är det nödvändigt att erbjuda digitalt stöd till alla som behöver det i hela landet.

Behovet av digitalt stöd är inte ett övergående fenomen som minskar i och med de nuvarande äldsta åldersklasserna. Tvärtom kan behovet av digitalt stöd öka i framtiden. Personer utanför arbetslivet kommer även i framtiden att behöva digitalt stöd för att lära sig och upprätthålla de grundläggande färdigheterna. Trygg elektronisk ärendehantering är även i framtiden en väsentlig färdighet och att skilja falsk information från tillförlitlig information har blivit ännu viktigare än tidigare i och med att olika nätbluffar och nätbedrägerier har ökat (se närmare kapitel 3.7).

Dessa färdigheter måste vara tillgängliga för medborgare i alla åldrar för att samhället ska fungera. Tillhandahållandet av digitalt stöd ska förstås som en lönsam investering för den offentliga ekonomin.

Organisationerna har tagit ett stort ansvar för det digitala stödet för äldre. Organisationerna har totalt cirka 800 äldre frivilliga kamrathandledare och år 2024 gav de digitalt stöd till äldre vid över 45 000 möten i hela Finland (SeniorSurf 2026). Majoriteten av dem som fick digitalt stöd bedömde att de fick större färdigheter i att använda digitala enheter och tjänster (Andersson 2026). Det är svårt för organisationerna att öka antalet frivilliga eller ens bevara antalet på nuvarande nivå när finansieringen för dem har minskat. Staten och kommunerna bör endast med tanke på den offentliga ekonomin trygga kontinuiteten i det digitala stöd som grundar sig på organisationernas frivilligverksamhet i en situation där behovet av digitalt stöd är mycket stort.

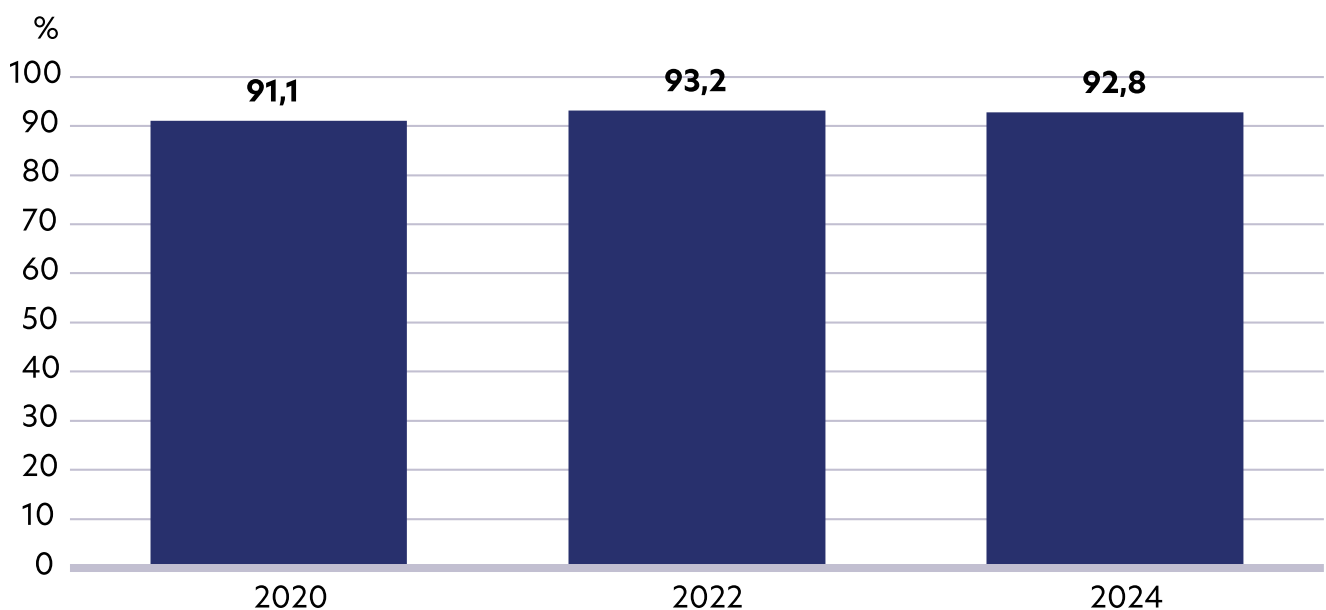
Många kommuner erbjuder digitalt stöd i bibliotek och medborgarinstitut och samarbetar med organisationer. År 2025 utredde Kommunförbundet nuläget för kommunernas och städernas digitala stöd i 21 kommuner. Stora utmaningar i tillhandahållandet och utvecklingen av digitalt stöd var bristen på kontinuitet, avsaknaden av ansvarsperson eller ansvar instans, tidsbrist samt osäkerhet om finansieringen. Tillhandahållandet av digitalt stöd varierar mycket mellan kommunerna och hur kommuninvånarnas stödbehov tillgodoses beror i hög grad på bostadsorten. Enligt utredningen behövs det en permanent samordnare och långsiktigt arbete för den regionala och lokala utvecklingen av digitalt stöd. (Erkkilä 2025.)

Alla kommuner bör identifiera betydelsen av digitalt stöd för kommuninvånarna och kommunernas verksamhet. Det är viktigt att kommunerna samordnar, informerar om och erbjuder tillgängliga lokaler för att ordna det digitala stödet. Kommunerna bör också samarbeta med organisationer och välfärdsområdet för att ordna digitalt stöd. Utifrån en enkät som Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata gjort är det digitala stödet från organisationer och myndigheter dåligt känt. (DVV 2023.)

Handledt digitalt stöd behövs på det egna språket och på klarspråk. Det är viktigt att de äldres digitala färdigheter uppnår en sådan nivå att så många som möjligt kan söka information på elektroniska kanaler och använda de vanligaste elektroniska tjänsterna. De som fått digitalt stöd har till största delen upplevt att deras problem har lösts och att de har fått mod att använda digitala tjänster. (DVV 2023.)

Endast få medborgare vet att myndigheterna är skyldiga att ge råd om användningen av sina tjänster (MDB 2023). Man måste säkerställa att varje myndighet känner till sitt lagstadgade ansvar att ge råd om användningen av sina digitala tjänster så att ärendehantering är smidig och trygg. Företag bör också handleda kunderna i användningen av sina digitala tjänster.

År 2025 genomförde äldreombudsmannen en enkät till organisationer om digitalt stöd. Respondenterna betonade organisationernas kamrathandledning som ett sätt att sänka tröskeln för äldre att studera digitala färdigheter och få mod att använda digitala tjänster. Kontinuiteten i det digitala stödet ansågs vara viktig för att tiden det tar att lära sig nya färdigheter ska vara tillräcklig. Många av de organisationer som svarade på enkäten gav digitalt stöd på olika håll i Finland. Organisationerna betonade att enbart det stöd de ger inte räcker till för att svara på behovet av digitalt stöd för äldre, och att det på vissa orter

FIGUR 2. Över 90 procent av dem som fyllt 75 år upplevde hinder och bekymmer i fråga om användningen av elektroniska tjänster 2020, 2022 och 2024. Källa: Sotkanet

erbjuds rimligt stöd och på vissa orter inget alls. (Äldreombudsmannen 2025.)

"I vissa områden är det svårt att hitta frivilliga och på andra håll råder det brist på kunder. Vissa kunder kan inte lämna sitt hem och de behöver handledning hemma. Hemma finns också i allt högre grad apparater som är kopplade till nätet och som man inte kan ge råd om på biblioteket eller per telefon. Det är svårt att ge kunder med minnessjukdom råd och ofta uppstår oro över hur de klarar sig i allmänhet."

(Citatet från en organisationsrepresentant som svarat på enkäten om digitalt stöd, översättning)

Med tanke på medborgarnas intresse och samhällets funktion är det nödvändigt att erbjuda digitalt stöd till alla som behöver det i hela landet. Åtgärderna enligt regeringsprogrammet för att stödja och förbättra digitala färdigheter för äldre och personer med funktionsnedsättning behövs snabbt för att möjliggöra deras möjligheter att agera i egna

och gemensamma frågor. För nästa regeringsperiod behövs ett nationellt program för att trygga tillgången till digitalt stöd för personer i olika åldrar i hela landet.

1.5 Situationen för elektronisk ärendehantering på någon annans vägnar och stödd ärendehantering ska utredas

REKOMMENDATION:

- **Behovet av reglering gällande uträttande av ärenden på någon annans vägnar i elektroniska tjänster och elektronisk ärendehantering med stöd av en annan person utreds. Det är viktigt att ägna särskild uppmärksamhet åt att bevara informationssäkerheten och dataskyddet för äldre personer.**

Riksdagen gav i början av 2025 ett ställningsstagande med anledning av äldreombudsmannens riksdagsberättelse, där den förutsatte att statsrådet utreder regleringsbehoven i fråga om uträttande av ärenden på någon annans vägnar och stödd ärendehantering med beaktande av äldre personers informations-

FIGUR 3. Digital ärendehantering på någon annans vägnar eller med stöd av någon annan är mångformig.

säkerhet och dataskydd (Riksdagen 2025). Äldreombudsmannen anser det nödvändigt att vi snart får konkreta åtgärder för detta.

Olika typer av stöd eller utträttande av ärenden på någon annans vägnar blir allt vanligare eftersom många inte kan eller vågar agera själva i en digital miljö (Figur 1). Enligt Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sköts till och med en tredjedel (34 %) av ärenden som gäller 65-99-åringar av någon annan. (DVV 2025.)

”Alla har inte sådana anhöriga eller närstående som kan hjälpa, åtminstone inte på ett tryggt sätt. Vissa måste använda hjälp av ganska okända personer för att sköta sina nödvändiga ärenden.”

(Kommentar som hördes vid ett möte med äldreombudsmannen, översättning)

Att uträtta ärenden på någon annans vägnar är ett av alternativen för att sköta ärenden (se figur 3). Om en person på grund av nedsatt funktionsförmåga eller hälsa inte själv kan eller av någon annan orsak vill sköta sina ärenden elektroniskt, kan hen ge någon annan fullmakt att sköta sitt ärende. Fullmaktsprocesserna varierar mellan olika aktörer och för att göra utträttandet av ärenden smidigare är det nödvändigt att förenhetliga dem.

” Äldreombudsmannen har under hela sin verksamhet föreslagit att man förtydligar den elektroniska ärendehanteringens på någon annans vägnar och den stödda ärendehanteringens.

I många fall är situationen en annan. Äldre personer kan sköta sina egna ärenden och vill också göra det, men på grund av bristfälliga digitala färdigheter har de tvingats be om stöd för användningen av digitala tjänster.

Stödd ärendehantering kan också vara förknippad med informationssäkerhetsrisker och risker för ekonomiskt utnyttjande. Eftersom man ofta är tvungen att använda bankkoder eller andra verktyg för elektronisk identifiering kan situationen vara otrygg ur både hjälpmottagarens och hjälpgivarens synvinkel.

Äldreombudsmannen har under hela sin verksamhet föreslagit att man förtydligar den elektroniska ärendehanteringens på någon annans vägnar och den stödda ärendehanteringens. Uträttandet av ärenden på någon annans vägnar eller med stöd behöver reglering på nationell nivå, vilket skulle bidra till att göra utträttandet av ärenden smidigare och säkerställa säkerheten. Vid beredningen av författningarna ska man också beakta personer som inte har verktyg för elektronisk identifiering.

Äldreombudsmannens rekommendationer

1.1 Regeringsprogrammets skrivningar om digitalisering och lika-behandling har ännu inte genomförts

- Regeringsprogrammets skrivningar om att förbättra äldre personers verksamhets- och påverkningsmöjligheter i det digitaliserade samhället ska genomföras.

1.2 Statsrådet och riksdagen behöver en tydlig ansvarig instans för frågor som gäller digitalisering och likabehandling

- I arbetsfördelningen mellan statsrådet och riksdagens utskott utses en instans som ska svara på frågor om digitalisering och lika-behandling.

1.3 Likabehandlingen av personer som inte använder digitala tjänster förverkligas inte när det gäller att uträtta ärenden, få information, delta och påverka

- Fler samservicekontor öppnas i hela landet för att trygga tillgången till information och möjligheten att sköta myndighets-ärenden för dem som inte använder digitala tjänster och för dem som behöver digitalt stöd. Man säkerställer att kommunernas, välfärdsområdenas och de statliga myndigheternas rådgivning och ärendestöd finns tillgängliga vid varje serviceställe.

1.4 Alla äldre ska kunna skaffa sig digitala färdigheter

- Undervisning ordnas i alla kommuner för att skaffa och upprätthålla grundläggande digitala färdigheter för alla äldre som behöver detta.

1.5 Situationen för elektronisk ärendehantering på någon annans vägnar och stödd ärendehantering ska utredas

- Behovet av reglering gällande uträttande av ärenden på någon annans vägnar i elektroniska tjänster och elektronisk ärendehantering med stöd av en annan person utreds. Det är viktigt att ägna särskild uppmärksamhet åt att bevara informations säkerheten och dataskyddet för äldre personer.

2 Social- och hälsovårdstjänster som garantier för en trygg ålderdom

”Tillgången till social- och hälsovårdstjänster, i synnerhet äldreomsorgen, och hur de fungerar är stora orosmoment för äldre. Negativa erfarenheter av tjänster, byråkrati, svårbegripligt myndighetsspråk, digitalisering, upplevd diskriminering särskilt i fråga om minoritetsgrupper och en svag ekonomisk situation kan försämra förtroendet för dessa tjänster, deras aktörer och politiska beslutsfattare. Detta fenomen återspeglas i större utsträckning i upplevelsen av rättvisa och trygghet i samhället.”

(Kartinen m.fl. 2025, översättning).

Problemen med tillgången till och kvaliteten på tjänster för äldre är så stora att de inte bara återspeglas i de äldres välbefinnande utan också i andra social- och hälsovårdstjänster. Därför föreslår äldreombudsmannen ett nationellt utvecklingsprogram för helheten av tjänster för äldre för att säkerställa att de

äldres grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter tillgodoses samt att social- och hälsovårdstjänsterna är tillräckliga för personer i alla åldrar. I detta sammanhang kunde man granska användningen av teknologi som stöd för äldres välbefinnande och för att förbättra tjänsternas produktivitet som en strategisk helhet.

Trygghet inom social- och hälsovårdstjänsterna för äldre innebär att äldre personer får tillräckliga social- och hälsovårdstjänster för att trygga en människovärdig ålderdom. Allt fler äldre blir dock utan tillräckliga tjänster. Särskilt oroväckande är den försämrade tillgången till tjänster för äldre, såsom hemvård och heldygnsomsorg.

Vid sidan av tillgången till tjänster är det viktigt att tjänsterna ordnas så att de tryggar de äldres grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Till exempel tekniska lösningar, såsom distansvård, ska erbjudas dem som verkligen har nytta av dem. Tillräcklig och kompetent personal inom äldreomsorgen är nödvändig för att klienternas trygghet ska

tillgodoses. Man måste ingripa bättre i illa-behandling av äldre och det våld de utsätts för, särskilt inom äldreomsorgen. Särskild uppmärksamhet behöver ägnas åt att äldre personer ska få vård och stöd vid missbruksproblem och psykisk ohälsa. Äldre personer i de allra svåraste situationerna behöver stöd av gerontologiskt socialt arbete för att korrigera sin situation. Beredskapen hos dem som arbetar inom social- och hälsovårdstjänsterna att möta de äldres mångfald förutsätter kunskap om olika minoriteters behov.

2.1 Tillgången till tjänster för äldre har försämrats

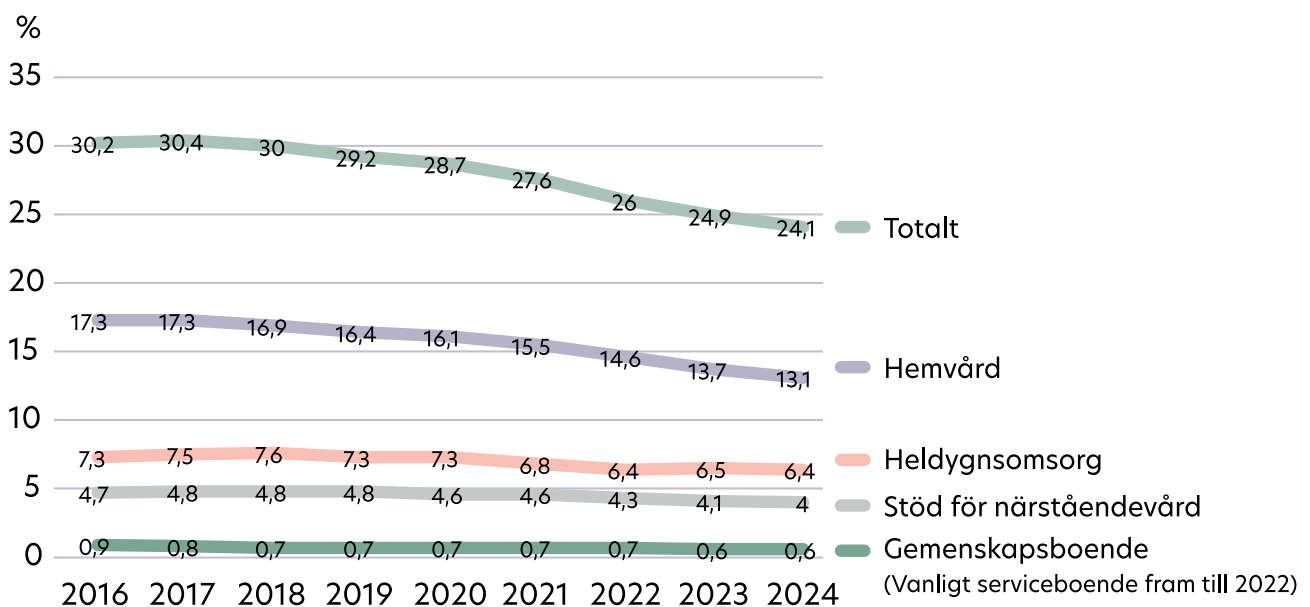
REKOMMENDATIONER:

- **Tillgången till serviceboende med heldygnsoomsorg och hemvård förbättras i hela landet.**

- **Rehabiliterande dagverksamhet skrivs in i socialvårdslagen under välfärdsområdenas organiseringsansvar.**

När riksdagen behandlade äldreombudsmannens berättelse till riksdagen gav den ett ställningstagande där den förutsatte att statsrådet följer upp en jämlik tillgång till äldreomsorg och vid behov vidtar åtgärder för att främja en jämlik tillgång till tjänster. Tillgången till omsorgstjänster för äldre har försämrats ytterligare under de senaste åren (Figur 4). Äldreombudsmannen påminner om att man måste vidta åtgärder för att förbättra tillgången till tjänster för äldre.

Allt fler äldre blir utan tillräckliga omsorgstjänster. Äldreombudsmannen har kontaktats många gånger av äldre personer och deras närstående om svårigheter att få tillgång till

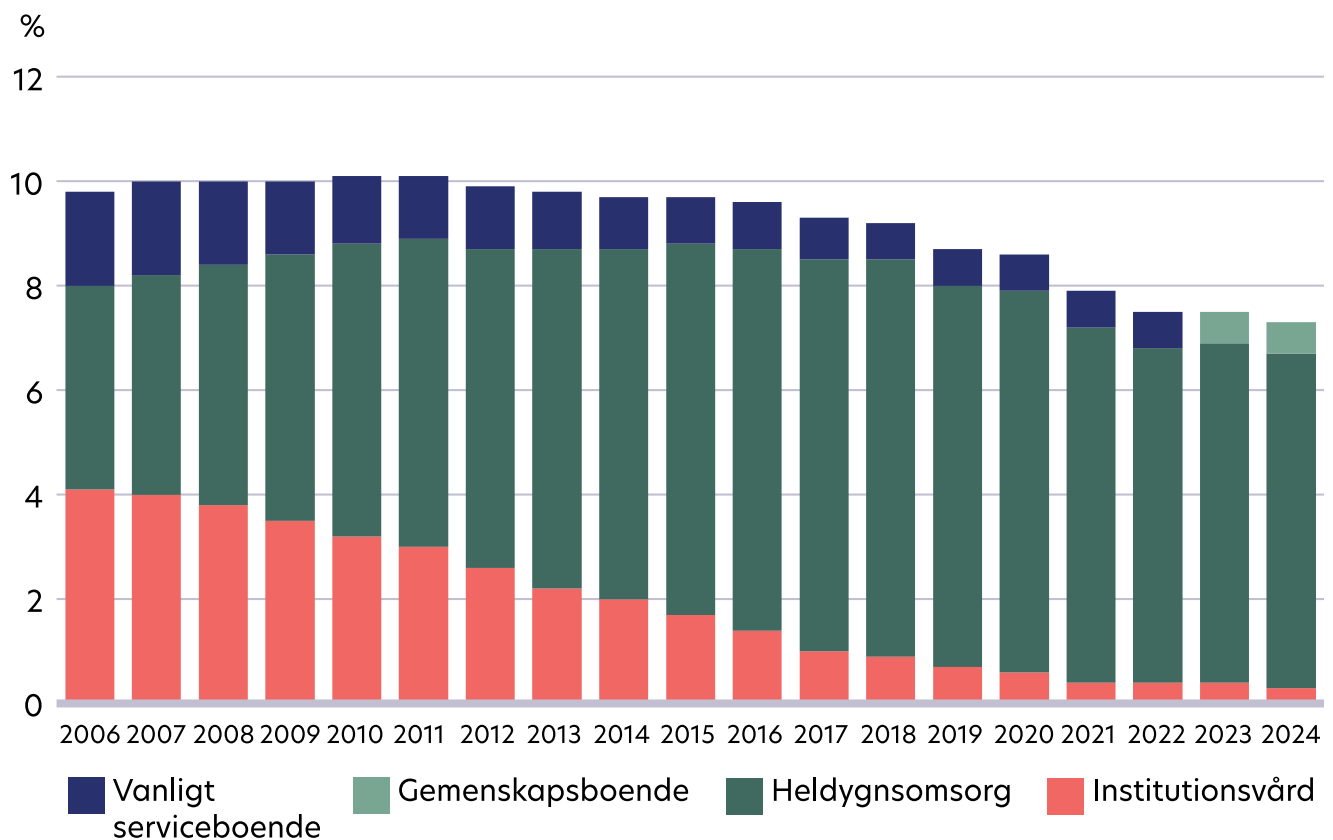
FIGUR 4. Andelen äldre som får omsorgstjänster har minskat mycket under de senaste åren (75+-åringar, % av befolkningen i samma ålder). Källa: Sotkanet 2026.

tjänster och har upprepade gånger tagit ställning till de försämrade omsorgstjänsterna.

I slutet av 2024 bodde 6,4 procent av de äldre som fyllt 75 år på **serviceboende med heldygnsvård** och andelen har minskat under de senaste åren (Figureerna 4 och 5). Riksdagens biträdande justitieombudsman har 2025 gett välfärdsområdena flera anmärkningar om den dåliga tillgången till tjänster för äldre samt om deras åtgärder för att ordna och bevilja serviceboende med heldygnsvård (EOAK/2727/2024, EOAK/4553/2024). Dessa har också betonat rätten till en vårdhemsplats som de närstående faktiskt kan besöka (EOAK/6121/2024).

I början av 2023 ersatte gemenskapsboende enligt socialvårdslagen vanligt serviceboende. **Gemenskapsboende** är boende som ordnas av välfärdsområdet i en tillgänglig och trygg boendeenhet där personen förfogar över en bostad som motsvarar hans eller hennes behov och där de boende erbjuds verksamhet som främjar socialt umgänge (socialvårdslagen, 21b §). I slutet av 2023 bodde cirka 4 500 personer i gemenskapsboende (Saske 2024).

År 2025 har man lyft fram placeringen av invånare i för dåligt skick i gemenskapsboende (Yle 2025, även Edgren m.fl. 2025). Fenomenet har också betonats i diskussioner som förts av äldreombudsmannen. Den varierande funktionsförmågan hos klienterna i både serviceboende med heldygnsvård och gemenskapsboende utmanar också brand- och

FIGUR 5. Förändringen i boendeservicen för äldre har varit stor under de senaste 20 åren. (personer som fyllt 75 år, andel av befolkningen i samma ålder). Källa: Sotkanet 2026.

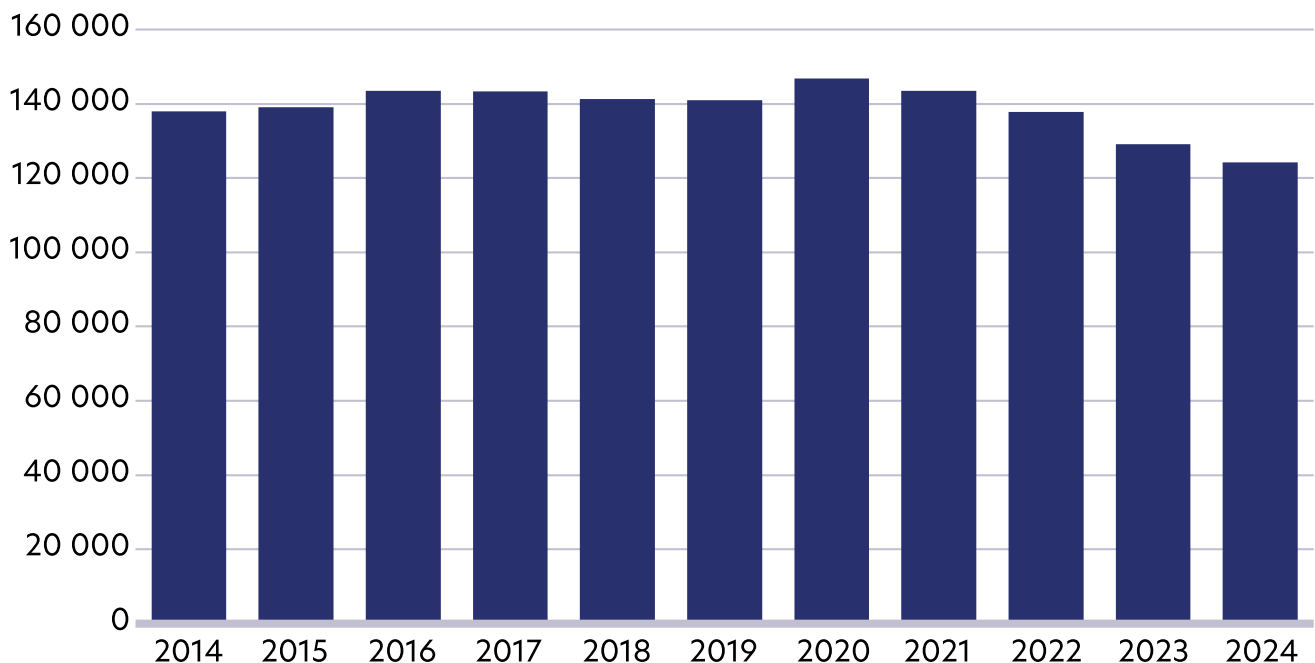
räddningssäkerheten (Oksanen 2025, förslag på inrikesministeriets fenomendag 19.11.2025) och därför måste man bland annat ägna särskild uppmärksamhet åt utrymnings säkerheten vid dessa enheter (Ronkainen 2025).

Det har också skapat problem att innehållet i servicen för gemenskapsboende eller klientavgifterna inte har definierats i lagstiftningen på samma sätt som vid serviceboende med heldygnsvård. För gemenskapsboende har inga disponibla medel fastställts på samma sätt som för serviceboende med heldygnsvård. Detta försämrar rättsskyddet för äldre personer som bor i gemenskapsboende.

”Det verkar som om pengarna inte längre räcker till för alla nödvändiga kostnader för dem med den minsta möjliga pensionen (läkemedel, mat osv.)”

(Kontakt gällande avgifter för gemenskapsboende, översättning)

Även om tillgången till boendeservice för äldre har försämrats, har **hemvården** inte stärkts i samma proportion. Både andelen klienter som får regelbunden hemvård (Figur 4) och det absoluta antalet klienter (Figur 6) har minskat år för år. Detta är en mycket oroande utveckling. År 2023 hade den regelbundna hemvården 103 920 klienter som fyllt 65 år, medan antalet året innan ännu var 105 748 (THL 2024a). Under 2018 och 2022 minskade också tillgången till hemvårdens **stödtjänster** från 19 procent till 14 procent bland personer som fyllt 75 år. Nyare uppgifter finns inte tillgängliga. (Sotkanen 2026a.)

FIGUR 6. Antalet personer över 75 år som får hemvård har minskat under de senaste åren. Källa: Avohilmo 2026¹.

¹ De hemvårdskunder som under granskningsåret har haft minst ett hembesök inom hemvården (inkl. hemsjukvård och hemservice) har valts till hemvårdens kunder från Avohilmo-registret.

De äldres hälsa och funktionsförmåga har inte förbättrats på ett sådant sätt att hemvården och heldygnsomsorgen skulle ha kunnat minskas i den nuvarande omfattningen. Tvärtemot är klienterna inom hemvården och heldygnsomsorgen i sämre skick än tidigare när de får tillgång till service.

Hjälpt behovet och minnesproblem samt upplevelser av ensamhet har ökat bland nya klienter inom hemvården (Aaltonen m.fl. 2025a). Folk bor hemma i sämre skick än tidigare innan de får en plats inom heldygnsomsorgen. Man övergår till heldygnsomsorg allt närmare livets slut (Korhonen m.fl. 2024) och i allt sämre skick (Aaltonen m.fl. 2025a).

”Man borde allokera tillräckliga resurser till hemvården och inte planera besparingar, utan kundens behov först. Tillräckliga resurser möjliggör till exempel ett icke-brådskande bemötande mellan hemvårdaren och kunden, vilket bidrar till att kundens behov hörs bättre”.

(Förhandssvar vid webinarium om hemvård som ordnas av äldreombudsmannen, översättning)

Enligt THL:s enkät upplevde endast 54 procent av klienterna inom hemvården att hjälpen och servicen de fick var helt tillräcklig 2024. Andelen hade minskat med fyra procentenheter jämfört med för två år tidigare. De regionala skillnaderna var stora. Klienterna oroade sig mest över vårdens kvalitet, hur ringa den var eller avsaknaden av den helt och hållet. De var också missnöjda med frågor som gällde läkartjänster och medicinering. Endast 39 procent av klienterna var helt av samma åsikt

om att vårdarna hade tillräckligt med tid för dem. (Aaltonen m.fl. 2025b.)

I undersökningen om marginalisering inom hemvården observerades att upplevelser av ensamhet och isolering bland klienter inom hemvården var vanliga, och var femte upplevde att de inte får tillräcklig hjälp i sin vardag. Nästan hälften hade svårt att klara sig med sina disponibla inkomster och möjligheterna till att vistas ute och aktiviteter utanför hemmet var små. Forskarna konstaterade att hemvården bör ägna särskild uppmärksamhet åt klienter med risk för att marginaliseras inom flera delområden i livet. (Tiilikainen och Ristolainen 2025.)

Familjevården blir småningom allt vanligare som ett sätt att ordna omsorg för äldre, även om den inte kan ersätta de nuvarande serviceformerna. I slutet av 2024 bodde 2 130 äldre i familjevård (Sotkanen 2026a). Man har observerat att familjevården lämpar sig särskilt för äldre som har lindriga minnesproblem eller som känner sig svaga eller osäkra, men som ännu inte behöver övervakning eller hjälp dygnet runt. (Leinonen och Kuukkanen, 2020) Ambulerande familjevård och kortvarig vård i familjevårdshem kan vara ett fungerande alternativ för närståendevårdarnas lagstadgade lediga dagar.²

Rehabiliterande dagverksamhet är service dagtid som erbjuds av nästan alla välfärdsområden (Luonsinen 2024) och är en del av stödtjänsterna enligt socialvårdslagen. Den har en central roll i att upprätthålla funktionsförmågan och stödja närståendevårdarna. Välfärdsområdena har dock ingen lagstadgad skyldighet att erbjuda rehabiliterande dagverksamhet till äldre och en del av dem

² Se äldreombudsmannens utlåtande om höjning av minimiarvodet för närståendevård och ändring av familjevården.

beviljar inte denna tjänst under närstående-vårdarnas ledigheter eller som stöd för närståendevården (Luonsinen 2024). Många välfärdsområden har minskat den rehabiliterande dagverksamheten för äldre och detta har försvårat situationen för ensamboende personer med minnessjukdom samt närstående-vårdare.

Äldreombudsmannen har föreslagit att rehabiliterande dagverksamheten för äldre ska skrivas in i lagen samt motsatt sig att den minskas i välfärdsområdena. I sitt ställningstagande vid behandlingen av äldreombudsmannens riksdagsberättelse 2024 har riksdagen krävt att statsrådet utreder och förtydligar kommunernas och välfärdsområdenas ansvar för att ordna dagverksamhet och vid behov stärka dagverksamhetens ställning och tillgänglighet genom författningsändringar.

2.2 Allvarliga problem i användningen av begränsningsåtgärder inom serviceboende med heldygnsomsorg

REKOMMENDATION:

- **Man påskyndar lagstiftningen om främjande av äldre personers självbestämmanderätt och användning av begränsningsåtgärder inom heldygnsomsorgen.**

Det har förekommit upprepade och allvarliga problem i användningen av begränsningsåtgärder³ vid serviceboende med heldygnsomsorg. Det har till och med kommit fram i offentligheten om ett dödsfall där en äldre

person på ett vårdhem var bunden till en stol och strypt sig. Äldreombudsmannen har redan länge lyft fram behovet av att reglera användningen av begränsningsåtgärder och stödja självbestämmanderätten vid serviceboende med heldygnsomsorg.

Riksdagens biträdande justitieombudsman har också tagit ställning till begränsningsåtgärderna inom äldreomsorgen och lyft fram många problem i användningen av begränsningsåtgärder i sina inspektionsrapporter. Biträdande justitieombudsmannen har också ansett det vara ett betydande missförhållande att det inte finns någon lagstiftning om begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna inom äldreomsorgen (t.ex. EOAK/2803/2025, EOAK/2838/2025).

Till skillnad från boendeservice eller mentalvårdstjänster för personer med utvecklingsstörning finns det ingen motsvarande lagstiftning om främjande av självbestämmanderätten och användning av begränsningsåtgärder inom omsorgstjänster för äldre. När det inte finns lagstiftning skapar offentliga och privata vårdhem själva sina verksamhetssätt för svåra situationer och begränsningen av äldre klienters aktivitet.

Utarbetandet av lagstiftning om omsorgstjänster för äldre i fråga om främjandet av självbestämmanderätten och användningen av begränsningsåtgärder har ingått i flera regeringars regeringsprogram, men lagstiftningen har aldrig genomförts.

Omsorgstjänsterna har inte alltid tillräcklig kompetens i anknytning till att främja själv-

³ En begränsande åtgärd avser inte ens alltid att ingripa i de boendes grundläggande fri- och rättigheter. Tjänsterna beaktar till exempel inte nödvändigtvis att låsning av dörrarna till rummen kan innebära att den personliga friheten begränsas. Begränsning är också till exempel användning av psykofarmaka för att lugna ner personen och dämpa aktiviteten (s.k. kemisk begränsning).

bestämmanderätten och begränsa åtgärderna. Ett för litet antal anställda och en för stor personalomsättning samt förekomsten av begränsningsåtgärder ökar risken för en ogrundad begränsning av de äldre klienternas aktivitet till exempel genom att fästa dem i en stol eller säng under långa perioder. Klienter på vårdhem har till och med avlidit till följd av begränsningsåtgärderna.

Äldreombudsmannen anser det nödvändigt att lagstiftningen om äldreomsorgstjänster påskyndas i fråga om främjandet av självbestämmanderätten och användningen av begränsningsåtgärder. På grund av att det inte finns lagstiftning har omsorgstjänsterna för äldre ingen enhetlig och trygg praxis för situationer där klienternas självbestämmanderätt begränsas. Avsaknaden av lagstiftning utsätter klienterna inom omsorgstjänsterna för överdriven begränsning och allvarliga farliga situationer till följd av detta.

2.3 Teknologin används inte tillräckligt för att främja äldre personers välbefinnande och funktionsförmåga

REKOMMENDATIONER:

- **En riksomfattande strategi utarbetas för användningen av teknologi för att främja äldre personers hälsa och välfärd samt för att främja tjänster för äldre.**
- **Man undersöker distanshenvårdens effekt.**

Användningen av teknologi och dess möjligheter bör granskas mer strategiskt med tanke på främjandet av äldre personers funktionsförmåga, hälsa och verksamhetsmöjligheter samt behovet av tjänster. Med hjälp av

teknologin kan äldre personer i olika situationer få tillgång till exempelvis styrke- och balansträning, rehabilitering, samvaro och annan verksamhet som gör vardagen meningsfull även när det är svårt att lämna hemmet.

Teknologin kan öka säkerheten och produktiviteten inom äldreomsorgen. Till exempel kan en äldre person larma hjälp om hen ramlat med hjälp av en trygghetstjänst. Med trygghetstjänst avses en trygghetstelefon som installeras i hemmet och ett säkerhetsarmband eller ett säkerhetshalsband. Tjänsten kan köpas privat eller beviljas inom välfärdsområdena, dock ofta endast för klienter som får regelbunden hemvård. En kritisk fråga är hur smidigt personerna får den hjälp de behöver via trygghetstjänsterna.

Tekniken förväntas också medföra besparingar inom äldreomsorgen. I sin halvtidsöversyn 2025 föreslog regeringen att man skulle spara 16,2 miljoner inom hemvården genom att öka hemvården på distans. Äldreombudsmannen har upprepade gånger betonat att ständiga besparingar inom hemvården tar resurser från att förnya servicen och från verksamhet som främjar funktionsförmågan och rehabiliteringen, och påmint om att det behövs mer information om vem distanshenvården lämpar sig för och hur den påverkar klienternas välbefinnande.

Äldreombudsmannen understöder utnyttjandet av teknologi inom vården av äldre när den stöder den äldres vardag, funktionsförmåga och välbefinnande med beaktande av den äldres självbestämmanderätt, grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Den äldre personens samtycke och självbestämmanderätt ska beaktas i lagstiftningen om användning av teknologiska lösningar, eftersom användningen av teknologi kan förändra arbetet med äldre samt förhållandet

mellan klienten och vårdaren (Saari m.fl. 2024). Att vägra till exempel distanshemvård kan inte tolkas som en vägran att ta emot hemvårdstjänster.

Under 2025 har man utfört lagstiftningsarbete för att öka teknologin inom socialservicen. Äldreombudsmannen har i sina utlåtanden betonat att det viktigaste är att utnyttja teknologi inom äldreomsorgen i första hand för att svara på de äldres behov. Bland annat lyfte äldreombudsmannen i sitt utlåtande fram behovet av att skriva in definitionen av teknologi i lagen och till denna del kompletterades lagen utifrån utlåtandet. Äldreombudsmannen betonade också i sitt utlåtande att en ökning av teknologin inte helt kan ersätta människokontakt och personlig assistans som behövs hemma. Lagen kompletterades utifrån utlåtandet och ett omnämnande lades till om att en förutsättning för användning av teknologi är att klientens rätt till mänskliga möten och personlig interaktion tillgodoses.

I uppföljningen av situationen inom äldreomsorgen (Kehusmaa m.fl. 2024) observerades att det finns mycket varierande praxis inom äldreomsorgen huruvida man ber klienten eller den boende om samtycke till användningen av teknologi. Äldreombudsmannen anser att lagstiftning som tryggar självbestämmanderätten (se kapitel 2.2) stärker respekten för kundens självbestämmanderätt och tryggheten samt minskar användningen av begränsningsåtgärder inom omsorgstjänsterna.

2.4 Belastade vårdare kan inte trygga högklassig vård

REKOMMENDATION:

- **Tillräcklig personal tryggas inom tjänster för äldre.**

”Kunderna behöver etablerad, välmående och i synnerhet yrkeskunnig vårdpersonal. För närvarande blir bra arbetstagarer utmattade inom hemvården under alltför hård arbetstakt och hårda krav.”

(Förhandssvar vid webinarium om hemvård som ordnas av äldreombudsmannen, översättning)

Inom tjänsterna för äldre innebär tillräcklig personal att man kan svara på äldre personers behov med hjälp av den. Kunnig personal innebär att de anställda har kompetens och förståelse för de färdigheter som krävs i vården av äldre, såsom läkemedelsbehandling, bemötande av personer med minnessjukdom, respekt för självbestämmanderätten och rehabiliterande vårdarbete.

Tjänsternas trygghet säkerställs genom ledning så att tjänsterna stöder klienternas välbefinnande och funktionsförmåga samt genom att de anställdas kompetens är tillräcklig, att de mår bra i sitt arbete och de har beredskap att ingripa i missförhållanden i vården som de observerar.

”Vi får inte tillbaka pappa, men vi önskar att man skulle satsa på vårdens kvalitet, att antalet vårdare skulle vara tillräckligt så att de faktiskt också har tid att handleda/övervaka och stödja äldre personer och i synnerhet personer med minnessjukdom.”

(Kontakt till äldreombudsmannens byrå, översättning)

Klienter på serviceboende med heldygnsomsorg vårdas med allt färre anställda. Den

lagstadgade minimidimensioneringen för personal inom serviceboende med heldygnsomsorg beräknades i början av 2025 till 0,6 arbetstagare som utför direkt klientarbete per klient, medan den ännu året innan var 0,65. Antalet anställda har minskat med 3 500 yrkesutbildade personer även om antalet kunder inom serviceboende med heldygnsomsorg inte har minskat. (THL 2025a.) Detta vittnar om att personaldimensioneringen till största delen har beräknats enligt miniminivån.

” Klienter på serviceboende med heldygnsomsorg vårdas med allt färre anställda.

Riksdagens biträdande justitieombudsman har tagit ställning till dimensioneringen för heldygnsomsorgen och konstaterat att en sänkning av personaldimensioneringen utan en ändamålsenlig bedömning av klienternas vård och servicebehov strider mot lagen (EOAK/1659/2025).

Inom hemvården har antalet anställda inte ökat (Saske m.fl. 2025), även om behovet av hemvårdstjänster håller på att öka i och med nedskärningarna inom heldygnsomsorgen och det ökade antalet äldre personer. År 2024 genomfördes minst det planerade antalet klienttimmar vid endast drygt hälften av hemvårdsenheterna (Saske m.fl. 2025). Det finns ställvis för lite personal inom hemvården. Endast 30 procent av cheferna inom hemvården bedömde att personalen var tillräcklig i förhållande till klienternas behov (Sotkanet 2026a).

Äldreombudsmannen lyfter fram att de äldres personers rättigheter inom tjänsterna och till tjänsterna tillgodoses endast om det finns tillräckligt många kompetenta anställda som arbetar inom dem.

2.5 Det finns fortfarande för lite gerontologiskt socialt arbete inom välfärdsområdena

REKOMMENDATION:

- **Det gerontologiska sociala arbetet stärks inom alla välfärdsområden så att äldre personer i behov av särskilt stöd får den hjälp och service de behöver.**

För att höra synpunkter från äldre personer i de allra svåraste situationerna träffar äldreombudsmannen anställda inom socialarbetet för äldre i välfärdsområdena, det vill säga personer som utför och leder gerontologiskt socialarbete samt hör om diakoniarbetet. Vid dessa möten förmedlas information om äldre som har så stora problem att det behövs långvarig hjälp och stöd för att de ska klara av dem. Ensamheten och otryggheten bland äldre har ökat och många äldre som man träffat i arbetet upplever oro över utkomsten och bevarandet av bostaden.⁴

Gerontologiskt socialarbete och gerontologisk handledning⁵ är långsiktigt klientarbete med äldre personer som samtidigt har flera problem och hjälpbehov som är sammanflätade med varandra, till exempel låga inkomster, överkonsumtion av rusmedel och psykisk ohälsa.

⁴ År 2024 gjorde Gemensamt ansvar en enkät bland församlingarnas diakoniarbetare och frågade "Vilken målgrupp, vilket fenomen eller vilket problem syns nu särskilt i diakoniarbetet eller församlingens vardag, som borde lyftas fram riksomfattande i kyrkans och samhällets strålkastarljus som tema för insamlingen Gemensamt Ansvar?" På basis av denna enkät betonades de äldre som målgrupp och deras oro över hur de klarar sig.

⁵ Gerontologiskt socialarbete utförs av en socialarbetare med utbildning på universitetsnivå. Arbetet utförs ofta tillsammans med en socialhandledare, varvid socialarbetaren ansvarar för klienter som behöver särskilt stöd och socialhandledaren för den praktiska rådgivningen och handledningen i vardagen.

Service är för äldre personer som har behov av särskilt stöd enligt 42 § i socialvårdslagen, det vill säga de har svårt att själva få tillgång till den service de behöver till exempel på grund av hälsa eller sociala problem.

Till det gerontologiska sociala arbetet hör också strukturellt socialt arbete där man beskriver de problem som klienterna möter i tjänsterna samt utvecklingsobjekt. För närvarande producerar endast ett fåtal välfärdsområden sådana rapporter om de äldres situation.

Antalet äldre som lever med många svåra och samtidigt problem kommer sannolikt att öka under de kommande decennierna. Om deras behov inte beaktas i ordnandet av tjänsterna kan situationen försämrats ytterligare. De söker också hjälp via flera tjänster utan att få

hjälp och har inte resurser att försvara sina rättigheter. (Peiponen m.fl. 2023.)

Efter välfärdsområdesreformen har man i vissa välfärdsområden inlett eller ökat det gerontologiska socialarbetets tjänster, men resurserna är ofta mycket små. Identifieringen av äldre klienters behov av särskilt stöd och hänvisningen till gerontologiskt socialt arbete är delvis slumpmässigt och beror på hur tjänsterna inom gerontologiskt socialt arbete har ordnats i området (Kinni m.fl. 2023). Det gerontologiska socialarbetet och den sociala handledningen behöver utvecklas så att de blir mer kända och praxis mer enhetlig.

Även behovet av social rehabilitering enligt socialvårdslagen (1301/2014) är uppenbart hos äldre personer, men erbjuds inte i

Illabehandling och våld måste minskas

"Jag är rädd för andra som bor här"

(Kontakt gällande vårdhemmets säkerhet, översättning)

Inom äldreomsorgen är det för vanligt med illabehandling. Med illabehandling avses en enskild eller upprepad gärning eller underlåtenhet som framkommer i ett konfidentiellt förhållande och som orsakar skada eller lidande för en äldre person (WHO 2020). Man talar om illabehandling och våld i anslutning till vård och hjälp om man vid vården av en äldre person använder grepp som är onödigt våldsamma med tanke på situationen och som orsakar den äldre onödigt smärta eller annat lidande. Även över- eller undermedicinering och annan försummelse av vård eller hjälp kan uppfylla kriterierna för våld.

Nästan hälften av verksamhetsenheterna inom äldreomsorgen har observerat illabehandling av äldre antingen av en anställd, en anhörig eller en annan klient (Sotkanen 2026a). Inom hemvården observeras ofta illabehandling särskilt av en anhörig eller närstående (Luoma m.fl. 2023).

Äldreombudsmannen har lyft fram att man måste ingripa i och förebygga våld mellan personer som bor på vårdhem för äldre bättre än i nuläget, eftersom enstaka klienter till och med har avlidit till följd av våldet. En viktig metod är personalens närvaro i boendelokalerna och god yrkeskompetens. En permanent och tillräcklig personal kan lugna hotfulla situationer. Lokalerna ska vara rymliga och de boende ska kunna vistas utomhus varje dag.

tillräcklig mängd. Social rehabilitering är en socialservice, med vilken avses målinriktat stöd som ges med hjälp av socialt arbete och social handledning för att förbättra eller upprätthålla social funktionsförmåga och livskompetens, förebygga och minska marginalisering och främja delaktighet (SVL 17 §). Det är viktigt att utveckla den sociala rehabiliteringen för äldre och göra den till en del av tjänsterna för äldre.

En del av tjänsterna enligt socialvårdslagen är uppsökande äldrearbete som utförs lokalt av yrkesutbildade personer inom välfärdsområdena, församlingarna och organisationerna. Med hjälp av detta arbete når man personer i behov av hjälp, ger individuellt psykosocialt stöd, handledning och rådgivning särskilt i situationer där en äldre person inte har fått de tjänster som behövs. (Vasara m.fl. 2025.) Det är viktigt att dela fungerande verksamhetsmodeller för det uppsökande arbetet i samarbete mellan olika aktörer.

2.6 Närstående- och anhörigvårdens betydelse under skattas

REKOMMENDATIONER:

- **Man säkerställer att det i välfärdsområdena finns tillräckligt med kortvarigt serviceboende, familjevård och annat stöd för närståendevårdsfamiljer även i akuta situationer.**
- **Man följer upp på riksnivå hur det belopp som budgeterats för att betona minimiarvodet för närståendevård verkligen riktas till närståendevårdarnas fördel i olika välfärdsområden.**

Närståendevården som helhet är en viktig del av tjänsterna för äldre eftersom närståendevårdarna ofta ansvarar för mycket bindande och krävande hjälp- och omsorgssituationer. Närstående- och anhörigvårdare sparar samhällets resurser mångdubbelt i förhållande till det ekonomiska och övriga stödet som använts dem. Utan närståendevård skulle de som behöver tjänster behöva många hemvårdstjänster eller heldygnsomsorg (t.ex. Ilmarinen m.fl. 2024).

Antalet avtal om närståendevård för äldre har minskat under de senaste åren, även om välfärdsområdesreformen har bidragit till att jämna ut skillnaderna mellan områdena (Ilmarinen m.fl. 2024). År 2024 fanns det över 51 000 närståendevårdare i Finland. Cirka hälften av vårdtagarna hade fyllt 75 år och nästan 60 procent av närståendevårdarna var själva över 65 år. (Sotkanet 2026.)

Äldreombudsmannen betonar att det behövs en utveckling av stödhelheten för närståendevård och andra tjänster för att stödja närståendevårdsfamiljerna och öka närståendevården. Till exempel utnyttjar endast cirka hälften av närståendevårdarna sin rätt till lediga dagar. Det finns flera orsaker till att ledighet inte tas ut, bland annat att det finns få tillfälliga vårdplatser eller att de lämpar sig dåligt för den som får närståendevård. (Ilmarinen m.fl. 2024.)

Under 2025 understödde äldreombudsmannen en höjning av minimiarvodet för stödet för närståendevård. (se äldreombudsmannens utlåtande om ändring av lagen om stöd för närståendevård 6.11) Till följd av lagändringen ökas finansieringen av välfärdsområdena med 15,8 miljoner euro. Det är mycket viktigt att följa upp hur det belopp som budgeterats för att betona minimiarvodet verkligen används i

Endast en del av de äldre har en anhörig eller närstående som tar hand om deras angelägenheter

Lagstiftningen beaktar att alla äldre personer inte har en närstående eller någon annan person som hjälper dem att sköta sina ärenden. Ansökan om tjänster och förmåner görs så enkel att den inte kräver hjälp av en närstående eller någon annan inofficiell hjälpare.

De anhörigas omsorgsansvar har inte skrivits in i lagstiftningen. Både i lagstiftningen och servicesystemet finns dock hänvisningar till att anhörigas existens ibland betraktas som en självklarhet och att man räknar med deras hjälp. (Kalliomaa-Puha 2017.)

Den som kontaktar äldreombudsmannen är också ofta en anhörig, oftast den äldre personens vuxna barn. De svagaste äldre utan anhörighjälp skulle således också hamna i skymundan i fråga om de uppgifter som äldreombudsmannen får, om man inte ägnar särskild uppmärksamhet åt saken. Äldreombudsmannen har diskuterat situationen för personer utan anhöriga bland annat med yrkespersoner inom det gerontologiska socialarbetet.

” Samordningen av social- och hälsovårdstjänsterna är ofta en nyckelfråga med tanke på de äldres hälsa, dagliga aktiviteter, trygghet och övriga välfärd.

välfärdsområdet när varje välfärdsområde beslutar självständigt om hur det ska fördelas.

Utöver närståendevård enligt avtal ger en enorm grupp närstående inofficiell närståendehjälp till äldre personer och även en stor del av dem som hjälper närstående är själva äldre. Det har rapporterats att allt fler närstående till klienter inom hemvården har varit utmattade (Aaltonen m.fl. 2025b). Strukturer och tjänster som stöder krafterna hos dem som hjälper sina närstående äldre måste utvecklas.

Under 2025 fördes en offentlig diskussion om familjens omsorgsansvar. Äldreombuds-

mannen har i medieintervjuer betonat att äldreservicen redan har anpassats så att de äldres rätt till nödvändig vård och omsorg har försämrats och betonat främjandet av de äldres hälsa som ett sätt att minska ökningen av behovet av vård.

Anhöriga bär ett stort ansvar för många äldre och sköter förutom den praktiska omsorgen särskilt ärenden och säkerställer tillgången till hjälp (Ahosola 2018).

2.7 Tillgången till hälso- och sjukvård tar för lång tid

REKOMMENDATION:

- **Tillgången till hälso- och sjukvårdstjänster påskyndas genom att den lagstadgade vårdgarantitiden förkortas så att äldre personer får vård i rätt tid i hela landet.**

Enligt de uppgifter som äldreombudsmannen fått är väntetiderna till den öppna sjukvården långa och skillnaderna mellan välfärdsområdena är stora. För äldre kan tillgången till vård fördröjas av att det är svårt och tar tid att få kontakt med hälso- och sjukvården för att boka tid till en sjukskötare eller läkare. Över hälften av dem som fyllt 75 år använder inte självständigt internet för att uträtta ärenden elektroniskt (se närmare kapitel 1). Av denna anledning använder många inte elektroniska tidsbokningssystem och alla kan inte knappa in nummer i sin telefon på begäran för att välja tjänst eller återuppringning.

Majoriteten av äldre har en långvarig sjukdom eller ett långvarigt hälsoproblem och de behöver långvariga social- och hälsovårdstjänster. 76 procent av kvinnorna och 79 procent av männen i åldern 75–84 år befinner sig i en sådan situation. Av kvinnor och män över 85 år hade 84 procent en långvarig sjukdom eller ett långvarigt hälsoproblem (THL 2025b). Även multisjukdomar är vanliga bland äldre (Halonen 2024). Det är viktigt att kompetensen inom geriatrisk och gerontologisk vård stärks inom hälso- och sjukvårdstjänsterna.

Hälsoskillnaderna är stora bland de äldre. Äldre personer i en högre socioekonomisk ställning har betydligt bättre hälsa och funktionsförmåga än genomsnittet (t.ex. Koponen m.fl. 2018). När man förbättrar jämlika möjligheter för äldre med de lägsta inkomsterna och lägre utbildning att få den vård och rehabilitering de behöver får de fler friska och funktionsdugliga levnadsår. Samtidigt förbättras folkhälsan och möjligheterna till ett självständigt liv kan ökas för personer med nedsatt funktionsförmåga eller långvariga sjukdomar.

Antalet jourbesök inom primärvården för äldre har ökat (THL 2025a) och många äldre är

tvungna att vänta på en plats för fortsatt vård på sjukhusets bäddavdelning, eftersom det inte är tryggt att flytta hem eller så finns det inte tillräckligt med tjänster eller så väntar de på en plats inom heldygnsomsorgen. Särskilt klienter inom hemvården använder jourtjänster i stor utsträckning. (Väisänen m.fl. 2023.) En del av de äldres jourbesök beror på att de inte har erbjudits annan lämpligare service, såsom serviceboende med heldygnsomsorg (se t.ex. Jämsen m.fl. 2021). En bättre tillgång till primärvård, omsorgstjänster och rehabilitering skulle sannolikt minska de äldres behov av dyrare tjänster. På så sätt skulle även de äldres hälsoutgifter minska och utkomsten förbättras.

Ju närmare livets slutskede man kommer, desto viktigare är det att få hjälp och stöd i frågor som gäller det dagliga livet, inklusive skötsel av ekonomiska ärenden samt smärtlindring. Samordningen av social- och hälsovårdstjänsterna är ofta en nyckelfråga med tanke på de äldres hälsa, dagliga aktiviteter, trygghet och övriga välfärd.

I september 2025 inleddes ett så kallat valfrihetsförsök där mottagningsbesök hos allmänläkare för personer som fyllt 65 år (högst i tre år) inom den privata hälso- och sjukvården ersätts under försöksperioden så att självriskandelen är högst lika stor som den klientavgift som tas ut för besök hos allmänläkare inom den offentliga primärvården.

Äldreombudsmannen bedömer att vissa personer över 65 år kan ha nytta av försöket och få snabbare tillgång till allmänläkarens mottagning och undersökningar tack vare det. FPA-ersättningarna och höjningarna av dem medför inte nödvändigtvis nya klienter för privata allmänläkare, utan de kan öka besöken hos allmänläkare för äldre personer som

redan använder tjänster inom den privata sektorn. Följden kan vara att detta snarare upprätthåller hälsoskillnaderna mellan äldre än minskar dem. Enligt FPA måste man dock vänta på uppgifter om försökets effekter åtminstone fram till 2027.

Inom hälso- och sjukvården möter man allt fler äldre personer som lever i livets slutskede. Äldreombudsmannen har kontaktats om brister i bemötandet och vården av äldre som lever i livets slutskede på sjukhusavdelningarna. Det är viktigt att planera vården i tid och samarbeta med de närstående i vården i livets slutskede.

Äldreombudsmannen deltog under 2025 i klient- och patientsäkerhetscentrets strategiworkshoppar samt i en rundabordsdiskussion. Teman för dessa har varit klient- och patientsäkerheten inom primärvården samt inom distans- och digitala tjänster samt beredningen av klient- och patientsäkerhetsstrategin.

2.8 De äldre behöver vård och stöd för missbruksproblem och psykisk ohälsa

REKOMMENDATIONER:

- **I lagstiftningen slopas åldersgränsen på 67 år för rehabiliterande psykoterapi och rätten till ekonomiskt stödd psykoterapi tryggas för de äldre vid behov.**
- **Välfärdsområdena säkerställer att hälso- och sjukvårdstjänsterna på basnivå, tjänsterna för äldre och den specialiserade sjukvården har tillräcklig kompetens i anslutning till psykisk ohälsa och missbruksproblem hos äldre.**

Äldre personers missbruksproblem har ökat. Över hälften av männen som fyllt 65 år och en femtedel av kvinnorna (Sotkanet 2026) dricker för mycket alkohol. I synnerhet äldre kvinnors alkoholkonsumtion har ökat (Runsten 2024). Ökningen av alkoholkonsumtionen bland pensionärer ökar behovet av social- och hälsovårdstjänster (Kuussaari m.fl. 2021). När man blir äldre framhävs alkoholens negativa effekter på hälsan.⁶

Åldrandet är förknippat med faktorer som kan öka risken för rusmedelsproblem. Dessa är till exempel tidigare missbruksproblem, psykiska störningar, ensamhet, minskad rörlighet, litet upplevt socialt stöd, ekonomiska utmaningar samt förändringar i livssituationer och bristfälliga anpassningsmetoder i anslutning till dem (Runsten 2024). Vid missbruksproblem kan det vara fråga om överdriven alkoholkonsumtion som börjat i samband med en livsförändring, till exempel när man går i pension eller blir änka eller änklings.

Man har uppskattat att nästan en halv miljon äldre personer eventuellt kan behöva missbrukartjänster före 2030. Största delen av missbruksproblemen hos äldre identifieras inte och ofta fördröjs tillgången till vård. (Runsten 2024.) Missbrukartjänsterna är helt otillräckliga och svåra att nå för äldre (Vanjusov 2022). Enligt forskarna är den vanligaste "missbrukartjänsten" för äldre vanlig hemvård, som dock inte har kompetens om missbruksproblem hos äldre (Zechner m.fl. 2024).

År 2025 var en ändring av alkohollagen aktuell, som skulle göra det möjligt att leverera alkoholdrycker till hemmet. Äldreombuds-

⁶ När man blir äldre framhävs alkoholens negativa effekter på hälsan: en mindre mängd alkohol orsakar berusning och risken för till exempel fallolyckor eller andra olycksfall ökar. Majoriteten av de äldre använder något läkemedel och en femtedel av personerna över 75 år använder tio eller fler läkemedel (sotkanet.fi). Användningen av läkemedel ökar risken för skadlig samverkan mellan alkohol och läkemedel i högre grad än i andra åldersgrupper. När kroppen åldras blir den känsligare för rusmedelseffekter, och riskanvändning är kopplad till fysiska och psykiska sjukdomar samt till exempel minnessjukdomar.

mannen konstaterade i sitt utlåtande att vi inte ser några grunder för att understöda ett förslag som om det genomförs innebär risker för att missbruksproblemen bland äldre ökar och behovet av tjänster ökar. Enligt de uppgifter som äldreombudsmannen fått är behovet av missbrukartjänster som beaktar äldre redan i nuläget stort, men det finns knappt några tjänster.

Äldre personers tillgång till mentalvårdstjänster är fortfarande dålig. Hälso- och sjukvården på basnivå beaktar inte alltid de äldres psykiska ohälsa tillräckligt i situationer där de har många besök till exempel på hälsovårdscentralen. Hälso- och sjukvården ägnar fortfarande uppmärksamhet åt somatiska symtom. Äldre personers psykiska störningar kan förbli oidentifierade och obehandlade eller definierade som en del av en minnessjukdom, nedsatt fysisk funktionsförmåga eller en del av åldrandet.

Äldreombudsmannen har kontaktats flera gånger av äldre med psykisk ohälsa. Vid kontakterna förmedlas deras upplevelse av stor ångest och rädsla. De har inte fått vård som skulle förbättra deras psykiska hälsa, vilket skulle möjliggöra ett tryggt liv för dem.

Psykoterapi är effektiv även i vården av äldre och därmed en viktig behandlingsform för affektiva störningar och ångestsyndrom även för dem (Laukkala m.fl. 2020). Lagstiftningen innehåller dock åldersgränser som utesluter äldre personer från till exempel psykoterapi som stöds av FPA.

Självorden bland äldre har ökat. Enligt en undersökning hade äldre personer som begått självmord kontakt med hälso- och sjukvården före sin död, men inte på grund av psykisk ohälsa. (Partonen m.fl. 2024) Inom

primärvården borde man ägna större uppmärksamhet åt den psykisk ohälsa som ligger bakom de äldres upprepade besök.

Behandlingen av psykiska störningar hos äldre förutsätter multiprofessionellt samarbete och ofta andra tjänster, såsom dagverksamhet eller organisationers verksamhet (Talaslahti och Jämsen 2024). Tidigt stöd i rätt tid och mentalvårdsarbete på basnivå förebygger behovet av långvarig vård.

Missbrukar- och mentalvårdstjänsterna för äldre måste utökas och deras tillgänglighet förbättras. Man bör ägna större uppmärksamhet åt förebyggande, identifiering och vård av missbruksproblem och psykiska störningar hos äldre personer samt åt tillgången till dessa tjänster inom såväl primärvården, den specialiserade sjukvården som socialservicen. Man måste stärka kunskaperna om rusmedel och psykisk hälsa hos yrkespersoner inom äldreomsorgen (t.ex. inom hemvården).

2.9 Äldre personer med funktionsnedsättning riskerar att bli utan den funktionshinderservice de behöver

REKOMMENDATION:

- **Man bedömer effekterna av avgränsningen av livsskedet i den reviderade lagen om funktionshinderservice och säkerställer att äldre personer med funktionsnedsättning får den service de behöver.**

Under 2025 fortsatte revideringen av lagen om funktionshinderservicen, där en granskning av olika livsskeden lades till i lagen. Äldreombudsmannen konstaterade redan i sina

tidigare utlåtanden att hög ålder inte får användas som grund för att neka nödvändig funktionshinderservice.

Yrkespersoner har observerat att äldre klienter som ansökt om funktionshinderservice redan innan den nya lagen trädde i kraft i högre grad än tidigare har hänvisats till tjänster enligt de allmänna lagarna (Handikappforum 2025). Detta kan leda till otillräckliga tjänster. Utbudet av tjänster är ofta klart mindre inom tjänsterna enligt socialvårdslagen än inom funktionshinderservicen, och då kan man inte svara på behoven hos äldre personer med funktionsnedsättning. Inom funktionshinderservicen har man subjektiv rätt till många tjänster, medan tjänster enligt socialvårdslagen, till exempel hemvård, ofta är anslagsbundna och har alltför knappa resurser.

Äldreombudsmannen har betonat att en äldre person som på grund av en funktionsnedsättning som orsakats av en långvarig skada eller sjukdom behöver stöd eller hjälp i sitt normala liv ska få de tjänster hen behöver. I praktiken kan detta innebära att den äldre får tjänster med stöd av socialvårdslagen, lagen om funktionshinderservice eller någon annan lag eller så att flera lagar tillämpas samtidigt för att kunna svara på de individuella behoven.

2.10 Äldre personer som hör till minoriteter utsätts för diskriminering inom social- och hälsovårdstjänsterna

REKOMMENDATION:

- **Man ser till att rätten till social- och hälsovårdstjänster för äldre som hör till minoriteter tillgodoses på lika villkor.**

Äldreombudsmannen anser det vara viktigt att man i ordnandet av social- och hälsovårdstjänster bättre än i nuläget beaktar de särskilda behoven hos äldre som hör till minoriteter. Även FN:s självständiga expert på mänskliga rättigheter för äldre rekommenderade detta för Finlands regering 2023. Äldre personer hör till alla minoritetsgrupper, såsom olika språkliga och kulturella minoriteter samt sexuella minoriteter och könsminoriteter. För äldre personer med funktionsnedsättning är tillgängligheten i fråga om lokaler, möbler och apparater en förutsättning för att de ska kunna uträtta ärenden inom social- och hälsovårdstjänsterna. Äldre som samtidigt tillhör flera minoriteter löper stor risk att hamna utanför tjänsterna.

Äldre personer som hör till språkliga minoriteter har olika ställning i fråga om hur man har tryggt deras rätt att uträtta ärenden på sitt eget språk med myndigheter samt inom social- och hälsovårdstjänsterna. Rätten till det egna språket och den egna kulturen är en grundläggande rättighet. Finlands nationalspråk är finska och svenska. Samerna har rätt att använda samiska i kontakt med myndigheter och rättigheterna för dem som behöver tolknings- och översättningshjälp på grund av funktionsnedsättning har också tryggats genom lag. (Justitieministeriet 2019.) Inte heller dessa minoriteters språkliga rättigheter tillgodoses dock alltid inom tjänsterna på det sätt som lagstiftningen förutsätter (se t.ex. Diskrimineringsombudsmannen 2025).

I huvudstadsregionen och i andra stora städer bor betydligt fler äldre med ett främmande språk som modersmål än tidigare och deras antal kommer att öka kraftigt inom den närmaste framtiden, när befolkningen som flyttat från utlandet i arbetsför ålder åldras i Finland. I slutet av 2024 bodde drygt 50 000

personer som fyllt 60 år med ett främmande språk som modersmål i Finland. De klart största språkgrupperna var på ryska och estniska. De näst största grupperna var engelska, ukrainska och arabiska. (Statistikcentralen 2025.)

Bestämmelser om dessa språkliga minoriteters rätt att använda andra språk än finska, svenska eller samiska i myndighetsärenden och inom social- och hälsovårdstjänsterna finns till exempel i förvaltningslagen samt i lagar som gäller rättegång och social- och hälsovården. Myndigheterna är inte skyldiga att använda främmande språk, utan förvaltningen och tjänsterna kan ty sig till tolkning eller översättning.

” Fördomar och diskriminering som äldre inom minoritetsgrupper möter inom tjänsterna hindrar dem från att få den hjälp eller vård de behöver.

Äldreomsorgen och social- och hälsovårdstjänsterna identifierar inte alltid de äldres språkliga mångfald och ser inte alltid till att ärendena sköts på ett språk som båda parterna kan tillräckligt väl. Digitaliseringen av social- och hälsovårdstjänsterna försvårar också situationen särskilt för personer som hör till språkliga och kulturella minoriteter, eftersom digitala tjänster i huvudsak erbjuds endast på finska och svenska. Språk- och kommunikationsproblemen orsakar missförstånd i tjänsterna, fördröjer tillgången till hjälp och vård samt orsakar så kallad onödig efterfrågan på tjänsterna, när samma personer på grund av samma ärende måste utträta ärenden flera gånger innan de får hjälp. (T.ex. Buchert och Wrede 2021; Finansministeriet 2021.)

Olika informationspaket och anvisningar om rättigheter och bemötande av klienter som hör till språkliga och kulturella minoriteter samt sexuella minoriteter och könsminoriteter har publicerats för yrkespersoner inom social- och hälsovårdstjänsterna (t.ex. THL 2024b, Partanen 2023). De identifierar dock inte alltid särdrag och servicebehov i anslutning till de äldres livssituationer. Det finns till exempel fortfarande ett stort behov av information om äldre romer och romska äldre upplever att de inte blir förstärkta inom hälso- och sjukvården. Man vet också att underutnyttjandet av tjänster för äldre som hör till olika minoriteter påverkas förutom av språkproblem även av bland annat kulturella skillnader, rädsla för osakligt bemötande och diskriminering samt brist på förtroende (se t.ex. Stenroos m.fl. 2023; Människorättscentret 2026). I praktiken har kommunerna och välfärdsområdena mycket varierande praxis för hur väl de beaktar minoriteterna i sina tjänster (Keronen m.fl. 2025).

Fördomar och diskriminering som äldre inom minoritetsgrupper möter inom tjänsterna hindrar dem från att få den hjälp eller vård de behöver. Smärtsamma upplevelser kan hindra dem från att söka sig till tjänsterna även senare och därmed försämra deras trygghetskänsla. (Kaartinen m.fl. 2025.) Misstroendet för social- och hälsovårdstjänsterna tvingar äldre personer som hör till minoriteter att förlita sig på hjälp och stöd från familjen och närstående när de sköter sina ärenden. Alla har dock inte anhöriga eller närstående som kan hjälpa dem att utträta ärenden. Ett starkt beroende av närstående för att sköta sina ärenden kan också utsätta äldre för utnyttjande och illabehandling.

Äldreombudsmannen har kontaktats och fått information om diskriminering av äldre personer som hör till minoriteter, rädsla för diskriminering samt om tillgången till tjänster och tjänsternas tillgänglighet. Organisationerna inom social- och hälsovården har utvecklat metoder för uppsökande arbete och tjänster med låg tröskel för att nå äldre som tillhör minoriteter och svara på deras servicebehov. Den korta projektfinansieringen som beviljas organisationer och nedskärningarna i finansieringen har försämrat deras möjligheter att utföra långsiktigt och målinriktat utvecklingsarbete inom dessa teman.

Äldreombudsmannens rekommendationer

- Ett nationellt utvecklingsprogram om helheten av tjänster för äldre inrättas för att säkerställa att de äldres grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter tillgodoses samt att social- och hälsovårdstjänsterna är tillräckliga för personer i alla åldrar.

2.1 Tillgången till tjänster för äldre har försämrats

- Tillgången till serviceboende med heldygnsvård och hemvård förbättras i hela landet.
- Rehabiliterande dagverksamhet skrivs in i socialvårdslagen under välfärdsområdenas organiseringsansvar.

2.2 Allvarliga problem i användningen av begränsningsåtgärder inom serviceboende med heldygnsvård

- Man påskyndar lagstiftningen om främjande av äldre personers självbestämmanderätt och användning av begränsningsåtgärder inom heldygnsvården.

2.3 Teknologin används inte tillräckligt för att främja äldre personers välbefinnande och funktionsförmåga

- En riksomfattande strategi för användningen av teknologi inom tjänster för äldre utarbetas.
- Man undersöker distanshemvårdens effekt.

2.4 Belastade vårdare kan inte trygga högklassig vård

- Tillräcklig personal tryggas inom tjänster för äldre.

2.5 Det finns fortfarande för lite gerontologiskt socialt arbete inom välfärdsområdena

- Det gerontologiska sociala arbetet stärks inom alla välfärdsområden så att äldre personer i behov av särskilt stöd får den hjälp och service de behöver.

2.6 Närstående- och anhörigvårdens betydelse underskattas

- Man säkerställer att det i välfärdsområdena finns tillräckligt med kortvarigt serviceboende, familjevård och annat stöd för närståendevårdsfamiljer även i akuta situationer.
- Man följer upp på riksnivå hur det belopp som budgeterats för att betona minimiarvodet för närståendevård verkligen riktas till närståendevårdarnas fördel i olika välfärdsområden.

2.7 Tillgången till hälso- och sjukvård tar för lång tid

- Tillgången till hälso- och sjukvårdstjänster påskyndas genom att den lagstadgade vårdgarantitiden förkortas så att äldre personer får vård i rätt tid i hela landet.

2.8 De äldre behöver vård och stöd för missbruksproblem och psykisk ohälsa

- I lagstiftningen slopas åldersgränsen på 67 år för rehabiliterande psykoterapi och rätten till ekonomiskt stödd psykoterapi tryggas för de äldre vid behov.
- Välfärdsområdena säkerställer att hälso- och sjukvårdstjänsterna på basnivå, tjänsterna för äldre och den specialiserade sjukvården har tillräcklig kompetens i anslutning till psykisk ohälsa och missbruksproblem hos äldre.

2.9 Äldre personer med funktionsnedsättning riskerar att bli utan den funktionshinderservice de behöver

- Man bedömer effekterna av avgränsningen av livsskedet i den reviderade lagen om funktionshinderservice och säkerställer att äldre personer med funktionsnedsättning får den service de behöver.

2.10 Äldre personer som hör till minoriteter utsätts för diskriminering inom social- och hälsovårdstjänsterna

- Man ser till att rätten till social- och hälsovårdstjänster för äldre som hör till minoriteter tillgodoses på lika villkor.

3 Ekonomisk trygghet

Av personerna över 64 år är tolv procent låginkomsttagare. Låga inkomster berör i synnerhet de allra äldsta, kvinnor och dem som bor ensamma. Var femte person över 85 år är låginkomsttagare. Social- och hälsovårdstjänsternas klientavgifter samt läkemedelskostnaderna bör hållas på en rimligare nivå, eftersom de redan nu försvårar den ekonomiska ställningen och möjligheten att ta hand om hälsan för långtidssjuka och äldre med nedsatt funktionsförmåga.

De sammanlagda konsekvenserna av de senaste årens lagändringar under denna regeringsperiod ökar uppskattningsvis antalet äldre med de allra lägsta inkomsterna med 15 000 personer (SHM 2024). Man måste noggrant följa upp att den nödvändiga utkomsten och tillgången till tillräckliga tjänster för äldre med låga inkomster tryggas trots att kriterierna för förmåner och tillgång till tjänster skärps.

För äldre personer skulle det behövas ett förslag i anslutning till social trygghet i fråga om de förmåner som de har rätt till på basis av informationen som myndigheterna har. Det-

ta skulle underlätta de äldres utträttande av ärenden samt socialarbetets och FPA:s arbete.

Det är besvärligt och dyrt att sköta bankärenden utan att använda nätbanken och bankkoder. Alla äldre personer ska garanteras möjlighet att sköta sina bankärenden smidigt och tryggt oberoende av deras funktionsförmåga eller digitala färdigheter.

Ekonomiska nätbluffar är vanliga. För att sköta penningärenden i elektroniska tjänster krävs digitala färdigheter och förmåga att upptäcka bluffar. På grund av bristfälliga digitala färdigheter behöver många äldre hjälp av andra för att använda nätbanken, vilket risken för ekonomiskt utnyttjande.

3.1 En svag ekonomisk situation skapar otrygghet

REKOMMENDATION:

- **Man säkerställer köpkraften hos dem som har de allra minsta pensionerna.**

En svag ekonomisk situation är en av de viktigaste faktorerna som försämrar de äldres trygghetskänsla. Upplevda utkomstsvårigheter är kopplade till en sämre känsla av trygghet, ett lägre förtroende för samhället och tjänsterna samt ökad bitterhet. Ekonomiska svårigheter, ensamhet och dålig hälsa hopar sig ofta för samma personer. Då är trygghetskänslan och den upplevda delaktigheten särskilt dåliga. (Kaartinen m.fl. 2025.)

En stor del av de äldre har inga utkomstproblem, men tolv procent av dem som är över 64 år har låga inkomster. Den relativa ställningen i inkomstfördelningen bland personer över 64 år förbättrades 2023–2024, eftersom den höga inflationen ledde till indexhöjningar av pensionerna. (Statistikcentralen 2025b.)

Den genomsnittliga totala pensionen för ålderspensionärer var 2 194 euro i månaden i slutet av 2024. Månadspensionen för kvinnor var i genomsnitt 519 euro mindre än för män. En knapp tredjedel av ålderspensionstagarna hade en pension på mindre än 1 500 euro i månaden och kvinnornas andel av dem var 65 procent. (Pensionsskyddscentralen 2025.)

Äldreombudsmannen har regelbundet fäst uppmärksamhet vid den svaga ställningen hos äldre personer med de lägsta inkomsterna och föreslagit åtgärder för att förbättra den. Små inkomster, ökade vård- och läkemedelsutgifter till följd av försämrad hälsa och funktionsförmåga samt ökade boende- och levnads-kostnader i kombination med nedskärningar i den sociala tryggheten ökar och fördjupar de äldres ekonomiska utsatthet.

Äldre personer i de allra svåraste situationerna kan sällan försvara sina rättigheter och söka det stöd de behöver. Tjänsterna har också ofta svårt att nå dem. Äldreombudsman-

nen anser det vara viktigt att man ägnar särskild uppmärksamhet åt deras situation och säkerställer att deras rätt till nödvändig försörjning och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster tillgodoses.

3.2 Låga inkomster är vanligast bland äldre, ensamboende och kvinnor

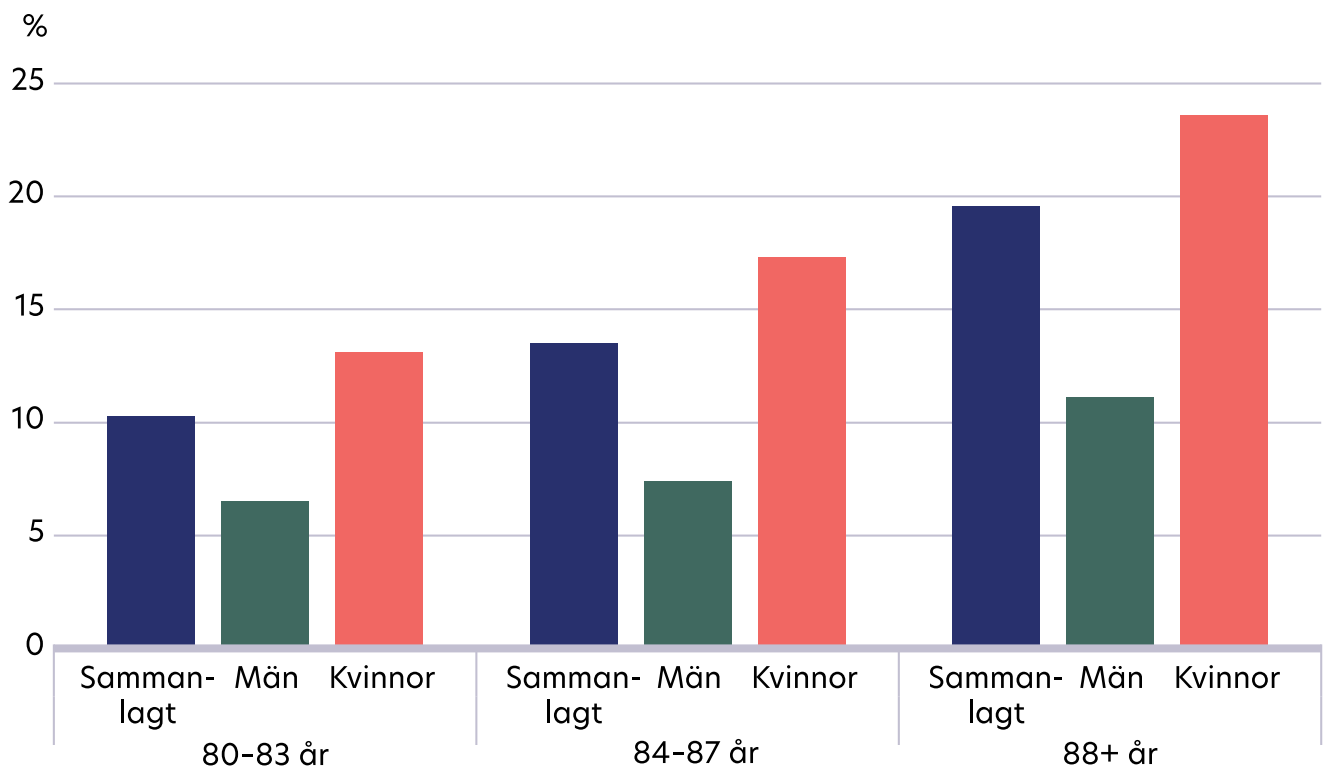
REKOMMENDATIONER:

- **De totala konsekvenserna för äldre personer som befinner sig i en svårare situation än normalt bedöms på förhand när flera samtidiga ändringar i lagstiftningen om social trygghet och utkomst bereds.**
- **Det politiska beslutsfattandets och lagberedningens inverkan på utkomsten för äldre personer som bor ensamma bör bedömas mer systematiskt än i nuläget.**

”Ibland vet jag inte om jag ska skratta eller gråta när jag måste avstå från allt. Jag har sagt att jag skulle ha klarat mig relativt normalt om jag inte hade dessa läkemedelsutgifter.”

(Översatt intervjuцитat i en undersökning om situationen för äldre kvinnor som upplever ekonomiska svårigheter. Källa: Outila m.fl. 2025)

Enligt Statistikcentralen (2025b) fanns det nästan 162 800 låginkomsttagare bland de 64 år fyllda som bodde i Finland 2024. Deras inkomster var under 60 procent av hela befolkningens medianinkomster, de låg alltså under den så kallade fattigdomsgränsen. Enligt

FIGUR 7. Andelen personer med bestående låg inkomst i åldersgrupperna 80 år och äldre. Källa: Statistikcentralen 2025b.

Statistikcentralens inkomstfördelningsstatistik är låga inkomster mycket vanliga bland de äldsta: nästan var femte person över 85 år är låginkomsttagare.

År 2024 var nästan var tredje person med bestående låg inkomst över 65 år. Bestående låg inkomst var vanligast bland de allra äldsta och särskilt bland kvinnor. (Se figur 7)¹

Låga inkomster är vanligare bland kvinnor, personer som bor ensamma och äldre med utländsk bakgrund (Kaartinen m.fl. 2025). År 2020 var 34 procent av personerna över 84 år som bodde ensamma låginkomsttagare, medan endast sex procent av dem som bodde tillsammans med någon annan hade låga inkomster (Kuivalainen m.fl. 2022). Skillnaden är så stor att man i det politiska beslutsfattandet och lagberedningen mer systematiskt än i nuläget borde bedöma hur änd-

ringarna påverkar utkomsten för äldre som bor ensamma.

Hur man klarar sig med små inkomster beror på boendeutgifterna och hälsokostnaderna, levnadskostnaderna på bostadsorten samt hjälpen från sociala nätverk (Kuivalainen 2025). Bland äldre personer som bor på landsbygden är låga inkomster och bristfällig utrustningsstandard i bostaden vanligare än i städerna. (Nevanto m.fl. 2024.) Utkomstsvårigheter i stadsmiljöer kan orsakas av höga boendekostnader och ensamboende. Man vet att i synnerhet besparingar och en skuldfri ägarbostad skyddar äldre personer med låga inkomster från utkomstsvårigheter (Ilmakuntas m.fl. 2024).

Det finns lite information om utvecklingen av skuldsättningen bland personer i olika åldrar. Man vet dock att skuldproblemen bland

¹ Bestående låg inkomst avser en person som utöver statistikåret har haft låga inkomster (inkomster under 60 % av medianinkomsten) under minst två år under de tre föregående åren. Bestående låg inkomst hänvisar alltså till personer som upprepade gånger lever med låga inkomster och som därför har ständiga utkomstsvårigheter.

pensionärer ökade något 2019–2022. För äldre personer är skuldproblemen särskilt svåra, eftersom inkomsterna ofta minskar när de går i pension. (Salo m.fl. 2025.)

3.3 Tjänster och läkemedel utblir på grund av penningbrist

REKOMMENDATIONER:

- **Tjänsteanvändarna ska i större utsträckning än i nuläget informeras om möjligheten att ansöka om sänkta klientavgifter.**
- **Uppföljningen av avgiftstaket för klient- och patientavgifter bör överföras till välfärdsområdena.**

Äldre personer har i genomsnitt större läkemedelskostnader samt klient- och patientavgifter inom social- och hälsovården än yngre personer. Avgifterna kan också öka oförutsägbart och snabbt på grund av plötslig sjukdom eller nedsatt funktionsförmåga. För äldre personer orsakar särskilt storleken på klientavgifterna och problem med att följa upp avgiftstak för hälso- och sjukvården.

Ekonomisk knapphet kan leda till att man nekar till läkemedel eller social- och hälsovårdstjänster. På grund av penningbrist hade över sju procent av dem som fyllt 75 år varit tvungna att pruta på mat, läkemedel eller läkarbesök 2024 (Sotkanen 2026b). Enligt social- och hälsovårdsministeriets bedömning medför de sammantagna konsekvenserna av lagändringarna 2024–2026 under denna regeringsperiod en ökning av antalet äldre med de allra lägsta inkomsterna med 15 000 personer (SHM 2024).

”Man borde åtminstone säkerställa att människor får information om allt stöd som erbjuds och att de kan och har förmåga att ansöka om förmåner och till exempel nedsatta klientavgifter inom social- och hälsovården.”

(Svar från deltagare i äldreombudsmannens webinarium, översättning)

Det är alarmerande att andelen obetalda klientavgifter betonas hos äldre åldersgrupper inom utsökningen (Utsökningsverket 2025). Låginkomsttagare har ofta många kroniska sjukdomar och nedsatt funktionsförmåga, vilket gör att de behöver många social- och hälsovårdstjänster. Utkomstsvårigheter är ofta förknippade med stora hälso- och läkemedelskostnader, men i bakgrunden kan också finnas livsförändringar eller skuldsättning.

Höjningarna av klientavgifterna för offentliga hälso- och sjukvårdstjänster berör i synnerhet äldre personer, eftersom de använder tjänsterna mer än den övriga befolkningen. Förändringarna berör uppskattningsvis 74 procent av personerna över 85 år och berör fler kvinnor än män. (SHM 2025b.) När regeringens propositioner om klientavgifter inom social- och hälsovården har beretts har äldreombudsmannen upprepade gånger betonat att höjningarna ytterligare försämrar ställningen för äldre personer med låga inkomster.

Enligt en undersökning om klienter inom hemvården upplevde nästan hälften att de hade svårt att klara sig med sina inkomster. Hemvårdens höga klientavgifter hindrade klienterna från att använda alla tjänster som hör till dem. (Tiilikainen och Ristolainen 2025.)

Även läkemedelskostnaderna orsakar ekonomisk kris för äldre personer med de lägsta

inkomsterna och detta problem är vanligare i Finland än i andra nordeuropeiska länder (Aaltonen och Vaalavuo 2024). Läkemedelskostnaderna har ökat på grund av höjningarna av självriskandelen för läkemedelstaket och höjningen av mervärdesskatten på läkemedel.

Äldreombudsmannen har betonat att skäliga avgifter ska eftersträvas inom social- och hälsovårdstjänsterna. Tjänsteanvändarna ska informeras mer systematiskt om att de har möjlighet att ansöka om att klientavgifterna sänks eller slopas. Då skulle inte rädslan för höga vård- och klientavgifter hindra äldre från att söka sig till de tjänster de behöver och de behöver inte ansöka om utkomststöd för att täcka avgifterna. Genom att sänka eller slopa klientavgifterna kan man också förebygga skuldsättning.

Enligt observationer från socialarbetet är ett centralt problem de jämnstora klientavgifterna som klart har större negativ inverkan på utkomsten för låginkomsttagare än för andra. SHM:s (2025a) nya anvisning Skyddsmekanismerna i lagstiftningen om kundavgifter rekommenderar att välfärdsområdena tar i bruk möjligheten att slopa eller sänka även jämnstora hälso- och sjukvårdsavgifter. Man ska följa upp hur välfärdsområdena följer anvisningen.

Man känner dåligt till rätten att ansöka om sänkta klientavgifter och dessutom varierar sänkingspraxisen i olika områden. Ställvis har ansökan om sänkning visat sig vara lika komplicerad som ansökan om utkomststöd (SOSTE 2026).

Äldreombudsmannen anser att det är viktigt att utreda om uppföljningen av avgiftstaket för klientavgifterna kan överföras till välfärdsområdena. Överföringen skulle sannolikt i viss mån minska utsökningarna i anslutning till so-

cial- och hälsovårdsavgifterna och behovet av utkomststöd.

3.4 Åtstramning av förmånerna

REKOMMENDATIONER:

- **De äldres möjligheter att utträta ärenden ska främjas genom att förbättra tillgången till socialväsandets tjänster och stärka rätten till personlig service.**
- **Konsekvenserna av reformen av lagen om utkomststöd ska bedömas noggrant särskilt för äldre personer med de allra lägsta inkomsterna.**

Lagstiftningen om utkomststöd ändrades 2025. Kriterierna för att få grundläggande utkomststöd skärptes och förmånen minskades. Äldreombudsmannen betonade i sina utlåtanden att man i ändringsförslagen inte ägnat uppmärksamhet åt äldres möjligheter att få utkomststöd. Man vet att det är svårt för äldre att ansöka om och få utkomststöd. Det är fråga om att trygga utkomsten för äldre personer med de allra lägsta inkomsterna.

Pensionärer får mer sällan utkomststöd än andra åldersgrupper. De har ofta inte rätt till utkomststöd, eftersom nivån på folk- och garantipensionen samt bostadsbidraget för pensionstagare är högre än de övriga grundtrygghetsförmånerna.

Enligt FPA var cirka fyra procent av alla mottagare av grundläggande utkomststöd över 65 år 2025. Antalet mottagare av grundläggande utkomststöd för äldre minskade under flera år, men ökade i fjol med cirka tusen till cirka 14 500 personer. (FPA 2025b.) Även om gruppen äldre personer som får utkomststöd

är liten är det viktigt att bedöma konsekvenserna av lagändringarna för dem.

Det grundläggande utkomststödet riktar sig oftare till hälsoutgifter bland personer över 65 år än i yngre åldersgrupper och hälso-utgifternas andel ökar med åldern (FPA 2025a).

Enligt undersökningar ansöker många äldre personer inte om utkomststöd, även om deras disponibla inkomster inte ens räcker till för att täcka nödvändiga utgifter. Äldre personer med låga inkomster känner inte alltid till sina rättigheter och vill inte stämplas som mottagare av utkomststöd. Dessutom kan de ha svårt att ansöka om utkomststöd, eftersom systemet är komplicerat eller om de inte har de digitala färdigheter som behövs för ansökan (se även kapitel 1). Det har också blivit svårare än tidigare att uträtta ärenden ansikte mot ansikte när FPA:s servicesällen har minskats.

Utkomststödet är en förmån i sista hand och det är komplicerat för äldre att ansöka om det. FPA beviljar grundläggande utkomststöd och välfärdsområdena behovsprövat utkomststöd, det vill säga kompletterande eller förebyggande stöd. I praktiken verkar det som om äldre personer med låga inkomster först måste ansöka om grundläggande utkomststöd från FPA innan de kan få behovsprövat utkomststöd från välfärdsområdet. Enligt socialarbetarna finns det i Finland en grupp äldre personer som kontinuerligt får stöd för sin ekonomiska utkomst med behovsprövat utkomststöd (Korpelainen och Zechner 2025). Många välfärdsområden har också skärpt villkoren för beviljande av kompletterande och förebyggande utkomststöd (SOSTE 2025).

Vid sidan av ändringen av lagen om utkomststöd har den ekonomiska situationen för äldre med låga inkomster försämrats av ändring-

arna i bostadsbidraget för pensionstagare. Bostadsbidraget för pensionstagare ersätter boendeutgifter för pensionstagare med låga inkomster. Stödet minskades, och inkomsterna och förmögenheten minskar det mer än tidigare. Samtidigt försämrades också det allmänna bostadsbidraget, som en del av hushållen där det bor äldre personer har fått.

Det är sannolikt att största delen av till exempel äldre som behöver utkomststöd kan sköta sina förmånsärenden endast ansikte mot ansikte eller per telefon och med hjälp av konkret stöd. För att förbättra den övergripande situationen behövs ofta också stöd och handledning från det sociala arbetet.

3.5 Det har blivit allt svårare att ansöka om förmåner

REKOMMENDATIONER:

- **Möjligheten att göra ett försök med ett förmånsförslag för personer över 80 år utreds.**
- **Man säkerställer att välfärdsområdena och FPA erbjuder de äldre tillräcklig rådgivning och handledning i utkomstfrågor.**

”Handledning och rådgivning med låg tröskel som fokuserar på socialservice och förmåner är ytterst viktigt. Inte bara att delning av information utan att konkret behandla ärendena: man bland annat fyller i ansökningarna, kontrollerar de bilagor som behövs tillsammans och skickar in dem.”

(förhandssvar från deltagare i webinariet, översättning)

Det finländska socialskyddssystemets komplexitet riskerar att öka de äldres ekonomiska utsatthet. Alla äldre har inte information om olika hjälpsystem, förmåner eller tjänster eller så kan de inte nödvändigtvis utnyttja dem. Verksamhetsmiljön ska dock vara sådan att även en äldre person med nedsatt funktionsförmåga kan uträtta ärenden i den. (Korpelainen och Zechner 2025.)

Det har blivit allt svårare för äldre att ansöka om förmåner i och med digitaliseringen (se även kapitel 1). Alla äldre har inte närstående som stöd för att uträtta ärenden. Även till exempel minnessjukdomar gör det mycket svårare för många äldre att uträtta ärenden självständigt. Många kämpar med små inkomster utan att ansöka om förmåner, även om de har rätt till dem.

År 2023 lämnade FPA och SOSTE in ett initiativ om beredning av ibruktagande av förmånsförslag (FPA 2023). Med förmånsförslag avses ett beslut om vilka förmåner personen är berättigad till utifrån registeruppgifterna och de uppgifter som lämnats till FPA. Förmånsförslaget skulle underlätta och förtydliga uträttandet av ärenden. Det skulle också stärka äldre personers rätt till social trygghet samt att förmånen beviljas i rätt tid och enligt behov. Förmånsförslaget skulle också förtydliga det komplicerade sociala trygghetssystemet för äldre. Äldreombudsmannen föreslår att förmånsförslaget prövas och att försöket skulle gälla personer över 85 år.

Äldreombudsmannen anser också att det är viktigt att välfärdsområdena och FPA säkerställer att de äldre får tillräcklig rådgivning och handledning i ekonomiska frågor. Utkomstsvårigheter får inte hindra äldre från att använda de tjänster de behöver och ta hand om sin hälsa och funktionsförmåga.

Hur har man tillräckligt med pengar för en värdig

Äldreombudsmannen ordnade evenemanget "Hur har man tillräckligt med pengar för en värdig ålderdom" om den ekonomiska ställningen för äldre med låga inkomster och tillgången till service. En artikel om ämnet skrevs i tidskriften Gerontologia som granskade webinariedeltagarnas förslag för att förbättra ställningen för äldre med låga inkomster (Lehto-Niskala m.fl. 2025). De inkomna förslagen behandlade följande teman.

Förbättring av utkomsten

Tillgänglig ärendehantering och rådgivning

Tillräckliga social- och hälsovårdstjänster

Förebyggande verksamhet som stöder välbefinnandet

Förmånligt och tillgängligt boende samt transport

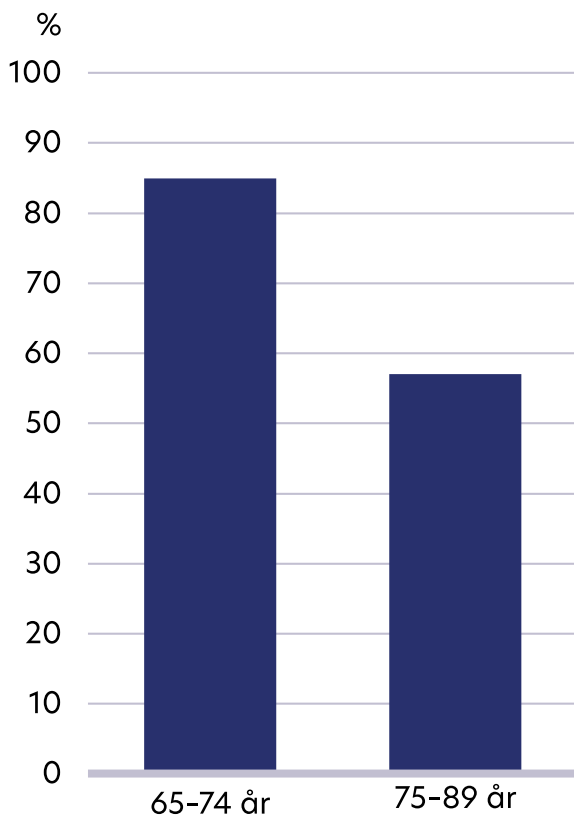
Delaktighet och synlighet i beslutsfattandet

3.6 Det finns många problem med användningen av banktjänster

REKOMMENDATION:

- **Alla äldre garanteras möjlighet att sköta sina bankärenden smidigt och tryggt oberoende av deras funktionsförmåga eller digitala färdigheter.**

Grundläggande banktjänster är nödvändighetstjänster. Enligt Statistikcentralens uppgifter för 2024 hade 85 procent av 65-74-åringarna och endast 57 procent av 75-89-åringarna utträttat ärenden i nätbanken under de senaste tre månaderna (Statistikcentralen 2024). Det finns inga uppgifter om personer över 90 år. (Figur 8)

FIGUR 8. Endast drygt hälften av 75-89-åringarna utträttat ärenden i nätbanken. Källa: Statistikcentralen 2024.

Även om bankerna ofta erbjuder stöd att utträtta ärenden elektroniskt, är detta enligt de kontakter som lämnats till äldreombudsmannen ofta inte tillräckligt. Det otillräckliga stödet för banktjänsternas elektroniska ärendehantering kan lätt leda till att man ber andra om hjälp med att utträtta ärenden i nätbanken.

Äldreombudsmannen har fått meddelanden från äldre personer, deras närstående och socialarbetare med information om att antalet bankkontor, bankkontorens öppettider och tjänsteutbudet minskas kontinuerligt. Detta försvårar ofta skötseln av bankärenden ansikte mot ansikte orimligt mycket. Det kan vara svårt att få en tid bokad till kontoren. Det kan också vara svårt att hitta kontaktuppgifter utan digitala enheter och förbindelser. De äldre kan vara tvungna att köa länge för att få nödvändiga grundläggande banktjänster och det är fysiskt tungt eller omöjligt och upplevs som förödmjukande.

” Det är nödvändigt att ordna grundläggande banktjänster så att de fungerar och är lättillgängliga för personer utan digitala färdigheter och digitala enheter.

Många av de kontakter som ombudsmannen fått berättat också om svårigheten att skaffa eller förnya ett identitetskort som behövs för de grundläggande banktjänsterna. Bakgrunden till detta kan vara utmaningar med nya identitetskort i digitala tjänster. Identitetskortet ska för närvarande förnyas vart femte år.

Äldreombudsmannen anser det nödvändigt att alla äldre garanteras en faktisk möjlighet att i praktiken sköta sina grundläggande bankärenden smidigt och tryggt oberoende

av deras funktionsförmåga och digitala färdigheter.

Eftersom grundläggande banktjänster är nödvändiga för att sköta sina ärenden ska de vara lättillgängliga, till ett rimligt pris, ansikte mot ansikte, tillräckligt nära och ges inom rimlig tid även för personer som inte har grundläggande digitala färdigheter eller som inte uträttar ärenden elektroniskt eller använder elektroniska tjänster överhuvudtaget. Bankernas kundservice får inte heller endast fokusera på elektroniska servicekanaler eller telefontjänster, utan möjligheter att uträtta ärenden ansikte mot ansikte ska tryggas inom rimlig tid. Det är nödvändigt att ordna grundläggande banktjänster så att de fungerar och är lättillgängliga för personer utan digitala färdigheter och digitala enheter (se även kapitel 1).

Äldreombudsmannen deltog 2025 i finansministeriets arbetsgrupp för grundläggande banktjänster, som överlämnade sitt betänkande i januari 2026.²

3.7 Ekonomiskt utnyttjande och nätbedrägerier är vanliga

REKOMMENDATION:

- **Det finns skäl att utvärdera lagstiftningen, eftersom en stor del av de äldre behöver stöd av andra för att uträtta ärenden elektroniskt, vilket ökar risken för ekonomiskt utnyttjande och förlust av integritet.**

Äldre personer och deras närstående samt yrkespersoner inom socialarbetet har vid möten med och i meddelanden till äldreombudsmannen framfört sin oro över försök till eko-

nomiska bluffar och bedrägerier som riktar sig mot äldre. Det är viktigt att alla äldre får information om digitala bedrägerier och om hur man kan känna igen ett bluffmeddelande.

Det finns skäl att utvärdera lagstiftningen, eftersom en stor del av de äldre behöver stöd av andra för att uträtta ärenden elektroniskt och överläter eventuellt sina bankkoder eller andra verktyg för elektronisk identifiering till personen som hjälper dem. I dessa situationer finns det en risk för ekonomiskt utnyttjande och förlust av integritet.

Personer som utnyttjar äldre ekonomiskt är ofta familjemedlemmar, släktingar samt andra närstående och bekanta. De utnyttjar den äldres välvilja, förtroende eller nedsatta bedömningsförmåga på grund av sjukdom i strävan efter ekonomisk vinning. Den äldres penningmedel eller annan egendom (såsom ägodelar, aktier, bostad eller läkemedel) kan användas, säljas eller förstöras utan hens tillstånd. (Suvanto 2026.)

Man kan till exempel utpressa den äldre på pengar eller annan egendom genom att hota hen med att inte ge vård, att överge hen eller med våld (Suvanto 2026). Hjälpare som sköter den äldres ärenden tillsammans med hen eller på hens vägar digitalt kan få tillgång till den äldres bankkoder, som hjälparen kan använda till exempel för olovliga penningöverföringar eller nätköp.

De äldre utsätts också för många typer av tvångsförsäljning, bluffar och bedrägerier av personer som kommer till hemmet eller som sker per telefon. Till exempel försöker tvivelaktiga "renoverare" och "inspektörer" komma in i bostaden på falska grunder för att stjäla

² Pankkipalvelulainsäädännön arviointi: Työryhmän mietintö. Finansministeriets publikationer 2026:3.

värdefull egendom, kontanter eller något annat. Typiska bedrägerier per telefon eller post är olika lotteri-, lotto- och penninginsamlingsbedrägerier. (Konsument- och konkurrensverket 2026; Inrikesministeriet 2018; Justitiedepartementet 2011.)

Äldre personer kan bli utsatta för osaklig och oetisk marknadsföring och försäljning lättare än andra. Per telefon kan man till exempel försöka sälja dem tidningsprenumerationer, elavtal, hemrenoveringar, fondplaceringar samt andra produkter och tjänster som de inte behöver eller ens vill ha. (Inrikesministeriet 2018; Konsument- och konkurrensverket 2026.)

Olika ekonomiska nätbedrägerier har blivit vanligare och gärningsmännen är ofta främmande för offren. De vanligaste är nätfiskeförsök per telefon eller via internet, där man försöker få offret att överlåta sina bankkoder till personen som tar kontakt, som utger sig för att vara till exempel polis eller banktjänste-

man. Vid bankbedrägerier är 70-79-åringar den största offergruppen. År 2020 utsattes cirka 4 500 personer över 65 år för bedrägeribrott. (Brottsofferjour 2026.)

Äldre utsätts också för olika slags kärleks- och investeringsbedrägerier på internet, där bedragaren först skapar ett förtroligt förhållande till sina offer och ett känslomässigt band för att möjliggöra ekonomiskt utnyttjande. De äldre utsätts också för identitetsstöld. Till exempel i fenomenet med falska poliser fiskar brottslingar som utger sig vara polis i synnerhet efter äldre personers bankkorts- och nätbankskoder. Brottskadorna är då ofta stora och det är svårt att få tillbaka pengarna som gått förlorade. (Inrikesministeriet 2018.)

Dessutom kan i synnerhet äldre som är i fysiskt dåligt eller svagt skick utsättas för stölder och rån oftare än andra, eftersom de betraktas som "lätta" offer.

” Vid bankbedrägerier är 70-79-åringar den största offergruppen. År 2020 utsattes cirka 4 500 personer över 65 år för bedrägeribrott. (Brottsofferjour 2026.)

Äldreombudsmannens rekommendationer

3.1 En svag ekonomisk situation skapar otrygghet

- Man säkerställer köpkraften hos dem som har de allra minsta pensionerna.

3.2 Låga inkomster är vanligast bland äldre, ensamboende och kvinnor

- De totala konsekvenserna för äldre personer som befinner sig i en svårare situation än normalt bedöms på förhand när flera samtidiga ändringar i lagstiftningen om social trygghet och utkomst bereds.
- Det politiska beslutsfattandets och lagberedningens inverkan på utkomsten för äldre personer som bor ensamma bör bedömas mer systematiskt än i nuläget.

3.3 Tjänster och läkemedel uteblir på grund av penningbrist

- Tjänsteanvändarna ska i större utsträckning än i nuläget informeras om möjligheten att ansöka om sänkta klientavgifter.
- Uppföljningen av avgiftstaket för hälso- och sjukvården bör överföras till välfärdsområdena.

3.4 Åtstramning av förmånerna

- De äldres möjligheter att uträtta ärenden ska främjas genom att förbättra tillgången till socialväsandets tjänster och stärka rätten till personlig service.
- Konsekvenserna av reformen av lagen om utkomststöd ska bedömas noggrant särskilt för äldre personer med de allra lägsta inkomsterna.

3.5 Det har blivit allt svårare att ansöka om förmåner

- Möjligheten att göra ett försök med ett förmånsförslag för personer över 80 år utreds.
- Man säkerställer att välfärdsområdena och FPA erbjuder de äldre tillräcklig rådgivning och handledning i utkomstfrågor.

3.6 Det finns många problem med användningen av banktjänster

- Alla äldre garanteras möjlighet att sköta sina bankärenden smidigt och tryggt oberoende av deras funktionsförmåga eller digitala färdigheter.

3.7 Ekonomiskt utnyttjande och nätbedrägerier är vanliga

- Det finns skäl att utvärdera lagstiftningen, eftersom en stor del av de äldre behöver stöd av andra för att uträtta ärenden elektroniskt, vilket ökar risken för ekonomiskt utnyttjande och förlust av integritet.

4 Trygghet i fråga om boende och rörlighet

Äldre personer i olika situationer har lättare att agera när kommunerna och landskapen beaktar äldre personers synpunkter vid planläggningen och planeringen av bostadsområden. Världshälsoorganisationen WHO:s modell för äldrevänliga kommuner (Figur 9), som också har utnyttjats i Finland, fungerar som stöd

för detta. Vanda, Kalajoki, Lahtis, Vasa, Kervo, Tammerfors och Åbo är medlemmar i nätverket för äldrevänliga kommuner och städer. Kommunerna behöver etablerade sätt att genomföra, följa upp och bedöma åldersvänligheten i miljön (Tiainen m.fl. 2025).

FIGUR 9. WHO:s åtta teman för åldersvänliga kommuner. Källa: Rappe m.fl. 2018.

Ur de äldres synvinkel är tillgänglighet, närhet till naturen, kollektivtrafikens och andra tjänsters tillgänglighet, möjlighet till sociala kontakter, möjligheter att delta och påverka samt trivsel väsentligt vid planeringen av boendet och boendemiljöerna (Finlands miljöcentral 2025).

Antalet personer över 65 år kommer att öka med en kvarts miljon under de närmaste åren och antalet allra äldsta ökar snabbast. Därför behövs fler tillgängliga och förmånliga hyresbostäder. Försäringarna i den sociala tryggheten och de ökade levnadskostnaderna har ökat behovet av dessa bostäder. Fungerande kollektivtrafik är en del av en åldersvänlig kommun, men i många kommuner finns det inte kollektivtrafik eller så är den mycket begränsad och användningen av den kräver digitala färdigheter.

Allt fler äldre personer med nedsatt funktionsförmåga bor hemma utan tillräckliga tjänster. Det är nödvändigt att ägna större uppmärksamhet åt deras trygghet i boendet och sociala trygghet. Man måste också identifiera risken för att de behandlas illa och säkerställa tillgången till hjälp bättre. I de beredskapsplaner som utarbetats för undantagssituationer i staten och kommunerna måste man bättre beakta de äldres roll som garant för säkerheten och vid hjälpbehoven i krissituationer.

” Allt fler äldre personer med nedsatt funktionsförmåga bor hemma utan tillräckliga tjänster. Det är nödvändigt att ägna större uppmärksamhet åt deras trygghet i boendet och sociala trygghet.

4.1 Behovet av förmånliga och tillgängliga bostäder är stort

REKOMMENDATION:

- **Statlig finansiering anvisas för renovering och nybyggnad av tillgängliga hyresbostäder till rimligt pris för att tillgodose behoven hos äldre med låga inkomster och nedsatt funktionsförmåga.**

Kontakterna till äldreombudsmannen från äldre och deras närstående har framhävt brister i bostadens och boendemiljöns tillgänglighet samt svårigheterna att klara av de ökade boendekostnaderna. De åtstramningar som gjorts i villkoren för bostadsbidraget förutsätter att man bor i mycket förmånliga hyresbostäder, men det har varit svårt att hitta sådana.

”Vid renoveringen av min mors bostad byttes balkongdörren ut mot en dörr med en tröskel som man inte kan ta sig över med rollator eller rullstol.”

(Kontakt till äldreombudsmannens byrå, översättning)

Vid renovering och nybyggnad är det viktigt att satsa på lösningar som säkerställer tillgängligt boende och möjligheten att röra sig utan hinder. Enligt miljöministeriet (2023) finns det ett behov av en miljon tillgängliga bostäder i Finland, men det finns cirka hälften för få. Det ökade antalet äldre och äldre med nedsatt funktionsförmåga som allt oftare bor i vanliga hem samt det stora antalet närståendevårdsfamiljer kommer att öka behovet av förmånliga och tillgängliga bostäder och boendemiljöer ännu långt framöver. Till exempel år 2024 gjordes 40,6 miljoner hemvårdsbesök i hemmen (THL 2026c), och lokalerna i dessa bostäder måste möjliggöra hjälpsituationer. Bostä-

dernas lokaler och boendemiljöerna ska vara tillräckligt rymliga för hjälpsituationer samt hindersfria för utomhusvistelser och uppmuntra till gemenskapliga verksamheter.

Cirka nio av tio äldre bor i privata hem

- Största delen av de äldre bor i tätorter och i städernas förorter.
- Den vanligaste boendeformen är höghus, men det är nästan lika vanligt att bo i egnahemshus eller parhus.
- Över en tredjedel av 65-åringarna bor ensamma och nästan hälften av 75-åringarna bor ensamma. (Statistikcentralen 2026.)

Äldreombudsmannen framförde sin negativa åsikt om regeringens proposition som massivt minskade finansieringen för Statens bostadsfond Ara¹ och som innebar att Aras verksamhet i praktiken lades ner. Behovet av tillgängliga bostäder kommer att öka kraftigt i hela landet under de närmaste åren, och Ara har under tidigare år haft en mycket viktig roll i byggandet av dem. Om man genom bostadspolitiska åtgärder inte kan öka antalet tillgängliga hyresbostäder till rimligt pris, kommer de äldres otrygghet och hjälpbehov samt deras beroende av social- och hälsovårdstjänster att öka.

¹ Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (Ara) var ett ämbetsverk som hörde till förvaltningsområdet inom miljöministeriet i Finland och ansvarade för verkställandet av statens bostadspolitik. Numera har uppgifterna överförts till Centralen för statligt stött bostadsbyggande.

Äldreombudsmannen har också varnat statsrådet och riksdagens social- och hälsovårdsutskott för att nedskärningarna i den sociala tryggheten kommer att orsaka stora utkomstproblem för äldre med låga inkomster och till och med leda till vräkning och bostadslöshet. Äldreombudsmannen har under de två senaste åren fått information och blivit kontaktad om att enskilda äldre personer blivit bostadslösa och hänvisats till nödinkvartering.

4.2 Riskerna för olycksfall och olyckor i hemmet har ökat på grund av att man bor hemma i allt sämre skick

REKOMMENDATION:

- **Tryggheten i boendet för äldre personer med nedsatt funktionsförmåga som bor hemma ökas genom samarbete mellan social-, hälso- och räddningstjänsterna.**

Finland har redan länge haft en äldrepolitik med målet att äldre personer ska bo i sina egna hem så länge som möjligt. När man samtidigt har minskat på boendeservicen (se kapitel 2.1), bor allt fler äldre personer med minnessjukdom eller olika grad av nedsatt funktionsförmåga i sitt eget hem. De bor antingen utan tjänster eller med knappa tjänster. Deras boendeförhållanden är ofta på många sätt otrygga. I städerna kan till exempel rusmedelsanvändare samt livlig trafik och livliga offentliga rum orsaka otrygghet. För dem som bor på landsbygden och i synnerhet i glesbygden orsakar bland annat de långa avstånden till tjänster och ofungerande telefonförbindelser oro. (Kaartinen m.fl. 2025.)

”Politiken för att bo hemma har blivit extrem och gått över gränserna för vad som är tryggt.”

(Kontakt från socialarbetare som arbetar inom äldreomsorgen till äldreombudsmannens byrå, översättning)

Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt tryggheten i äldre personers boende, eftersom risken för olycksfall och olyckor ökar i och med att funktionsförmågan försämras. Särskilt personer med minnessjukdom upplever otrygghet och de försämrade kognitiva färdigheterna ökar risken för fallolyckor, olycksfall, lägenhetsbränder, att lämna hemmet utan nycklar

eller tillräcklig klädsel samt för att gå vilse. Dessa farliga situationer som äldre upplever ökar också behovet av nödcentraler, akutvård och räddningstjänster avsevärt. (Kaartinen m.fl. 2025.) Det finns inga exakta statistikuppgifter, men varje år spanar man efter tusentals äldre personer.

Enligt räddningstjänstens uppgifter har antalet dödsfall på grund av brand ökat bland personer över 65 år under de senaste åren. Hos dem är risken för dödsfall på grund av brand fem gånger större än hos befolkningen i andra åldrar. Andelen äldre som orsakar bränder i bostadshus ökar också. De vanli-

Bristfälliga boendeförhållanden, vräkningar och bostadslöshet

En del äldre bor i bostäder i dåligt skick, i värsta fall utan el, vatten eller ordentlig uppvärmning. Bostäderna är ofta egnahemshus eller stugor. För en del äldre städningen av bostaden en utmaning. Under renoveringen av bostäderna kan det vara svårt att hitta en lämplig tillfällig bostad. Många höghus saknar hiss. (Helsingfors stad 2024.)

Enligt utsökningsverket har vräkningarna av äldre ökat klart under de senaste åren. Bostadslöshet bland äldre har varit mycket sällsynt i Finland under de senaste årtiondena. Det har dock framkommit alarmerande uppgifter om att bostadslösheten bland äldre skulle ha ökat särskilt i huvudstadsregionen. Äldre bostadslösa personer har hänvisats till nödinkvartering (Helsingfors gerontologiska socialarbete 2024).

Bakom bostadslösheten ligger ekonomiska orsaker, svårigheter att hitta en förmånlig hyresbostad och få nödvändiga social- och hälsovårdstjänster. Förebyggande spelar en viktig roll i bekämpningen av bostadslöshet.

Det finns inga riksomfattande uppföljningsuppgifter om bostadslöshet bland äldre. För att man ska kunna följa med hur situationen utvecklas är det nödvändigt att samla information om bostadslöshet enligt åldersgrupp.

Det är också viktigt att bättre än i nuläget bedöma hur politiska beslut påverkar äldre som lever i de allra svåraste situationerna samt att avstå från beslut som bedöms leda till situationer där de äldres deras grundläggande rättigheter inte tillgodoses. För att bostadslösheten bland äldre inte ska öka är det också nödvändigt att ordna stöd- och boendetjänster för äldre missbrukare och äldre personer med svår psykisk ohälsa.

gaste orsakerna är matlagning eller cigaretter. (Oksanen 2025.) Denna statistik visar att äldre personer med nedsatt funktionsförmåga inte får tillräckligt med stöd för att bo hemma.

En spisvakt är en bra teknisk lösning för att förebygga brandolyckor hemma, men sådana skaffas fortfarande för sällan och alla har inte ekonomisk möjlighet till det. Det är viktigt att observera att ansvaret för säkerheten ligger hos serviceproducenten inom boendeservicen, men i hemförhållanden ligger ansvaret hos den boende själv. (Oksanen 2025.) Endast lite över hälften av personerna över 74 år bedömde att de kan använda nödutrymningsvägen i sin bostad eller hade laddat ner 112-applikationen i sin telefon (Kaartinen m.fl. 2025).

För att förbättra boendesäkerheten behövs mångsidigt samarbete och verksamhetsmodeller mellan räddningsväsendet och social- och hälsovården. Det är också viktigt att trygga tillräckliga social- och hälsovårdstjänster för äldre (se kapitel 2) samt att stärka det proaktiva stödet och gemenskapen.

Äldreombudsmannen har ansett det viktigt att bostadsbolagens styrelser och disponenter identifierar situationerna för äldre invånare som inte får tillräckligt med hjälp eller ingen hjälp alls som stöd för att bo hemma, även om de uppenbarligen skulle behöva det. Att göra orosanmälningar till socialservicen är i sådana situationer en åtgärd som förpliktar socialväsendet att utreda den boendes situation och vidta andra nödvändiga åtgärder. Disponenterna och bostadsaktiebolagens styrelser borde också förstå bättre vad en tillgänglig

boendemiljö innebär och vilka lösningar som behövs för att uppnå den.²

4.3 Illabehandling och våld i hemmet och i boendemiljön förblir ofta dolda

REKOMMENDATIONER:

- **Kontinuiteten i det långvariga arbetet i organisationer inom social- och hälsovården med äldre personer som upplevt våld, utnyttjande och annan illabehandling ska tryggas med tillräcklig finansiering från STEA, välfärdsområdena och kommunerna.**
- **En samarbetsstruktur mellan välfärdsområdena och organisationerna är nödvändig för att välfärdsområdena och organisationerna ska kunna svara på de äldres behov av hjälp tillsammans.**
- **Man sammanställer en helhetsbild av den illabehandling och det våld som äldre utsätts för, arbetet mot det samt de stödtjänster som erbjuds och behövs.**

Med utnyttjande, illabehandling och våld mot äldre avses en handling eller underlåtenhet att göra något som äventyrar den äldres välbefinnande, trygghet eller hälsa (se t.ex. Nettiturvakoti 2026). Äldre personer utsätts oftast för försummelse och våld i anslutning till vård och hjälp (se kapitel 2), ekonomiskt utnyttjande och nätbedrägerier (se kapitel 3) samt illabehandling och våld i nära relationer. I nära relationer är gärnings-

² Bostadsaktiebolagens styrelser och disponenter ska känna till möjligheten att göra en orosanmälan och använda den som en primär åtgärd när det framgår att en äldre invånare inte kan ta hand om sig själv eller sin bostad eller agerar på ett sätt som tydligt stör andra boende. På så sätt kan man eventuellt korrigeras den boendes situation med hjälp av socialvården, såsom hemvården och dess stödtjänster, och bostadsaktiebolagets styrelse behöver inte vidta andra åtgärder. Antalet orosanmälningar statistikförs inte nationellt, men 2025 rapporterades att orosanmälningar om äldre har blivit vanligare i vissa områden.

personen vid fysisk och psykisk illabehandling och våld³ mot äldre oftast en familjemedlem, närstående vårdare eller annan närstående (Suvanto 2026).

Nettiturvakoti (2026) uppskattar att tiotusentals äldre personer upplever våld i Finland varje år. En fjärdedel av respondenterna i enkäten som Institutet för hälsa och välfärd (Luoma m.fl. 2011) låtit göra för finländska kvinnor över 60 år som bor hemma hade upplevt våld eller vanvård. Enligt Luoma m.fl. (2018) varierar förekomsten av illabehandling bland den äldre befolkningen mellan 3,4 och 30 procent i olika undersökningar.

Man når inte de allra äldsta eller de mest utsatta äldre personerna genom enkäter i nationella brottsofferundersökningar. Enligt den senaste brottsofferundersökningen (Beuker och Näsi 2024) är offerupplevelserna bland 55–74-åringar inom olika brottstyper ganska låga jämfört med andra åldersgrupper. Tryggheten för 75–84-åringar har endast utretts i offerundersökningar år 2019, då de rapporterade det allra minsta antalet offerupplevelser (Danielsbacka och Näsi 2020).

Om de äldres upplevelser av våld och hot vet man att det i huvudsak sker hemma eller på vårdinrättningar och gärningspersonen är ofta en person som är bekant för den äldre. Äldre personer gör inte eller kan inte nödvändigtvis ens göra en brottsanmälan om upplevelserna, varvid de inte heller syns i polisens statistik. Offren kan också lida av ensamhet och isolering, fysiska sjukdomar,

minnessjukdom, ha hjälpbehov samt svårigheter att försvara och uttrycka sig och offren kan inte göra en brottsanmälan eller besvara enkäter. (Justitieministeriet 2026; 2011.)

Personer med transbakgrund berättade i samtal med äldreombudsmannen om situationer där äldre transmän och -kvinnor ofta har upplevt diskriminering, våld och hotfulla situationer under sitt liv och hur rädslan för diskriminering har hindrat dem från att göra polisanmälningar. Eftersom strävan att dölja transbakgrunden har bidragit till att minska dessa situationer har upplevda hotfulla situationer eller våld har inte alltid anmälts vidare. (Se äldreombudsmannens blogg 27.6.2026 och åsikt 10.6.2025, kapitel 6.)

De senaste myndighetsrapporterna om våld, utnyttjande och illabehandling som äldre upplevt är från det senaste decenniet (Justitieministeriet 2011, Inrikesministeriet 2018). Det skulle behövas en mer aktuell bild av hur man för närvarande hjälper äldre personer som upplevt våld, illabehandling och utnyttjande och hur man på förhand minskar risken för äldre att bli offer i olika situationer. Skyddshemmen har knappt några äldre klienter (THL 2025c), vilket väcker frågan om hurdana stödtjänster äldre personer skulle behöva.

Polisen, brand- och räddningsverket, social- och hälsovårdstjänsterna samt organisationer inom social- och hälsovården har en viktig roll när det gäller att hjälpa äldre offer. Det är ytterst viktigt att trygga STEA-finan-

³ Äldre personer orsakas fysisk smärta och skada till exempel genom att slå, knuffa, nypa, lugga eller klämma. Fysiskt våld kan också vara sexuellt, såsom sexuella trakasserier, antastande, undertryckande, tvång till samlag eller våldtäkt. Man orsakar också äldre psykiskt illamående, ångest och rädsla till exempel genom att kalla dem öknamn, skrika eller på annat sätt behandla dem på ett nedsättande och kränkande sätt. Psykiskt våld är också att bagatellisera, kränka, förödmjuka, skrämja, hota, förfölja, utpressa och isolera. Psykiskt våld orsakar ofta rädsla eller ångest. Psykiskt våld kan också ha ett samband med förbud, bagatellisierande eller förnedrande vid utövande av kultur eller religion. (Suvanto 2026.)

sieringen samt stödet från kommunerna och välfärdsområdena för ett långvarigt arbete i dessa organisationer, eftersom man vet att hjälparbetet kräver att man bygger upp förtroende och ofta långvarigt stöd.

4.4 Äldre personers rörlighet försvåras av att kollektivtrafiken minskar och att tjänsterna digitaliseras

REKOMMENDATIONER:

- **Man säkerställer att de äldre kan använda kollektivtrafiken även utan digitala färdigheter och betala biljetten kontant.**
- **Tillgången till kollektivtrafik tryggas i hela landet.**

Möjligheten till mobilitet är en nödvändig förutsättning för ett självständigt liv. För de äldre är det väsentligt att tillgången till kollektivtrafik förbättras i olika delar av landet. Situationen måste särskilt åtgärdas i områden utanför tätorterna. Det måste vara möjligt att köpa biljetter till kollektivtrafiken på annat sätt än digitalt.

”Kollektivtrafiken är obetydlig eller saknas helt. Utan gran-narnas transporthjälp skulle jag inte ens komma in till mat-butiken.”

(Kommentar till äldreombudsmannen vid ett evenemang, översättning)

Äldreombudsmannen har kontaktats många gånger om möjligheterna att använda kollektivtrafik. Kontakterna har gällt bland annat järnvägstrafiken och svårigheter att köpa biljetter. Tågtrafiken varierar mycket på rik-

snivå i fråga om huruvida det är möjligt att köpa biljetter på en järnvägsstation eller någon annan fysisk plats. Många stationer har inget biljettförsäljningsställe och ingen automat, och det finns inte R-kiosker som säljer biljetter på alla stationer eller ens i närheten av dem.

Allt oftare måste man köpa bussbiljetten på förhand på nätet. Å andra sidan har personer i en viss ålder i vissa kommuner beviljats avgiftsfri resrätt i lokalbussarna.

Det kan vara orimligt svårt att köpa biljetter om personen inte har en digital enhet eller digitala färdigheter och bor långt borta från eller har besvärliga trafikförbindelser till en plats där man fysiskt kan köpa en biljett. Det har också varit svårt eller omöjligt för många att hitta kollektivtrafikens tidtabeller på annat sätt än på nätet.

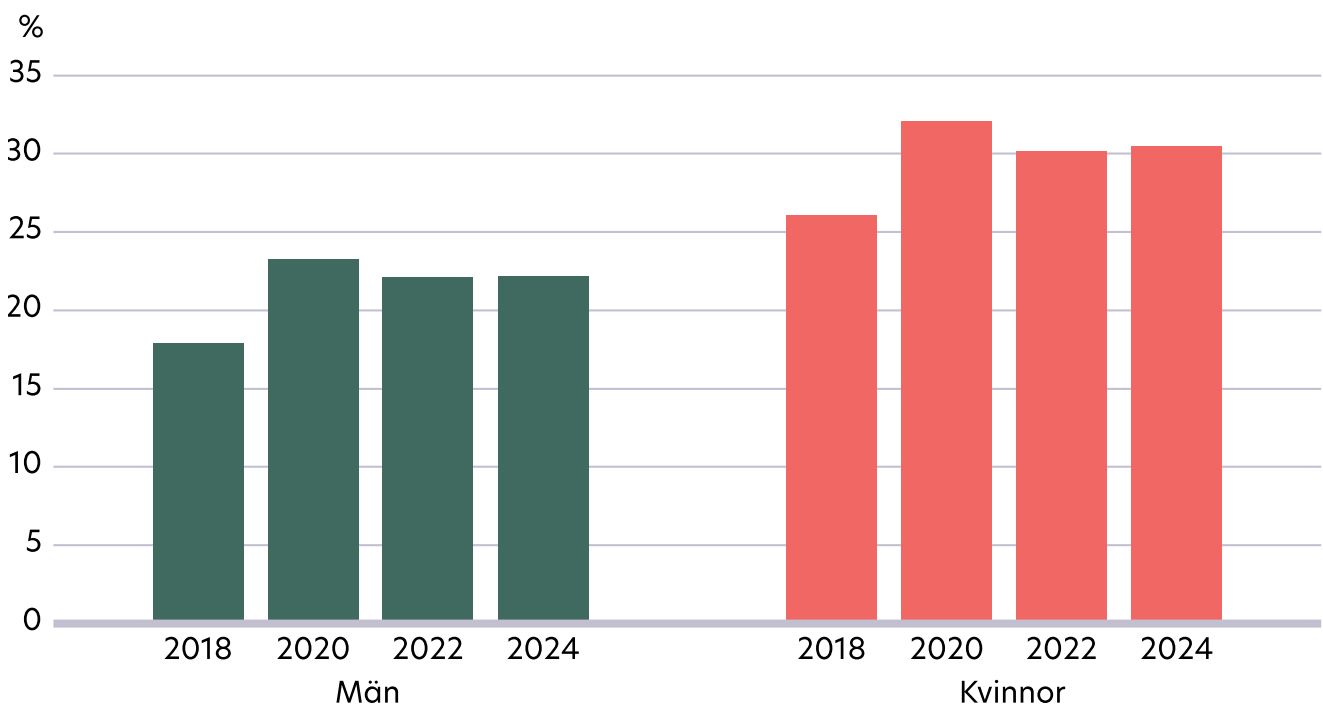
Även användningen av personbil kräver allt oftare digitala färdigheter eller åtminstone bankkort för tankning, laddning av elbil och parkeringsavgifter. Det har blivit omöjligt att betala parkeringsavgifter utan smarttelefon och parkeringsapplikation till exempel i närheten av hälsostationer och motionsplatser i vissa stora städer och kommuner.

Äldreombudsmannen anser det nödvändigt att det alltid finns ett alternativt sätt till att utträta ärenden elektroniskt. Annars försätter man i synnerhet de allra äldsta och dem med lägst utbildning i en klart sämre ställning än andra, eftersom de ofta saknar digitala färdigheter och nödvändiga enheter.

När antalet äldre ökar under de närmaste årtiondena blir det allt viktigare att bygga tillgängliga och trygga boendemiljöer och främja säkerheten i trafiken (se figur 10). Till-

gängliga mobilitetsmöjligheter stöder delaktigheten och möjligheterna att delta, upprätthåller de äldres gångförmåga och förebygger att problem med rörligheten uppstår.⁴ Det är viktigt för passagerarna att kollektivtrafikstationerna, kollektivtrafikmedlen, passager och skyltar är tillgängliga och lätta att använda. Enligt de uppgifter som ombudsmannen fått kan det för att få tillträde till toaletterna krävas en mobiltelefon eller smarttelefon som inte alla har eller kan använda självständigt.

Ju äldre person det är fråga om, desto mer sannolikt är det att hen inte har ett giltigt körkort.⁵ Därför är det viktigt att det finns tillräckligt med kollektivtrafik eller serviceresetrafik för äldre. När kollektivtrafiken minskats särskilt utanför centrumen har det blivit svårare i synnerhet för äldre personer som bor i dessa områden att uträtta ärenden. Detta gäller särskilt äldre kvinnor. Äldreombudsmannen har också kontaktats av äldre personer som har svårt att förnya körkortet, eftersom de endast kan få den läkartid som behövs för att förnya kortet på en privat hälsostation.

FIGUR 10. Äldre personers rörelseförmåga har försämrats sedan 2020. Upp till 30 procent av kvinnorna som fyllt 75 år har stora svårigheter att gå en halv kilometer. Källa: Sotkanet.

4 När man rör sig i städer och tätorter är ett problem ur äldre personers synvinkel felparkerade elsparkcyklar samt kollisioner mellan elsparkcyklister och fotgängare eller risksituationer i anslutning till dem. Äldreombudsmannen undersötte i sitt utlåtande om lagstiftningen om mikromobilitet åtgärder som gör det möjligt att röra sig smidigt och tryggt.

5 För närvarande har fler än 600 000 personer som fyllt 70 år i Finland giltiga körkort (Traficom 2025). Från 2010 till 2040 antas antalet körkort öka cirka 2,5-faldigt för 75-79-åringar och fyrfaldigt för personer över 80 år (Duodecim 2023a). Av äldre personer krävs ett läkarutlåtande om körhälsan med de intervaller som föreskrivs i körkortslagen, det vill säga behovet av att förnya körkortet är återkommande. Äldreombudsmannen har föreslagit att reformen av körkortslagen bedöms så att den nedre åldersgränsen som kräver körkortsutlåtande höjs så att den motsvarar den 70-åriga befolkningens nuvarande hälsotillstånd och funktionsförmåga. Finländska befolkningsundersökningar som grundar sig på långtidsuppföljning har utan tvekan visat en stor förbättring av funktionsförmågan hos åldersgrupper över 70 år och äldre under de senaste decennierna, vilket också återspeglar deras hälsotillstånd (Munukka m.fl. 2021).

Serviceeror till hälso- och sjukvården

Man kan få ersättning från FPA för serviceeror till hälso- och sjukvården. Om en person på grund av hälsotillstånd inte kan använda kollektivtrafik eller om sådan inte finns tillgänglig, kan ersättning fås för taxiresan. Äldre personer använder ofta dessa FPA-transporter på grund av sitt försämrade hälsotillstånd och sin funktionsförmåga. Det är viktigt att de har tillgång till information om FPA-transporter och att det är lätt att få informationen även på annat sätt än digitalt.

Vid mötet med kommunikationsministeriets kanslichef berättade äldreombudsmannen om de äldres problem som beror på minskningen av kollektivtrafiken och digitaliseringen av trafikrelaterade tjänster utan att trygga ändamålsenliga alternativa tjänster till exempel för att köpa biljetter.

4.5 I undantagssituationer är de äldre både hjälpare och hjälpbehövande

REKOMMENDATION:

- **Beredskapsguiden för hela befolkningen som endast finns tillgänglig digitalt skickas per post i pappersform till alla över 75 år.**

Det ökade antalet äldre personer innebär att deras roll i konflikt- och krissituationer framhävs både som hjälpare och hjälpbehövande. Äldre personers svaga ställning framhävs

i krissituationer och deras perspektiv saknas ofta i internationella och nationella beredskapsplaner (Mahler 2025). För att förbättra de äldres ställning under konflikter och kriser krävs målinriktade politiska beredskapsåtgärder där det är nödvändigt för de äldre att delta.

Diskussionerna med äldreombudsmannens olika instanser har framhåvt de äldres svaga ställning i undantagssituationer och beredskapen för dem. I de nationella och regionala beredskapsplanerna måste man lyfta fram de äldres roll som garanter för säkerheten samt informationen om deras särskilda behov i krissituationer bättre. Äldre personers ställning i konflikt- och krissituationer förbättras säkrast genom åtgärder som minskar åldersdiskrimineringen och som vidtas under normala situationer. Ju bättre äldre personers situation är före en kris, desto lättare är det för dem att klara sig i krissituationer.

Äldre personer är mer villiga och har större potential att delta i främjandet av ett tryggt samhälle. Enligt en undersökning om äldre personers trygghet uppgav var fjärde respondent att de på begäran var intresserade av att delta i frivilligverksamhet vid olyckor och kriser. Av dem uppgav dock endast 16 procent att de deltar i sådan verksamhet för närvarande, så det finns outnyttjade möjligheter. (Kaartinen m.fl. 2025.)

Äldreombudsmannen konstaterade i sitt utlåtande om räddningsplanerna för bostadshus att det i planeringen är nödvändigt att beakta situationer för äldre som bor hemma: hur man når dem i en eventuell krissituation och hur man säkerställer det stöd som behövs i en undantagssituation för personer med nedsatt funktionsförmåga. När man informerar om räddningsplanen och anvisningar är det

” Äldreombudsmannen anser det vara viktigt att äldre personer hörs i samband med att beredskapsplaner och anvisningar utarbetas och uppdateras, i synnerhet om det är fråga om ett bostadshus där många äldre bor.

viktigt att beakta användarnas olika kommunikationsbehov, endast elektronisk kommunikation når inte alla.

Äldreombudsmannen anser det vara viktigt att äldre personer hörs i samband med att beredskapsplaner och anvisningar utarbetas och uppdateras, i synnerhet om det är fråga om ett bostadshus där många äldre bor. Lokalt kan kommunernas äldreråd eller organisationer som representerar äldre ge information om äldre personers eventuella specialbehov, såsom tillgänglighet. Även vid säkerhetspromenader ger personer med nedsatt funktionsförmåga, personer som använder hjälpmedel samt personer som behöver en ledsagare som stöd information om hurdant stöd de behöver i undantagssituationer.

I fjol publicerade inrikesministeriet en beredskapsguide avsedd för alla medborgare i webbtjänsten Suomi.fi (Inrikesministeriet 2025). För att äldre personer ska få denna väsentliga information är det nödvändigt att skicka den i pappersform åtminstone till hushåll med personer över 75 år. Av dem använder endast cirka hälften elektroniska tjänster och därför blir en stor del helt utan den nödvändiga information som ges i beredskapsguiden.

De äldres möjligheter att skaffa sig nödvändiga digitala färdigheter och upprätthålla dem bör granskas i större utsträckning som något som främjar säkerheten och som ett sätt att stödja ett aktivt medborgarskap.

I bekämpningen av hybridpåverkan är mediefostran viktig och nödvändig även för personer utanför arbetslivet. De äldre själva och de som arbetar med dem bedömde att det finns många brister i de äldres medieläskunnighet, såsom svårigheter att skilja rätt information från falsk information. När över en femtedel av befolkningen är i ålderspensionsåldern är det mycket väsentligt både för deras egen fördel och för hela samhällets säkerhet att de har möjlighet att lära sig kritisk medieläskunnighet.

Äldreombudsmannens rekommendationer

4.1 Behovet av förmånliga och tillgängliga bostäder är stort

- Statlig finansiering anvisas för renovering och nybyggnad av tillgängliga hyresbostäder till rimligt pris för att tillgodose behoven hos äldre med låga inkomster och nedsatt funktionsförmåga.

4.2 Riskerna för olycksfall och olyckor i hemmet har ökat på grund av att man bor hemma i allt sämre skick

- Tryggheten i boendet för äldre personer med nedsatt funktionsförmåga som bor hemma ökas genom samarbete mellan social-, hälso- och räddningstjänsterna.

4.3 Illabehandling och våld i hemmet och i boendemiljön förblir ofta dolda

- Kontinuiteten i det långvariga arbetet i organisationer inom social- och hälsovården med äldre personer som upplevt våld, utnyttjande och annan illabehandling ska tryggas med tillräcklig finansiering från STEA, välfärdsområdena och kommunerna.
- En samarbetsstruktur mellan välfärdsområdena och organisationerna är nödvändig för att välfärdsområdena och organisationerna ska kunna svara på de äldres behov av hjälp tillsammans.
- Man sammanställer en helhetsbild av illabehandlingen av och våld mot äldre, arbetet mot det samt de stödtjänster som erbjuds och behövs.

4.4 Äldre personers rörlighet försvåras av att kollektivtrafiken minskar och att tjänsterna digitaliseras

- Man säkerställer att de äldre kan använda kollektivtrafiken även utan digitala färdigheter och betala biljetten kontant.
- Tillgången till kollektivtrafik tryggas i hela landet.

4.5 I undantagssituationer är de äldre både hjälpare och hjälpbehövande

- Beredskapsguiden för hela befolkningen som endast finns tillgänglig digitalt skickas per post i pappersform till alla över 75 år.

5 De äldres aktörskap ska bli synligt och starkt

De äldres insats i samhället är stor som givare av närståendehjälp, som samhällspåverkare och som frivilliga aktörer. Detta bör identifieras bättre än tidigare i beslutsfattandet. Äldreråden utför viktigt regionalt påverkansarbete och deras verkliga möjligheter att påverka bör tryggas.

Hälsoskillnaderna och skillnaderna i funktionsförmågan är stora bland de äldre. Personer med låg inkomst och utbildning har sämre hälsa och funktionsförmåga än genomsnittet. Åtgärder som främjar äldre personers hälsa och välfärd behövs i mycket större utsträckning särskilt för äldre personer i svagare ställning. De bidrar till att förebygga problem och sjukdomar samt upprätthålla och främja de äldres välbefinnande, hälsa och funktionsförmåga. Ensamhet bland äldre är ett samhällspolitiskt stort problem som ska identifieras även i beslutsfattandet.

5.1 Äldre personers insatser i samhället identifieras inte tillräckligt

REKOMMENDATION:

- **I de handlingar som utarbetats av statliga myndigheter, såsom statsbudgeten, granskas de äldres andel i nationalekonomin och den offentliga ekonomin på ett mångsidigare sätt än endast som en del av befolkningen som behöver vård.**

Äldreombudsmannen har betonat att de äldres livserfarenhet och kunskaper ska beaktas i samhället. Många äldre förvärvsarbetar eller är företagare, en del är hyresvärdar, en stor grupp hjälper sina närstående och utför olika frivillig- och påverkansuppgifter.

De äldres insatser i samhället och deras ekonomiska värde bör förstås och beskrivas bättre vid beslutsfattandet. Till exempel i statsbudgeten skulle det behövas mångsidigare information om de äldres andel i nationalekonomin

och den offentliga ekonomin än endast identifiering av dem som en del av befolkningen som behöver vård. På så sätt skulle man få en mer dynamisk bild av ekonomin som motsvarar verkligheten bättre och som skulle bidra till att på ett mångsidigare sätt än i nuläget bedöma hur beslutsfattandet kommer att påverka de äldres ställning.

År 2024 betalade personer över 65 år cirka 9,5 miljarder euro i inkomstskatt, vilket var cirka 25 procent av alla inkomstskatter och avgifter av skattenatur (Skatteförvaltningen 2026). Äldre personers förmögenhet har ökat och många deltar i placeringsverksamhet eller får kapitalinkomster till exempel från en placeringsbostad.

De äldres andel av arbetskraften kommer sannolikt att öka under de närmaste åren. Enligt Skatteförvaltningen (2026) har andelen löneinkomster bland 60–69-åringar ökat under de senaste tio åren. Detta vittnar å ena sidan om att pensionsåldern har stigit, men också om att pensionärerna arbetar mer än tidigare.

Äldreombudsmannen har föreslagit att situationen för dem som fortsätter i arbetslivet ska bedömas med tanke på lagstiftningen och beslutsfattandet. På så sätt kan man granska om de faktiskt har möjlighet att upprätthålla sin kompetens och om de erkänns som jämlika i arbetslivet. Även riksdagens justitieombudsman har i sitt avgörande rekommenderat att FPA och social- och hälsovårdsministeriet borde granska lagstiftningen och utveckla den så att den bättre motsvarar behoven i dagens arbetsliv.¹

De äldres livserfarenhet är en viktig resurs som de förmedlar i de dagliga mötena. Äldre personer har större erfarenhet än yngre av hur man klarar av olika svåra livssituationer, och vi lever i samhällsliga förändringar.

De äldre bygger upp den inre tryggheten för personer i alla åldrar. Detta syns för det första i att största delen av mor- och farföräldrarna hjälper till med vården av sina barnbarn och många stöder sina barn och barnbarn även ekonomiskt eller på andra sätt. Enligt Befolkningsförbundets uppskattning (Danielsbacka m.fl. 2020) är pensionärernas insats i enbart vården av barnbarn cirka 540 miljoner euro per år.

Det är också mycket vanligt att äldre personer tar hand om varandra och hjälper sinsemellan. Till exempel år 2002 hjälpte nästan en tredjedel av dem som fyllt 65 år regelbundet någon person med funktionsnedsättning (Alastalo och Saukkonen 2025).

Äldre personer verkar i många förtroendeuppdrag. I riksdagsvalet 2023 valdes 18 personer över 65 år till riksdagsledamöter, vilket är nio procent av alla riksdagsledamöter. Av de kandidater som valdes i kommunalvalet 2025 var 28 procent över 60 år. I välfärdsområdena valdes cirka 400 förtroendevalda som fyllt 60 år i valet, det vill säga cirka 29 procent av alla valda. Äldre personer utför ett omfattande arbete även i andra förtroendeuppdrag, till exempel i kommunernas och välfärdsområdenas äldreråd.

¹ EOAK 2246/2020 Klagomål som gällde ersättning av kostnader för företagshälsovård för arbetstagare som fyllt 68 år.

5.2 Äldrerådens verkliga möjligheter att påverka är ställvis dåliga

REKOMMENDATION:

- **Äldrerådens möjligheter att påverka i kommunerna och välfärdsområdena förbättras genom att lagstiftningen som gäller dem förnyas.**

Äldre personer kan utöva sin grundlagsenliga rätt att delta och påverka i samhället på många sätt. Äldreombudsmannen har dock ofta hört de äldre berätta om brister i möjligheterna att påverka och delta.

Tillgodoseendet av de äldres rätt att delta och påverka begränsas bland annat av att de utelämnas från många enkäter, att äldreråden har knappa verkliga möjligheter att påverka samt svårigheter att delta och få information utan digitala färdigheter (se även kapitel 1). Det har betydelse om äldre personer hörs i beslutsfattandet, i vilket skede de hörs och om deras åsikter beaktas.

I pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf:s enkätundersökning (EETU 2025) utreddes i vilken mån finländare i åldern 55–84 år upplever att de hanterar sitt liv och hur nöjda de är med det. Respondenterna var i fråga om sina möjligheter att påverka minst nöjda med hur de upplever att de blir hörda i det finländska samhället. På skalan 1–10 var medeltalet 5,55.

Vid möten med kommunernas och välfärdsområdenas äldreråd har det framkommit frustration över de små möjligheterna att påverka

och till och med att hörandet förbises i ärenden som gäller de äldre. Å andra sidan har en del äldreråd upplevt att de har goda möjligheter att påverka beslutsfattandet i välfärdsområdena och kommunerna.

Med tanke på främjandet av möjligheterna att påverka anser äldreombudsmannen att det är viktigt att representanter för äldreråden har yttrande- och närvarorätt i organ som är viktiga med tanke på äldre personers ställning och rättigheter, såsom nämnder eller fullmäktigemöten. De lagstadgade äldreråden i kommunerna och välfärdsområdena kan föra fram viktig och aktuell information om de äldre och deras situation till beredningen och beslutsfattandet.

Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf och äldreombudsmannen överlämnade tillsammans i mars 2025 förslag till lagändringar som gällde kommunernas och välfärdsområdenas äldreråd till minister Anna-Kaisa Ikonen.² Möjligheterna att påverka främjas bland annat av att råden har en faktisk möjlighet att agera och påverka kommunernas och välfärdsområdenas beslutsfattande i ett tillräckligt tidigt skede.

I sitt betänkande om äldreombudsmannens berättelse till riksdagen konstaterade social- och hälsovårdsutskottet att det anser att äldreombudsmannens rekommendationer om att stärka ställningen för kommunernas och välfärdsområdenas äldreråd och förbättra de äldre möjligheter att rösta är viktiga med tanke på främjandet av deras möjligheter att delta. Dessutom konstaterade utskottet att det riksomfattande äldrerådet, som äldreombudsmannen

² Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf och äldreombudsmannen 26.3.2025: Kommunernas och välfärdsområdenas råd för äldre personers ställning och möjligheter att påverka ska förtydligas och stärkas.

föreslog skulle grundas, kan ge information om de äldres situation via sina äldre medlemmar.³

5.3 Äldre personer har en viktig roll som frivilliga aktörer

REKOMMENDATION:

- **Förutsättningarna för organisationernas frivilligverksamhet säkerställs.**

Äldre personer utför omfattande frivilligarbete för att stödja personer i olika åldrar, vilket stärker funktionsförmågan, hälsan, det psykiska välbefinnandet samt ökar den positiva samvaron och lärandet av nytt. Vårt budskap till statsrådet är att den stora nedskärningen av organisationernas STEA-understöd äventyrar denna samhällselig mycket värdefulla verksamhet.

När pensionärer deltar i frivilligverksamheten bygger de upp en gemenskap och tryggar samhällsfreden samtidigt som deras eget välbefinnande förbättras. Frivilligverksamheten främjar medborgarinflytandet och stärker demokratin. Den har konstaterats ge både frivilliga och mottagarna av verksamheten mening i livet (Äyräväinen 2025). Frivilligverksamhetens samhällseliga betydelse uppskattas öka ytterligare i framtiden.

Frivilligverksamheten är oavlönad och allmännyttig verksamhet som strävar efter gott och som oftast organiseras av organisationer inom social- och hälsovården, församlingar och kommuner. Frivilligverksamhet görs inte i vinnings- eller förtjänstsyfte, så dess värde förblir ofta osynligt i de ekonomiska beräkningarna. Enligt medborgararenan uppgår värdet på frivilligverksam-

heten till nästan 3,2 miljarder euro varje år (Hoffrén 2023).

Enligt en utredning som Kyrktjänst rf och Medborgararenan rf (2024) gjorde hade 40 procent av dem som fyllt 65 år deltagit i frivilligverksamhet under föregående år. Största delen hade verkat som frivillig bland äldre. Nästan en tredjedel av respondenterna skulle också vilja delta i frivilligverksamhet om de ombads delta. Det är viktigt att i stor omfattning lyfta fram möjligheterna att verka som frivillig och skapa incitament för att delta.

Äldre personer verkar ofta som frivilliga i organisationer inom social- och hälsovården. Digitalt stöd för äldre är en viktig form av frivilligverksamhet som ofta organiseras av organisationer inom social- och hälsovården. Digitalt stöd erbjuds oftast av utbildade äldre kamrathandledare i hela Finland. Det kan vara lättare för en kamrathandledare som hör till den egna generationen att sätta sig in i situationen för den som handleds (Äldreombudsmannen 2025). Digitalt stöd som erbjuds av frivilliga kan vara effektivare med tanke på lärandet än stöd av närstående (Korpela 2025).

Äldreombudsmannen har betonat de digitala handledarnas roll i stärkandet av de äldres digitala färdigheter. År 2025 tog äldreombudsmannen ställning för tillräcklig finansiering av det digitala stödet tillsammans med organisationerna. Det är svårt att öka eller bevara antalet frivilliga på nuvarande nivå när organisationernas finansiering minskar.

Den allt knappare finansieringen för organisationer inom social- och hälsovården minskar frivilligverksamheten med äldre. Organisationernas statsunderstöd (STEA-understöd)

³ Social- och hälsovårdsutskottets betänkande ShUB 3/2025 rd - B 3/2024 rd Äldreombudsmannens berättelse till riksdagen 2024.

sjönk till cirka 304 miljoner euro (en nedskärning på 79,5 miljoner euro) år 2025 och nedskärningarna fortsätter 2026-2027. Frivilligverksamheten behöver stöd av professionell samordning samt resurser till exempel för att utbilda frivilliga. Staten, välfärdsområdena och kommunerna ska trygga tillräckliga resurser för frivilligverksamheten samt fungerande strukturer för samarbetet mellan kommunerna, välfärdsområdena och organisationerna.

5.4 Ensamhet är också ett samhällspolitiskt problem

REKOMMENDATION:

- **Resurserna att ordna fler mötesplatser och avgiftsfri verksamhet nära de äldres hem tryggas för kommunerna, församlingarna och organisationerna.**

"Nuförtiden känner jag mig alltid ensam. Vi var gifta i över 50 år. Det är något som inte kan ersättas."

"Jag blir mycket rastlös många gånger när jag funderar för mig själv, och har inget att prata med om tankarna och livet."

(Exempel på intervjuer med äldre personer, översättning. Källa: Tiilikainen m.fl. 2023)

Äldreombudsmannen träffar hundratals äldre personer varje år i olika välfärdsområden samt äldreråd och olika organisationer som verkar i kommunerna. Vid mötena återkommer en allvarlig oro över de äldre lämnas ensamma och deras upplevelser av ensamhet. Äldre-

ombudsmannen har lyft fram strukturella lösningar för statsrådet och riksdagen för att lindra ensamheten bland äldre.

Konsekvenserna som social isolering och ensamhet har på hälsan, välfärden och samhället är vanliga och allvarliga (WHO 2025). Man har uppskattat att ensamheten i Finland medför kostnader som uppgår till miljoner, om inte miljarder euro på årsnivå (Delta-garnas Finland 2024).

Ensamheten bland äldre är både en individuell upplevelse och ett samhällspolitiskt stort problem som ska identifieras även i beslutsfattandet. Ensamheten ska både förebyggas och lindras systematiskt⁴. Upplevelsen av ensamhet är en stor faktor bakom känslan av otrygghet bland äldre. Sociala relationer till närstående och grannar ökar de äldres trygghetskänsla betydligt mer än hos yngre personer. (Kaartinen m.fl. 2025.)

Enligt THL:s uppgifter upplevde var tionde person som fyllt 75 år ensamhet 2024 (Sotkanen 2026a). Var fjärde av dem som fyllt 74 år som svarade på undersökningen "En trygg ålderdom för alla" upplevde ensamhet (Kaartinen m.fl. 2025). Ensamhet som pågått i över ett år framhävs särskilt bland personer över 85 år (Soivio och Hyry 2025).

Låga inkomster minskar möjligheterna till samvaro med andra och undersökningar har upprepade gånger visat att de har samband med ensamhet bland äldre (Van Regenmortel m.fl. 2025). Ensamhet bland äldre kan bero på livsförändringar, bindande närståendevård eller sjukdomar, såsom minnessjukdom, psykisk ohälsa eller nedsatt funktionsförmåga.

⁴ En väsentlig åtgärd som minskar ensamhet är att social- och hälsovårdstjänsterna identifierar ensamhet och tar upp den med de äldre. Det är viktigt att ingripa i ensamheten och hänvisa de äldre till exempel till organisationer eller utveckla stödåtgärder i samarbete med organisationer, församlingar och närstående.

Ensamheten kan ha fortsatt redan under en längre tid i livet och en bakgrundsfaktor kan till exempel vara att man tillhör en minoritet. (t.ex. Lemivaara m.fl. 2025, Jansson 2020, Savikko m.fl. 2005).⁵ Missbruksproblem och ensamhet har också ofta ett samband.

Att förbättra ställningen för dem som har de allra lägsta inkomsterna är det viktigaste sättet att minska ensamhet. Med samma lösningar kan man också minska ensamheten bland andra äldre. Viktiga metoder är att stödja organisationernas och församlingarnas verksamhetsförutsättningar samt att de och kommunerna ordnar avgiftsfri fritidsverksamhet nära de äldres hem.

Förebyggande av ensamhet är ett viktigt utvecklingsobjekt i arbetet för att främja hälsa och välfärd för äldre (THL 2024a). Det är viktigt att sprida verksamhetsmodeller som lindrar ensamhet i samarbete med välfärdsområdena, organisationerna, kommunerna och församlingarna.

Ensamhet är alarmerande vanligt även bland klienter inom äldreomsorgen och enligt THL:s undersökning ökar ensamheten användningen av tjänster (Aaltonen m.fl. 2023). Cirka en tredjedel av hemvårdens klienter upplevde ensamhet ganska ofta eller kontinuerligt, och något under hälften av klienterna var socialt isolerade från andra människor (Tiilikainen och Ristolainen 2025, Aaltonen m.fl. 2023). Över hälften av dem som bor i servicehus och serviceboende med heldygnsomsorg uppgav att de upplevt ensamhet (Kolster m.fl. 2024).

⁵ Det är viktigt att identifiera att ensamhet är något annat än önskad ensamhet eller ensamboende och inte står i proportion till mängden aktivitet i vardagen. Människan kan uppleva ensamhet när hon är med andra människor och å andra sidan vara ensam och inte känna sig ensam. Upplevelsen av ensamhet kan också förändras med tiden. (Tiilikainen m.fl. 2023).

Digitala lösningar ger nya möjligheter att bekämpa ensamhet bland äldre, i synnerhet om det är svårt att lämna hemmet (se även kapitel 2.3). Till exempel inom hemvården är distansverksamhet en möjlighet att lindra klienternas ensamhet (Sanerma m.fl. 2025). För att alla ska kunna dra nytta av de digitala tjänsterna måste man dock se till att undervisningen i digitala färdigheter når de äldre som behöver den.

5.5 För lite uppmärksamhet ägnas åt att främja äldre personers hälsa och välfärd

REKOMMENDATION:

- **Separat finansiering riktas till kommunernas, välfärdsområdenas och organisationernas åtgärder för att minska hälsoskillnaderna och riskfaktorerna för minnessjukdomar bland äldre.**

Äldreombudsmannen har under hela sin verksamhet betonat att det behövs betydligt fler åtgärder för att främja äldre personers hälsa och välfärd än i nuläget. De bidrar till att förebygga problem och sjukdomar samt upprätthålla och främja de äldres välbefinnande, hälsa och funktionsförmåga. Främjandet av funktionsförmågan är betydelsefullt för individer och ekonomiskt lönsamt för samhället.⁶

Skillnaderna i hälsa och funktionsförmåga mellan äldre personer är stora. Personer med låg inkomst och lägre utbildning har sämre hälsa och fysisk, psykisk, kognitiv och social funktionsförmåga än genomsnittet (t.ex. Koponen m.fl. 2018). Personer i lägre socioekonomisk ställning har också kortare livslängd än andra och skillnaderna är stora särskilt bland män. Av dessa orsaker behövs fler åtgärder som bidrar till att förbättra möjligheterna i synnerhet för äldre personer med låga inkomster att ta hand om sin hälsa och funktionsförmåga. Likaså bör åtgärderna överlag nå äldre personer med nedsatt funktionsförmåga, som hör till olika minoriteter, bor utanför centrumen eller är närstående-vårdare (Pennanen m.fl. 2025).

Äldre personers funktionsförmåga och hälsa främjas med hjälp av socialt stöd, en tillgänglig boendemiljö, motion och kost. Samarbete med välfärdsområdena, kommunerna och organisationerna är nödvändigt. Man känner till effektiva och kostnadsförmånliga verksamhets sätt som borde tas i bruk i hela landet med beaktande av de lokala förhållandena. Det kan finnas ett fungerande samarbete mellan välfärdsområdena, kommunerna och organisationerna för att främja hälsa och välfärd, men det varierar från område till område. På nationell nivå borde målen, åtgärderna och uppföljningen för att främja äldre personers hälsa och välfärd bilda en enhetlig helhet (Pennanen m.fl. 2025).

⁶ Kommunerna och välfärdsområdena har det primära ansvaret för att främja hälsa och välfärd i sin egen verksamhet. Deras uppgift är till exempel att utse ansvariga instanser för främjandet av hälsa och välfärd, ställa upp mål och åtgärder för arbetet samt följa upp faktorer som påverkar hälsan och välfärden i olika områden och befolkningsgrupper.

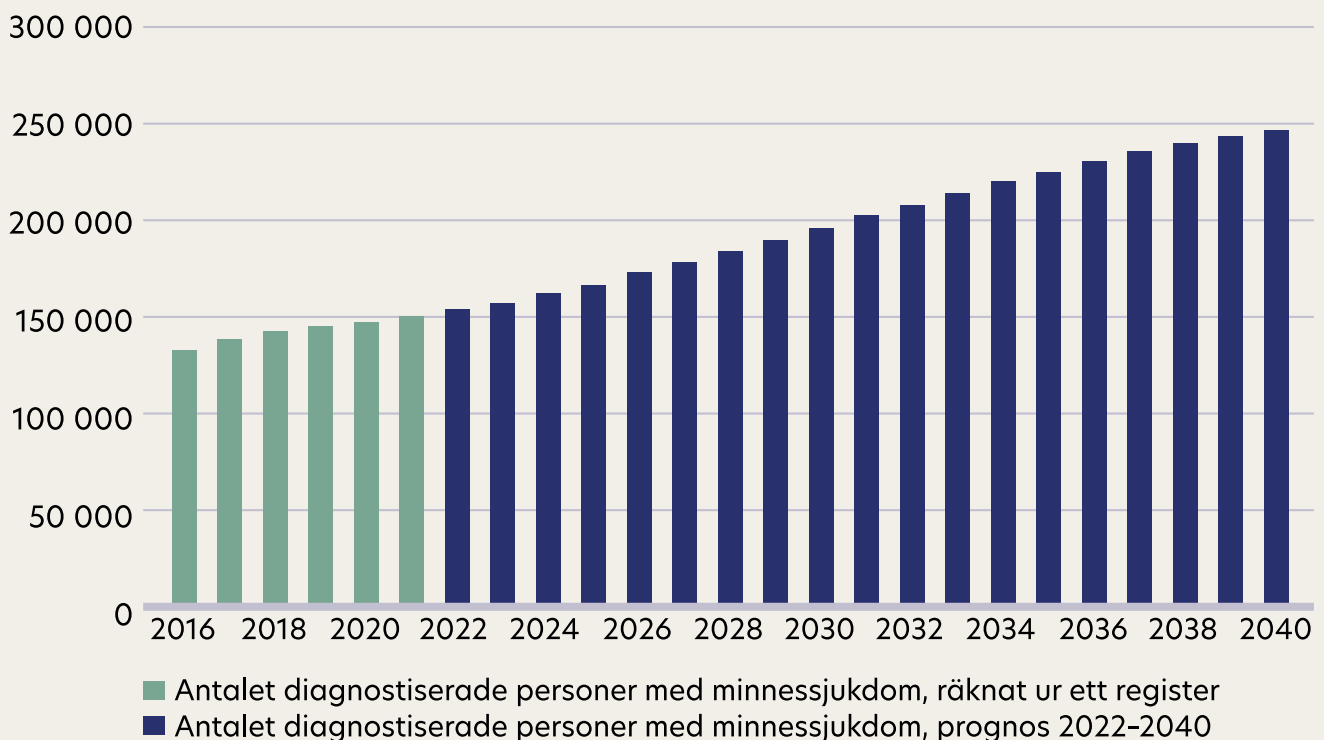
Det är nödvändigt att minska riskerna för minnessjukdomar

Minskningen av riskerna för minnessjukdomar borde vara en central del av främjandet av de äldres hälsa och välfärd. Att minska riskerna för minnessjukdomar är ett väsentligt sätt att förbättra hälsan i flera år och säkerställa att social- och hälsovårdstjänsterna är tillräckliga när antalet äldre ökar. Den största orsaken till behovet av hemvård, heldygnsomsorg och närståendevård för äldre är minnessjukdomar.

Den största riskfaktorn för att insjukna i en minnessjukdom är hög ålder. Uppskattningsvis beror 40 procent av minnessjukdomarna dock på riskfaktorer som kan påverkas genom samhälls- och individuella hälsofrämjande åtgärder. Riskfaktorer är högt blodtryck, nedsatt hörsel, rökning, fetma, depression, lite motion, diabetes, små sociala kontakter, för stor alkoholkonsumtion, huvudskador, låg utbildning och luftföroreningar. (Livingston m.fl. 2020.)

För att förebygga minnessjukdomar har man utvecklat den forskningsbaserade FINGER-verksamhetsmodellen. Modellen innehåller identifiering av personer som löper risk för minnessjukdom och ett livsstilsprogram med stärkande av muskelstyrkan och balansen, näringshandledning, minnesträning samt hantering av riskfaktorer för hjärt- och kärlsjukdomar (Kivipelto m.fl. 2019). Verksamhetsmodellen iakttas i många välfärdsområden, till exempel genom att ordna livsstilshandledning i grupp. Verksamheten borde klart stärkas och strukturerna som stöder samarbetet förbättras mellan välfärdsområdena, kommunerna och organisationerna (THL 2024a). Institutet för hälsa och välfärd stöder områdena i ibruktandet av modellen.

Alla kommuner och välfärdsområden ska i samarbete med organisationerna på ett mer systematiskt sätt göra information tillgänglig för

FIGUR 11. Antalet personer med minnessjukdomar 2016–2021 och prognosen fram till 2040. Källa: Roitto m.fl. 2024

äldre om förebyggande av minnessjukdomar och öka äldre personers möjligheter att minska sin risk att drabbas av minnessjukdom. Det är viktigt att nå äldre personer med de lägsta inkomsterna och låg utbildning och erbjuda dem möjligheter att främja sin minneshälsa.

Framskridande minnessjukdomar är en stor utmaning för folkhälsan och samhällsekonomin

- I Finland har cirka 150 000 personer en diagnoserad minnessjukdom och en betydande del av minnessjukdomarna förblir också odiagnostiserade (Duodecims (2023b) God medicinsk praxis-rekommendation).
- Cirka 23 000 nya minnessjukdomar diagnostiseras varje år och antalet som drabbas förutspås öka med 64 procent fram till 2040 (Figur 11, Roitto m.fl. 2024).
- De direkta kostnaderna för vård av minnessjukdomar uppgår till nästan en miljard euro och med beaktande av kostnaderna för närståendevård till och med över två miljarder euro (Remes 2018).
- Man kan påverka en stor del av riskfaktorerna för minnessjukdomar och på så sätt minska sannolikheten för att drabbas av en minnessjukdom eller åtminstone senarelägga insjuknandet.

Äldreombudsmannens rekommendationer

5.1 Äldre personers insatser i samhället identifieras inte tillräckligt

- I de handlingar som utarbetats av statliga myndigheter, såsom statsbudgeten, granskas de äldres andel i nationalekonomin och den offentliga ekonomin på ett mångsidigare sätt än endast som en del av befolkningen som behöver vård.

5.2 Äldrerådens verkliga möjligheter att påverka är ställvis dåliga

- Äldrerådets möjligheter att påverka i kommunerna och välfärdsområdena förbättras genom att lagstiftningen som gäller dem förnyas.

5.3 Äldre personer har en viktig roll som frivilliga aktörer

- Förutsättningarna för organisationernas frivilligverksamhet säkerställs.

5.4 Ensamhet är också ett samhällspolitiskt problem

- Resurserna att ordna fler mötesplatser och avgiftsfri verksamhet nära de äldres hem tryggas för kommunerna, församlingarna och organisationerna.

5.5 För lite uppmärksamhet ägnas åt att främja äldre personers hälsa och välfärd

- Separat finansiering riktas till kommunernas, välfärdsområdenas och organisationernas åtgärder för att minska hälsoskillnaderna och riskfaktorerna för minnessjukdomar bland äldre.

På äldreombudsmannens byrå arbetar Elisa Virkola (till vänster), sakkunnig; Päivi Ahosola, specialsakkunnig; Päivi Topo, äldreombudsman; Marjut Vuorela, specialsakkunnig.

6 Äldreombudsmannens verksamhet 2025

6.1 Äldreombudsmannens byrå

Äldreombudsmannens byrå finns inom justitieministeriets förvaltningsområde, men ombudsmannen är en självständig och oberoende myndighet och verkar utanför den politiska styrningen. Äldreombudsmannen följer upp och utvärderar tillgodoseendet av äldre personers rättigheter och främjar deras ställning i samhället. Äldreombudsmannen ägnar särskild uppmärksamhet åt situationen för de äldre som har en klart sämre ställning än genomsnittet.

Specialsakkunnig Vilhelmiina Lehto-Niskala inledde arbetet på äldreombudsmannens byrå i april 2025.

” Äldreombudsmannen följer upp och utvärderar tillgodoseendet av äldre personers rättigheter och främjar deras ställning i samhället.

Äldreombudsmannens byrå finns i Böle i Helsingfors. På byrån arbetade förutom ombudsman Päivi Topo även specialsakkunnig Marjut Vuorela och från och med februari sakkunnig Elisa Virkola. Efter att specialsakkunnig Päivi Ahosola blev tjänstledig i april arbetade Vilhelmiina Lehto-Niskala som hennes vikarie. Av den finansiering på 500 000 euro som beviljades äldreombudsmannen ur statsbudgeten köptes kommunikations- och förvaltnings-tjänster för 100 000 euro av diskrimineringsombudsmannens byrå genom ett separat avtal. Äldreombudsmannen är en del av ämbetsverket Specialmyndigheterna inom justitieförvaltningen.

6.2 Äldreombudsmannens år i siffror

2025

Uppföljning och utvärdering av de äldres ställning och rättigheter

15

Utlåtanden till riksdagens utskott

38

Utlåtanden till ministerier, myndigheter och andra instanser

12

Hörande av sakkunniga i riksdagens utskott

2

Ställningstaganden

Nätverkande och uppbyggande av kontakter mellan olika aktörer

20

Medlemskap i expertgrupper

269

Möten och evenemang med äldreråd, organisationer, forskare samt kommuner, välfärdsområden samt statliga myndigheter och beslutsfattare

2

Möten för gruppen av inflytelserika seniorer

3

Arrangerade evenemang

13

Internationellt samarbete

Uppföljning, produktion och förmedling av information om de äldres rättigheter

~80

Anföranden och inledningsanföranden vid evenemang som ordnades av andra cirka

3

Pressmeddelanden

6

Artiklar och insändare

2

Publikationer

6

Bloggar

12

Nyheter som publicerats på webbplatsen

5

Nyhetsbrev

71

Medieintervjuer

972

Medieträffar

1 775

Följare på sociala medier

178

Medborgarnas kontakter till äldreombudsmannens byrå

6.3 Uppföljning och utvärdering av de äldres ställning och rättigheter

Utlåtanden till riksdagens utskott

Lausunto eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle mikroliikkumista koskevasta lain-säädännöstä (19.3.)

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi sairausvakuutuslain ja toimeentulotuesta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (29.4.)

Lausunto eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029 (13.5.)

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2026 (6.10.)

Lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi Digi- ja väestötietovirastosta annetun lain ja hallinnon yhteisistä sähköisen asiointin tukipalveluista annetun lain muuttamisesta (7.10.)

Lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle asiana hallituksen esitys laeiksi valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista annetun lain muuttamisesta ja julkisen hallinnon yhteispalvelusta annetun lain muuttamisesta (21.10.)

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuis-ta annetun lain muuttamisesta (3.11.)

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi omaishoidon tuesta annetun lain ja perhehoitolain muuttamisesta (6.11.)

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi vammaispalvelulain muuttamisesta (7.11.)

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi alkoholi-lain muuttamisesta (10.11.)

Lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle asiana hallituksen esityksestä sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomais-toiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi (11.11.)

Lausunto eduskunnan valtiovarainvaliokunnan verojaostolle hallituksen esityksestä sähköistä tiedoksiantoa Verohallinnossa koskevaksi lainsäädännöksi (12.11.)

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi toimeentulotuesta annetun lain ym. muuttamisesta (12.11.)

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuis-ta annetun lain muuttamisesta, STM:n vastine (2.12.)

Lausunto eduskunnan tarkastusvaliokunnalle Terveydenhuollon toimivuudesta (11.12.)

Utlåtanden till ministerier, myndigheter och andra instanser

Lausunto oikeusministeriölle uudistettavasta lainvalmistelun kuulemisoppaasta (15.1.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle HE-luonnoksesta laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta (28.1.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista (31.1)

Lausunto asiana a Study on discrimination on the grounds of age in the EU (4.2.)

Lausunto oikeusministeriölle huoneenvuokralain mietinnöstä (14.2.)

Kommentit sosiaali- ja terveysministeriölle Palveluvalikoiman periaatteet -sivustosta (16.2.)

Lausunto oikeusministeriölle edunvalvontalainsäädännön ajantasaistamisesta (28.2.)

Lausunto valtiovarainministeriölle luonnoksesta hyvinvointialueiden tehtäviä koskeviksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi vuosille 2025-2029 (28.2.)

Lausunto oikeusministeriölle asiana Ositusvaateen vanhentumista koskevan työryhmän mietintö (7.3.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi sairausvakuutuslain väliaikaisesta muuttamisesta (Kela-korvausten valinnanvapauskokeilu) (7.3.)

Lausunto valtiovarainministeriölle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi Digi- ja väestötietovirastosta annetun lain ja hallinnon yhteisistä sähköisen asiointin tukipalveluista annetun lain muuttamisesta (14.3.)

Lausunto oikeusministeriölle hallituksen esityksestä rikoslain muuttamiseksi (sinivilkku-sabotaasi) (19.3.)

Lausunto valtiovarainministeriölle hallituksen esityksestä eduskunnalle sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi (16.4.)

Lausunto sisäministeriölle Pelastussuunnitelma-yleisohjeesta (23.4.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta (13.5.)

Lausunto valtiovarainministeriölle hallituksen esityksestä laeiksi valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista annetun lain muuttamisesta ym. (22.5.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta ambulanssikuljetusten ja ensihoitopalveluun sisältyvien kuljetusten järjestämis- ja rahoitusvastuun uudistamisesta ym. (22.5.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta (5.6.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi terveydenhuoltolain ja asiakastietolain muuttamisesta (16.6.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esityksestä vammaispalvelulain muuttamiseksi (23.6.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta (25.6.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta (15.7.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi omaishoidon tuesta annetun lain ja perhehoitolain muuttamisesta (1.7.)

Lausunto ympäristöministeriölle Valtion asuntorahaston lakkauttamisesta ja valtion tukeman asuntotuotannon takausmaksuista (28.7.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi alkoholilain muuttamisesta (17.7.)

Lausunto oikeusministeriölle kansallisen turvallisuuden strategiasta (29.7.)

Lausunto sisäministeriölle Väestönsuojan käyttöönotto- ja käyttö -yleisoppaasta (7.8.)

Lausunto valtiovarainministeriölle sähköisestä tiedoksiannosta Verohallinnossa (15.8.)

Lausunto valtiovarainministeriölle hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta (18.8.)

Lausunto valtiovarainministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi sähköisestä tunnistamisesta, luottamuspalveluista ja eurooppalaisesta digitaalisesta identiteetistä annettua EU:n asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi (29.8.)

Lausunto Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen strategialuonnoksesta (17.9.)

Kommentit Rautateiden henkilöliikennepalvelun käyttäjien edustajien kuulemisessa 2025 (30.9.)

Lausunto oikeusministeriölle asunto-osakeyhtiölain ajantasaistamiseksi asetetun työryhmän mietinnöstä (10.10.)

Lausunto ulkoministeriölle Suomen kahdeksannesta määräaikaisraportista taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta (10.10.)

Vastaukset Valtioneuvoston digitoimistolle kyselyyn Suomen digitaalisen kompassin strategisen tason päivitystyötä varten (14.10.)

Lausunto valtiovarainministeriön peruspankkipalvelut -työryhmälle (3.11.)

Kommentit SOSTELLE koskien Sosiaalihuollon palvelu -uudistusta (11.11.)

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi terveydenhuoltolain, sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta (11.12.)

Hörande av sakkunniga i riksdagens utskott

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain ja toimeentulotuesta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta, sosiaali- ja terveysvaliokunta 30.4.

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026, sosiaali- ja terveysvaliokunta 7.10.

Hallituksen esitys Digi- ja väestötietovirastosta annetun lain ja hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista annetun lain muuttamisesta, hallintovaliokunta 8.10.

Hallituksen esitys laeiksi valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista annetun lain muuttamisesta ja julkisen hallinnon yhteispalvelusta annetun lain muuttamisesta, hallintovaliokunta 22.10.

Hallituksen esitys laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta, sosiaali- ja terveysvaliokunta 4.11.

Hallituksen esitys laeiksi omaishoidon tuesta annetun lain ja perhehoitolain muuttamisesta, sosiaali- ja terveysvaliokunta 7.11.

Hallituksen esitys laiksi vammaispalvelulain muuttamisesta, sosiaali- ja terveysvaliokunta 11.11.

Hallituksen esitys sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi, hallintovaliokunta 12.11.

Hallituksen esitys sähköistä tiedoksiantoa Verohallinnossa koskevaksi lainsäädännöksi, valtiovarainvaliokunnan verojaosto 13.11.

Hallituksen esitys laeiksi toimeentulotuesta annetun lain ym. muuttamisesta, sosiaali- ja terveysvaliokunta 13.11.

Hallituksen esitys laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta, STM:n vastine 2.12.

Terveydenhuollon toimivuus, eduskunnan tarkastusvaliokunta 9.12.

Ställningstaganden

Gemensamt ställningstagande av äldreombudsmannen, ATK Seniorit Mukanetti ry, Eläkeliitto ry, Pensionärerna rf, Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf, Pensions-tagarnas Centralförbund PCF rf, Enter ry, Äldre institutet, Invalidförbundet rf, Joen Severi ry, Kansallinen senioriliitto ry, Hörsselförbundet rf, Marttaliitto ry, Minnesförbundet rf, Synskadades förbund rf, Närståendevårdarnas förbund rf, Savonetti ry, Osteoporosförbundet i Finland rf, Finlands Hjärtförbund rf, Svenska pensionärsförbundet rf, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry och Centralförbundet för de gamlas väl ry. [Äldre personers jämlika ställning måste tryggas i det digitaliserade samhället](#) (11.3.)

Gemensamt ställningstagande av äldreombudsmannen och Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf: [Vanhusneuvoston asemaa vahvistettava \(Äldrerådets ställning måste stärkas\)](#). Ställningstagandet med förslag till lagändring överlämnades till minister Anna-Kaisa Ikonen. 26/3.

6.4 Nätverkande och uppbyggande av kontakter mellan olika aktörer

Medlemskap i expertgrupper

Medlem i stöd- och uppföljningsgruppen för projektet AMIS, Access to Justice for Marginalized Groups of Older People in Ageing Society, Östra Finlands universitet.

Riksdagens IKÄ-nätverk, medlem.

Gerontologian tutkimuskeskus GEREK, Jyväskylän och Tammerfors universitet, medlem i advisory board.

Forskningsprojektet Omsorgsarbetets framtid (CAREFUTURE), Arbetshälsoinstitutet, samarbetspartner.

Människorättsdelegationen och människorättsdelegationens sektion för äldre personers rättigheter, medlem.

IkäAreena-nätverket, Centralförbundet för de gamlas väl rf, medlem.

Medlem i spetsforskningsenheten för åldrande och omsorg, Jyväskylän, Tammerfors och Helsingfors universitet.

Medlem i styrgruppen för kompetensklustret för åldrande, yrkeshögskolan Metropolia.

Medlem i underarbetsgruppen för säkerhet för äldre i bostadsområden, inrikesministeriet.

Medlem i uppföljningsgruppen för stärkande av självbestämmanderätten, social- och hälsovårdsministeriet.

Föreningen för forskning i uppväxt och åldrande r.f., styrelsemedlem.

NordForsk-undersökningen "Sustainable health and social care systems for elderly" (finansieringsansökan), sounding board medlem.

Medlem i styrgruppen för ämbetsverket Specialmyndigheterna inom justitieministeriets förvaltningsområde, justitieministeriet.

Medlem i arbetsgruppen för grundläggande banktjänster, finansministeriet.

Projektet Seniorin salaisuus, Suvanto ry, medlem i styrgruppen.

Medlem i den nationella gruppen inom partnerskapsprogrammet Transforming Health and Care Systems (2023–2029), social- och hälsovårdsministeriet.

Arbetsgruppen för att utreda särskilda ombudsmännens uppgifter och överlappningar, justitieministeriet, sakkunnigmedlem.

Projektet Statsrådets redogörelse om rättsvården, medlem i samordningsgruppen som ansvarar för beredningsarbetet och stöder styrgruppens arbete, justitieministeriet.

Delegationen för äldre- och pensionärsärenden, sakkunnigmedlem, social- och hälsovårdsministeriet.

Medlem i planeringsgruppen för äldrerådsdagen, finansministeriet, Öppen förvaltning.

Nätverket Vanhuusoikeuden asiantuntijat VAASI, medlem.

Möten och evenemang

Under året ordnades sammanlagt 269 möten och evenemang. Av mötena var över 100 med äldre personer eller organisationer som representerar dem eller äldreråd. Dessa var bland annat seminarier eller evenemang som ordnades av till exempel pensionärsorganisationer och äldreråd och där äldreombudsmannen höll inledningsanföranden.

Äldreombudsmannen och byråns sakkunniga besökte flera orter i hela Finland, bland annat Esbo, Helsingfors, Joensuu, Kannus, Kyrkslätt, Kotka, Kuopio, Jakobstad, Salo, Siilinjärvi och Vasa. Under besöken träffade äldreombuds-

” I ombudsmannens arbete är det viktigt att beakta de äldres egna erfarenheter och synpunkter.

mannen aktiva representanter för pensionärsorganisationerna och områdena, representanter och direktörer för staden och välfärdsområdena samt medlemmar i äldreråden.

Ombudsmannen ansåg det vara viktigt vid alla evenemang att man hade reserverat tid för de äldre deltagarna att lyfta fram sina erfarenheter och förslag. I ombudsmannens arbete är det viktigt att beakta de äldres egna erfarenheter och synpunkter.

Äldreombudsmannen träffade också myndigheter, forskare, organisationer och beslutsfattare som arbetar med äldre personers rättigheter i stor utsträckning.

Gruppen av inflytelserika seniorer som utsetts av äldreombudsmannen. Uppe till vänster Auni-Marja Vilavaara, Kari Itkonen, äldreombudsman Päivi Topo, Markku Lehto, Tuulikki Petäjaniemi. Nedan från vänster Vappu Taipale, Jaakko Tuomi och Ristenrauna Magga.

Verksamheten i gruppen av inflytelserika seniorer

Gruppen av inflytelserika seniorer som inbjudits och utsetts av äldreombudsmannen har fungerat som strategiskt stöd för äldreombudsmannens verksamhet sedan 2022. I gruppen av inflytelserika seniorer ingår Kari Itkonen, Markku Lehto, Ristenrauna Magga, Tuulikki Petäjaniemi, Vappu Taipale, Jaakko Tuomi och Auni-Marja Vilavaara. Vid gruppens två möten utvärderades den tidigare verksamheten tillsammans med hela äldreombudsmannens byrå och man diskuterade metoder för att påverka genomförandet av äldreombudsmannens lagstadgade uppgifter. Gruppens medlemmar hördes i en arbetsgrupp tillsatt av justitieministeriet, där man behandlade eventuella överlappningar och samarbete i jämställdhetsombudsmannens, diskrimineringsombudsmannens och äldreombudsmannens uppgifter. Gruppens medlemmar deltog i äldreombudsmannens evenemang samt i den riksomfattande äldrerådsdagen genom anföranden och ordförandeskap.

Arrangerade evenemang

Evenemang om äldre personers ställning i det digitaliserade samhället, till vilket 21 organisationer bjöds in. Under evenemanget beslöt man att utarbeta ett gemensamt ställningstagande och ett pressmeddelande om ämnet som blev klart i början av året och överlämnades till Finansministeriet (15.1).

Äldreombudsmannens webinarium: Hur har man tillräckligt med pengar för en värdig ålderdom? (5.5).

Webinariet behandlade bland annat hur man ordnar tjänster för att uppnå en människovärdig ålderdom för alla. Tillsammans med sakkunniga och beslutsfattare funderade vi på

hur man kan trygga utkomsten och tillgången till tjänster för äldre med låga inkomster.

I diskussionen deltog avdelningschef Susan Kuivalainen från Pensionsskyddscentralen, ledande forskare Mari Aaltonen från THL, biträdande professor Elisa Tiilikainen från Östra Finlands universitet samt ledande socialarbetare Mia Kanninen från Birkalands välfärdsområde.

Under evenemanget ordnades en paneldiskussion om hur vi lyckas med att trygga en människovärdig ålderdom. Panelen leddes av Auni-Marja Vilavaara, medlem i äldreombudsmannens grupp av inflytelserika seniorer, och där diskuterade specialsakkunnig Anna Haverinen från Hyvil, servicedirektör Mari Patronen från Mellersta Nylands välfärdsområde samt riksdagsledamöterna och medlemmarna i riksdagens social- och hälsovårdsutskott Henrik Wickström (sfp) och Hanna-Leena Mattila (C).

Äldreombudsmannens webinarium: Vem hör hemvårdskunden? Avgöranden för att stärka klientens rättigheter (1.10).

Under webinariet som hölls på FN:s internationella dag för äldre den 1 oktober fokuserade man på metoder som kan bidra till att trygga rättigheterna för klienter inom hemvården, svara på individuella vårdbehov och stödja funktionsförmågan.

I diskussionen deltog bland annat social- och hälsovårdsminister Kaisa Juuso, närståendevårdare Maria Jukka, universitetslektor Hanna Ristolainen från Östra Finlands universitet, ledande forskare Eveliina Saari från Arbetshälsoinstitutet, servicelinjedirektör Satu Kuru från Västra Nylands välfärdsområde samt minnesskötare Karoliina Tiura.

Äldrerådsdagen: Äldre personers delaktighet i att skapa trygghet (22.10).

Äldreombudsmannen deltog i att ordna den nationella äldrerådsdagen. Dagen innehöll ett anförande av äldreombudsmannen om aktuella frågor i påverkansarbetet samt en panel om god praxis inom påverkansarbetet. Tuulikki Petäjämäki ledde talen i panelen. Auni-Marja Vilavaara från Helsingfors, Antero Kylönen från Kajana och Pertti Vainionpää från Joensuu deltog.

Evenemang som ordnats av äldreombudsmannen: Varför behövs en bedömning av ålderskonsekvenserna i lagberedningen och beslutsfattandet? (4.12).

I diskussionen deltog bland annat utvecklingsdirektör Riitta Aejmelaeus från finansministeriet, specialsakkunnig Hannele Tanhua från social- och hälsovårdsministeriet, professor Kaijus Ervasti från Östra Finlands universitet, lagstiftningsråd Jyrki Jauhainen från justitieberedningen, specialsakkunnig Marjut Vuorela från äldreombudsmannens byrå och äldreombudsman Päivi Topo. Pensionärsorganisationernas ordförande Ulla-Maj Wideroos, Raimo Ikonen, Matti Huutola, Ilkka Kantola, Kari Kantalainen och Leea Hiltunen deltog i paneldiskussionen.

Internationellt samarbete

Utlåtande som ärende Study on discrimination on the grounds of age in the EU, The European Commission DG Justice & Consumers (DG JUST), 4.2.

Människorättsdelegationens sektion för äldre personers rättigheter, Claudia Mahlers möte, Människorättscentret, Helsingfors 19.3.

Konferensen "Older Persons and Crises: Rights and Challenges", plenartal, Helsingfors 20-22.3.

Lunch with the Minister for Senior Citizens of Denmark Mette Kierkgaard, Danmarks ambassad 10.4.

Anförande i symposiet Wellbeing Economy – The New Strategic Paradigm for Finland, Helsingfors 20-21.5.

Final Symposium of the Centre of Excellence in Research on Ageing and Care, deltagande, Helsingfors 24.6.

Dr. Teresa Somes (University of Technology Sydney), möte, äldreombudsmannens byrå Helsingfors 25.8.

Stakeholder Workshop on Digital Financial Literacy for Older people, anförande, Helsingfors, 30.9. Arrangörer OECD, the National Legal Services Authority, the Bank of Finland, the European Commission. Anknyter till projektet med målet: supports the development and implementation of a digital financial literacy strategy for Finland, with the aim of strengthening people's capacity to use digital financial tools safely and effectively.

Nena Georgantzi, AGE Platform Europe, möte via Teams, 5.11.

Litauens vice minister för ministeriet för social trygghet och arbetsministeriet Deimante Bukeikaite och delegation, besök på äldreombudsmannens byrå, Helsingfors 10.12.

Nena Georgantzi och Maciej Kucharczyk, AGE Platform Europe, möte, Bryssel 16.12. Temat var påverkansarbete om äldre personers ställning i EU och medlemsländerna.

Forskare Emma Sarter, Unia - independent public institution that promotes equality and combats discrimination (Belgiens myndighet som ansvarar för likabehandlingsfrågor), möte, Bryssel 16.12. Temat var åldersdiskriminering och åtgärder mot den.

AeldreSagen och Danmarks justitieombudsman, möte, Köpenhamn 17.12. Temat var påverkansverksamhet om äldre personers ställning i Danmark.

6.5 Uppföljning, produktion och förmedling av uppgifter om äldre personers rättigheter

Anföranden och inledningsanföranden

Under året hölls cirka 80 förberedda anföranden och inledningsanföranden. Under året fick äldreombudsmannen fler begäranden än tidigare om att komma och hålla anföranden vid tillställningar och evenemang. Anförandena behandlade aktuella och viktiga frågor om äldre personers ställning och rättigheter. De vanligaste temana var digitaliseringens inverkan på äldre personers liv och ställning, tillgången till och kvaliteten på social- och hälsovårdstjänster, äldre personers utkomst, åldersvänliga boendemiljöer och transporter, äldre personers möjligheter att delta och påverka samt frågor som gäller äldre personers hälsa och välfärd.

Pressmeddelanden

[Allt fler äldre får inte nödvändiga tjänster - Situationen måste lösas i kommunerna och välfärdsområdena](#) (26.2).

[Äldre personers jämlika ställning måste tryggas i det digitaliserade samhället, kräver 21 organisationer och äldreombudsmannen](#) (11.3).

[Äldreombudsmannen efterlyser konkreta åtgärder för att utrota åldersdiskrimineringen](#) (24.9).

Artiklar och insändare

Ahosola, Päivi, Raitanen, Jani, Tiainen, Kristina, Tuominen, Katarina, Jolanki, Outi, Valkama, Outi och Jylhä, Marja (2025) Mikä huolletti?: Koronapandemian aiheuttama huoli 65–84-vuotiailla suomalaisilla. (Vad oroade man sig över?: Oro som coronapandemin orsakade bland finländare i åldern 65–84 år.) Yhteiskuntapolitiikka 90 (2025):2, 161–172.

Lehto-Niskala, Vilhelmiina och Topo, Päivi. Hoivakotien asukkaiden välistä väkivaltaa täytyy ehkäistä. (Våld mellan de boende på vårdhemmen måste förebyggas.) Turun Sanomat 3.6.

Lehto-Niskala, Vilhelmiina, Virkola, Elisa och Topo, Päivi (2025). Miten helpottaa pienituloisten ikääntyneiden asemaa? Ratkaisuja vanhusasiavaltuutetun webinaaria varten kerätyistä vastauksista. (Hur underlättar man situationen för äldre personer med låga inkomster? Avgöranden om svar som samlats in för äldreombudsmannens webinarium.) *Gerontologia*, 39(4), 342–350. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.164138>

Topo, Päivi. Sateenkaari-ihmisiä on senioreisakin - Heidän nuoruuteensa on kuulunut pel-

ko tulla tuomituksi rikollisena tai leimaaminen mieleltään sairaaksi. (Det finns också regnbågsmänniskor bland seniorer - rädslan för att dömas som kriminell eller stämplas som sjuk har hört till deras ungdom). Aamulehti 10.6

Virkola, Elisa (2025) Järjestöillä on merkittävä rooli ikääntyneiden digituen antajina. (Organisationerna har en viktig roll som tillhandahållare av digitalt stöd för äldre). Kuntalehti 20.11.

Virkola, Elisa och Topo, Päivi. Iäkkäiden päihdeongelmat lisääntyvät, mutta hoitoa on vaikea saada. (Missbruksproblemen bland äldre personer ökar, men det är svårt att få vård). Helsingin Sanomat 23.7.

Publikationer

Äldreombudsmannen (2025a) [Årsberättelse 2024](#).

Äldreombudsmannen (2025b) [Digitalt stöd för de äldre - resultat av en organisationsundersökning](#).

Bloggar

[Drömjobb på äldreombudsmannens byrå](#) 19.3.

[De äldres ställning och rättigheter i krisituationer](#) 16.4.

[Från sommarvikarie inom hemvården till specialsakkunnig vid äldreombudsmannens byrå](#) 12.6.

[Vilken ställning har äldre personer som tillhör könsminoriteter?](#) 27.6.

[Tekniken är en del av servicen för äldre i framtiden](#) 15.7.

[Främjandet av delaktigheten blir konkret genom åtgärder i vardagen](#) 31.10.

Nyheter som publicerats på webbplatsen

[Äldreombudsmannens rekommendationer för att bygga upp åldersvänliga välfärdsområden och kommuner](#) 26.2.

[Ställningstagandet: Äldre personers jämlika ställning måste tryggas i det digitaliserade samhället](#) 11.3.

[Vanhusneuvostojen asemaa vahvistettava \(Äldrerådets ställning måste stärkas\)](#) 9.4.

[Webinaari: Miten rahat riittävät ihmisarvoiseen vanhuuteen? \(Webbinariet: Hur har man tillräckligt med pengar för en värdig ålderdom?\)](#) 14.4.

[Riksdagen fattade beslut utifrån äldreombudsmannens riksdagsberättelse: åtgärder för att stärka äldreomsorgen och dagverksamheten](#) 6.5.

[Hur har man tillräckligt med pengar för en värdig ålderdom? - Sammanställning av webinariet den 5.5.2025](#) 26.5.

[Webinaari: Kuka kuulee kotihoidon asiakasta? Ratkaisuja asiakkaan oikeuksien vahvistamiseksi \(Webbinariet: Vem hör klienterna inom hemvården? Avgöranden för att stärka klientens rättigheter\)](#) 20.8.

[Digitalt stöd är inte lagstadgat - organisationerna behöver en ansvarig instans, visar äldreombudsmannens riksomfattande enkät](#) 9.9.

[Vanhusasiavaltuutetun toimistossa on haetavana erityisasiantuntijan vakinainen virka \(En ordinarie tjänst som specialsakkunnig på äldreombudsmannens byrå kan sökas \)](#) 30.9.

[Vem hör hemvårdskunden? Sammanställning 1.10 från äldreombudsmannens webinarium](#) 20.10.

[Seminaari: Miksi ikävaikutusten arviointi on tarpeen lainvalmistelussa ja päätöksenteossa? \(Seminarier: Varför behövs en bedömning av ålderskonsekvenserna i lagberedningen och beslutsfattandet?\)](#) 10.11.

Nyhetsbrev

Äldreombudsmannen grundade nyhetsbrevet särskilt på önskemål från äldreråden. Under året publicerade äldreombudsmannen fem nyhetsbrev som alla kan prenumerera på. Nyhetsbrev innehöll aktuell information om äldreombudsmannens verksamhet. Dessutom skickades ett brev särskilt till äldreråden. Antalet prenumeranter på nyhetsbrevet ökade hela året och i slutet av året hade det sammanlagt 990 prenumeranter.

Medieintervjuer och medieträffar

Äldreombudsmannen och byråns övriga sakkunniga gav cirka 70 intervjuer till medierna, av vilka cirka en fjärdedel gavs till riksomfattande medier/knappt hälften till riksomfattande medier och de största regionala medierna. Intervjuer gavs för artiklar som publicerats i pappers- och webbtidningar samt i tv- och radioprogram. En tredjedel av intervjuerna gällde tjänster för äldre: tjänsternas tillgänglighet, kvalitet, avgifter, kostnader eller utveckling. Andra centrala teman var digitaliseringen och situationen för äldre som inte använder digitala enheter och tjänster, eller endast använder dem med stöd av nå-

gon annan, samt åldersdiskriminering. Medieuppföljningen har köpts av Retriever och enligt uppföljningen nämndes äldreombudsmannen i redaktionella medier 972 gånger, varav 656 fanns i webbmedier och 316 i tryckta medier. Förekomsten i tv och radio ingick inte i uppföljningen.

Äldreombudsmannens centrala medieframträdanden, exempel (totalt 70):

Yle aamu (25.2.) Miten turvataan ikäihmisten hyvä hoito? <https://areena.yle.fi/1-72624947>

Yle (25.2.) Oppositio ryöpyttää hallitusta vanhusten hoidosta – sote-ministeri Juuso syytti välikysymyksen tekijöitä populismista. <https://yle.fi/a/74-20145806>

MTV Huomenta Suomi (18.3.) Apua sotepalveluiden digiviidakossa eksyneille. <https://www.mtvuutiset.fi/videot/video/prog20934907>

Yle aamu (21.3.) Vanhusten välinen väkivalta hoivakodeissa. <https://areena.yle.fi/1-74062837>

Radio Suomen päivä (21.3.) Ikäihmisten keskinäinen väkivalta hoivakodeissa. <https://areena.yle.fi/podcastit/1-73748621>

Huvudstadsbladet (29.3.) Oron efter regeringens drag: Människor ersätts av datorer. <https://www.hbl.fi/2025-03-29/oron-efter-regeringens-drag-manniskor-ersatts-av-datorer/>

Maaseudun tulevaisuus (19.5.) Vanhusasiavaltuutettu varoittaa: Muista tämä, kun pyydät läheiseltä apua digiasioissa. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/13e462a4-895c-4f5d-bce1-53c9f43025a7>

Kaleva (29.5.) Vanhusasianvaltuutettu: Poh-teen alueella ikäihmisten palveluita on vai-kea saada ja odotusajat ovat pitkiä. <https://www.kaleva.fi/vanhusasianvaltuutettu-poh-teen-alueella-ikaihमितte/11646012>

Ylen Aamu ja Yle Radio Suomi (31.7.) Kuka hoi-taa vanhukset tulevaisuudessa? www.arena.yle.fi/1-74838020

Svenska YLE (14.8.) Försöket med privatläka-re för äldre får hård kritik: Läkare flyr, patien-ter som redan har pengar gynnas mest. www.yle.fi/a/7-10081770

Yle Radio Suomi (20.8.) Ihmisten ilta: arvokas vanhuus. <https://arena.yle.fi/1-75775735>

YLE (12.10.) Yhteisöllinen asuminen on ikään-tyneiden asumisen uusi trendi, joka vie pahim-millaan lähes kaikki tulot. www.yle.fi/a/74-20184339

MTV Uutiset (27.10.) Lääkärimaksut ajavat ih-misiä ulosottoon - yksi väestöryhmä erottuu selkeästi. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/laakarimaksut-ajavat-ihमितia-ulosottoon-yk-si-vaestoryhma-erottuu-selkeasti/9245914>

YLE aamu (8.12.) Teknologia vanhusten hoita-jaksi. www.arena.yle.fi/1-76774015

Sociaa medier

Äldreombudsmannen har konton på Face-book och LinkedIn. Ombudsmannens Face-book-konto har 1 305 följare. De publikatio-ner som visades och delades mest under året var "Vanhusasiavaluutettu vaatii juuri julka-istussa vuosikertomuksessa konkreettisia toi-mia ikäsyrijinnän kitkemiseksi" (Äldreombuds-mannen kräver konkreta åtgärder för att utro-ta åldersdiskriminering i årsberättelsen som nyligen publicerats) och "Tämä digitaalinen

hirmuvalta tekee meidät vanhukset ihan avut-tomiksi" (Detta digitala skräckvälde gör oss äldre helt hjälplösa).

Äldreombudsmannen slutade att aktivt använ-da X-kontot på våren från och öppnade ett LinkedIn-konto. I slutet av året hade LinkedIn-kontot 470 följare. De publiceringar som vi-sast flest gånger under året var "Uusi tutkimus 'Turvallinen vanhuus kaikille? - Väestötutkimus moninaisesta ikääntymisestä ja koetusta tur-vallisuudesta' tuottaa tietoa ikääntyneiden ih-misten turvallisuudesta ja turvallisuuden ko-kemuksista" ("Den nya undersökningen 'Trygg ålderdom för alla? - Befolkningsundersök-ning om mångskiftande åldrande och upp-levd trygghet' producerar uppgifter om säker-heten och upplevelserna av trygghet för de äldre"), "Vanhusasiavaluutettu Päivi Topo ja apulaisprofessori Minna Zechner keskustelivat tänään Ylen aamussa vanhusten hoivan kriit-tisestä tilanteesta" (Äldreombudsman Päivi Topo och biträdande professor Minna Zechner diskuterade i dag på Ylen aamu den kritiska situationen inom äldreomsorgen) och "Yhteisöllisessä asumisessakin ikääntyneelle pitää jäädä rahaa vaikkapa talvitakkiin tai fysio-terapiakäyntiin - ihan tavallisiin asioihin" (Även i gemenskapsboende måste de äldre ha peng-ar till en vinterjacka eller ett fysioterapibesök - helt vanliga saker").

Medborgarnas kontakter

Äldreombudsmannens byrå kontaktades di-rekt 178 gånger i ärenden som gällde enskilda medborgares eller mer allmänt äldre personers ställning och rättigheter. Äldreombudsman-nen har inte behörighet att främja en enskild medborgares ärende, men ombudsmannen gav råd och använde de ärenden som fram-kommit i kontakterna som informationskälla i sin egen påverkanskommunikation.

Antalet kontakter var klart störst i fråga om tjänsterna för äldre och digitaliseringen. De näst vanligaste ämnena var boende, annan service och bristfälligt tillgodosedda eller helt ouppfyllda rättigheter. I en stor del av kontakterna togs flera ämnesområden upp. Ombudsmannens byrå träffade också hundratals äldre personer i hela Finland och hörde deras åsikter om de äldres ställning i olika situationer och tillgodoseendet av deras rättigheter samt om korrigeringsförslag i anslutning till dem.

Källor

- Aaltonen, M., Häsä, J., Heikkilä R., Kakko, K. & Edgren J. (2023) Yksinäisyys ja toive muulla kuin kotona asumisesta lisäävät kotihoidon asiakkaiden sosiaali- ja terveystalvelujen käyttöä. THL, Tutkimuksesta tiiviisti, 59/2023.
- Aaltonen, M., Edgren, J., Heikkilä R., Josefsson, K. & Ilmarinen, K. (2025a) Ikääntyneiden palvelut. Teoksessa: Tynkkynen, L-K., Paatela, S., Aalto, A-M., Keskimäki, I., Nykänen, E., Peltola, M., Sinervo, T., Tammi, T. & Viita-aho, M (toim.) Tilannekuvia hyvinvointialueilta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 3/2025.
- Aaltonen, M., Alastalo H., Edgren, J., Havakka, P., Josefsson, K. & Leppäsuo, S. (2025b) Kotihoito keskellä muutoksia - onko kotihoito riittävää? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimuksesta tiiviisti 40/2025.
- Aaltonen, K. & Vaalavuo, M. (2024) Financial burden of medicines in five Northern European countries: A decommo-dification perspective. Social Science & Medicine, 347. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953624002430?via%3Dihub>
- Ahosola, P. (2018) Vanhushoivapolitiikan uusfamilismi: Omaiset-tomat hoivan tarvitsijat institutionaalisen hallinnan kohteena. Tampere: Tampere University Press.
- Alastalo, H. & Saukkonen, P. (2025) Ikääntyminen ja iäkkäiden palvelut. Tilannekuva laatuindikaattoreiden näkökulmasta. THL, työpäpöri 31/2025.
- Andersson, J. (2026) Enter ry:stä saatu suullinen tieto, 2.2.2026.

- Beuker, A. & Näsi, M. (2024) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2023 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 61/2024.
- Buchert, U. & Wrede, S. (2021) 'Bridging' and 'fixing' endangered social rights in the digitalising welfare state: The ambiguous role of third sector organisations in supporting marginalised older migrants in Finland. In: Hirvonen, H., Tammelin, M., Hänninen, R. & Wouters, E. J. M. Digital Transformations in Care for Older People. Critical Perspectives. Routledge, London.
- Danielsbacka M, Hämäläinen H & Tanskanen AO (2020) Suomalainen auttaminen – Tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Danielsson, P. & Näsi, M. (2020) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 43/2020.
- Duodecim (2023a) Ajoneuvon kuljettaminen ja terveys. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01261#s4>
- Duodecim (2023b) Käypä hoito -suositus. Muistisairaudet. www.kaypahoito.fi
- DVV (2023) Digi ensin, mutta ei yksin. Digitaitoraportti. Digi- ja väestötietovirasto.
- DVV (2025) Suomalaisten valmiudet ja suhtautuminen viranomaisten digipalvelujen ja digipostin käyttöön. Digi- ja väestötietovirasto, Kansalaistutkimus 10/2025.
- Edgren, J., Aaltonen, M., Josefsson, K., Leppäaho, S. & Saske, S. (2025) Yhteisöllisen asumisen alkutaival kansallisten tiedonkeruiden valossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpapereita 54/2025.
- Eduskunta (2025) Eduskunnan kirjelmä EK 5/2025 -K 3/2024 vp. Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Documents/EK_5+2025.pdf

EETU (2025) Huomisen kynnyksellä 2025 -kyselytutkimus. Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry. www.eetury.fi

Eläketurvakeskus (2025) Tilasto Suomen eläkkeensaajista. www.etk.fi

EOAK/2727/2024 Pirkanmaan hyvinvointialueen ohjeistus vanhusten ympärivuorokautisesta palveluasumisesta, kotiuttamisesta ja ostopalvelujen käytöstä. <https://oikeusasiamies.fi/-/pirkanmaan-hyvinvointialueen-ohjeistus-vanhusten-ymparivuorokautisesta-palveluasumisesta-kotiuttamisesta-ja-ostopalvelujen-kaytosta-1>

EOAK/4553/2024 Ympärivuorokautisen palveluasumisen järjestäminen ikääntyneille Varhassa <https://oikeusasiamies.fi/-/ymparivuorokautisen-palveluasumisen-jarjestaminen-ikaantyneille-varhassa-1>

EOAK/6121/2024 Oikeus hoivakotipaikkaan jossa läheiset voivat vierailla <https://oikeusasiamies.fi/-/oikeus-hoivakotipaikkaan-jossa-laheiset-voivat-vierailla>

EOAK/2803/2025 Ennalta ilmoittamaton tarkastus: Hoivakoti Lehmuskartano 26.6.2025 <https://oikeusasiamies.fi/-/ennalta-ilmoittamaton-tarkastus-hoivakoti-lehmuskartano-26.6.2025>

EOAK/2838/2025 Tarkastus: Varha 27.5.2025 <https://oikeusasiamies.fi/-/tarkastus-varha-27.5.2025>

EOAK/1659/2025 Ennalta ilmoittamaton tarkastus: Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen Leppävaaran elä ja asu -seniorikeskuksen ympärivuorokautinen palveluasuminen 27-28.3.2025 <https://oikeusasiamies.fi/-/ennalta-ilmoittamaton-tarkastus-lansi-uudenmaan-hyvinvointialueen-leppavaaran-ela-ja-asu-seniorikeskuksen-ymparivuorokautinen-palveluasuminen-27-28.3.2025>

Erkkilä, N. (2025) Selvitys kuntien digituen nykytilanteesta 2025. Keskeisimmät havainnot. Kuntaliitto, Helsinki.

Hallitusohjelma (2023) Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2023: 58.

- Halonen, P. (2024) Chronic Diseases and Multimorbidity Among the Oldest Old: Prevalence, trends, and associations with self-rated health, functioning, long-term care admission, and mortality. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto.
- Helsingin gerontologinen sosiaalityö (2024) Ilmiöitä iäkkäiden elämästä.
- Helsingin kaupunki (2024) Piruja asunnossa? Ikäasumisen ilmiöitä gerontologisessa sosiaalityössä. Sosiaalinen raportti iäkkäiden asiakkaiden kohtaamista asumisen ongelmista. Raporttikausi 2023–2024. <https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/ikaantuneiden-asuminen-sosiaalinen-raportti-2024.pdf>
- Hoffrén, J. (2023) Vapaaehtoistoiminnan merkitys hyvinvoinnille Suomessa. Kansalaisareena.
- Ihmisoikeuskeskus (2026) Vieraskielisten ikääntyneiden oikeuksien turvaaminen sosiaali- ja terveyspalveluissa. www.ihmisoikeuskeskus.fi
- Ilmakunnas, I., Uotinen, J. & Vaalavuo, M. (2024) Association between age and subjective economic hardship across the income distribution in Europe. Social Indicators Research 173, 523–542. <https://doi.org/10.1007/s11205-024-03351-6>
- Ilmarinen, K., Lindström, E., Neijonen, A., Honkanen, S. & Kehusmaa, S. (2024) Sopimusomaihoidon tilannekuva 2024: Hyvinvointialueiden myöntämisperusteet, toimintakäytänteet ja omaishoidon tuen menot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 53/2024.
- Jansson A. (2020) Loneliness of older people in long-term care facilities. University of Helsinki, Doctoral Dissertation.
- Jämsen, E., Helin, U. & Pikkarainen, L. (2021) Iäkäs potilas päivystyksessä sosiaalisista syistä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim, pääkirjoitus, 136(6), 545–547.
- Kaartinen, J., Rappe, E. & Rajaniemi, J. (2025) Turvallinen vanhuus kaikille - Väestötutkimus moninaisesta ikääntymisestä ja koe-tusta turvallisuudesta. Ikäinstituutti, Helsinki.

- Kalliomaa-Puha, L. (2017) Vanhuksen oikeus hoivaan ja omaisolettama. Gerontologia (31)3. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.63421>
- Kehusmaa, S., Honkanen, S. & Saukkonen, P. (toim.) (2024) Kehittyvät iäkkäiden palvelut Suomessa. Vanhuspalvelujen tila-seurannan tuloksia 2023. Terveystieteiden tutkimuskeskus, Raportti 5/2024.
- Kela (2023) Etuusehdotusta pitäisi valmistella seuraavalla hallituskaudella, esittävät Kela ja SOSTE. <https://www.kela.fi/ajankohtaista/5324825/etuusehdotusta-pitaisi-valmistella-seuraavalla-hallituskaudella-esittavat-kela-ja-soste>
- Kela (2025a) Tietopaketti: Ikääntyneet Kelan asiakkaina. <https://tietotarjotin.fi/tietopaketti/560930/tietopaketti-ikaantyneet-kelan-asiakkaina>
- Kela (2025b) Tilastotietokanta Kelasto.
- Keronen, J., Katajisto, M. & Iltanen S. (2025) Selvitys ikääntyneiden moninaisuudesta hyvinvointialueiden suunnitelmissa. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry.
- Kinni, R.-L., Rossi, E., Zechner, M., Tiilikainen, E., Seppänen, M., Skaffari, P., Soukiala, T., Ruotsalainen, S., Peiponen, J., Pietilä, I., Niemi, M., & Korpelainen, A. (2023) Gerontologisen sosiaalityön osaamista tarvitaan - tuloksia GERIT-hankkeesta. Gerontologia, 37(3), 281-288. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.130628>
- Kirkkopalvelut & Kansalaisareena (2024) Vapaaehtoisten kysely 2024. Vapaaehtoistyö.fi -palvelun Vaoiminnan hyvinvointivaikutukset. Vapaaehtoistyö.fi-palvelu. www.kansalaisareena.fi
- Kivipelto, M., Kulmala, J., Lehtisalo, J., Solomon, A., Lindström, J., Rauramaa, R., Peltonen, M., Laatikainen T. ym. (2019) FIN-GER-elintapaohjelma -toimintamalli kognitiivisen toimintakyvyn tukemiseen. Suomen Lääkärilehti 74(4): 183-6.

- Kolster, A., Rautiainen, L., Aalto, U.L., Jansson, A., Partonen, T., Satchs, A.L., Litt, J.S., Masó-Aguado, M. & Pitkälä, K.H. (2024) The importance of nature and wishes for nature-based experiences among older adults in assisted living facilities. *Geriatric Nursing* May-Jun; 63:300–306.
- Koponen, P., Borodulin, K., Lundqvist, A., Säöksjärvi, K. & Koskinen, S. (2018) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa: FinTerveys 2017 -tutkimus. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136223>
- Korhonen, K., Moustgaard, H., Murphy, M. & Martikainen, P. (2024) Trends in Life Expectancy in Residential Long-Term Care by Sociodemographic Position in 1999–2018: A Multistate Life Table Study of Finnish Older Adults, *The Journals of Gerontology: Series B*, Volume 79, Issue 7, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbae067>
- Korpela, V. (2025) Signing in to Society Reflections on Digital Skills, Support, and Inclusion in Later Life. University of Jyväskylä, JYU Dissertations 1003.
- Korpelainen, A. & Zechner, M. (2025) Ikääntyneiden parissa tehtävä taloussosiaalityö. *Gerontologia*, 39(2), 103–19. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.148020>
- Kuivalainen, S. (2025) Keitä ovat pienituloiset iäkkäät ja miten he tulevat toimeen? Esitys vanhusasiavaltuutetun seminaarissa 5.5.2025.
- Kuivalainen, S., Rantala, J., Ahonen, K., Kuitto, K., Palomäki, L.-M. & Liukko, J. (toim.) (2022) Eläkkeet ja eläkeläisten toimeentulo. Kehitys vuosina 1995–2020. Eläketurvakeskuksen tutkimus 6/2022.
- Kuluttaja- ja kilpailuvirasto (2026) Huijaukset. www.kkv.fi/kuluttaja-asiat/huijaukset/

- Kuussaari, K., Tigerstedt, K. & Vilkkö, A. (2021) 55 vuotta täyttäneet päihdeiden käyttäjät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä. Teoksessa: Kaukonen, O. & Kuussaari, K. (toim.) Päihdepalveluiden yhteiskunnalliset haasteet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 2/2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142678/URN_ISBN_978-952-343-645-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laukkala, T., Suominen, I., Granö, N., Talaslahti, T., Koponen, H. & Marttunen, M. (2020) Psykoterapiaan ohjaaminen ja psykoterapian tuloksellisuuden seuranta. *Lääkätieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 136(18): 2047-54. <https://www.duodecimlehti.fi/duo15793>
- Lehto-Niskala, V., Virkola, E. & Topo, P. (2025) Miten helpottaa pienituloisten ikääntyneiden asemaa? Ratkaisuja vanhusasiavaltuutetun webinaaria varten kerätyistä vastauksista. *Gerontologia*, 39(4), 342-350. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.164138>
- Leinonen, R. & Kuukkanen, M. (2020) Adult foster care of older people. *International Journal of Care and Caring*. 4(3): 441-446.
- Lemivaara, M., Kulmala, J., Aaltonen M. & Pirhonen, J. (2025) Muis-tisairasta puolisoaan hoitavien iäkkäiden omaishoitajien yksinäisyys. *Gerontologia* 39(2): 120-133.
- Livingston, G., Huntley, J., Sommerlad, A. ym. (2020) Dementia prevention, intervention, and care: report of the Lancet Commission. *Lancet* 396: 413-46.
- Luoma, M.-L., Koivusilta, M., Lang G, Enzenhofer, E., De Donder, L., Verté, D., Reingarde, J., Tamutiene, I., Ferreira-Alves, J., João Santos, A. & Penhale, B. (2011) Prevalence study of abuse and violence against older women. Results of a multicultural survey conducted in Austria, Belgium, Finland, Lithuania, and Portugal. European Report of the AVOW Project. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Luoma, M.-L., Kehusmaa, S. & Aalto, A.-M. (2023) Puolet vanhuspalvelujen toimintayksiköistä havainneet asiakkaiden kaltoinkohtelua. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimuksesta tiiviisti 45/2023.

Luoma, M.-L., Tiilikallio, P. & Helakallio, P. (2018) Kotona asuviin ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ja väkivalta. *Duodecim* 134:1797-802.

Luonsinen, M. (2024) Ikääntyneiden kuntouttavan päivätoiminnan nykytilanne hyvinvointialueilla. Teoksessa: Iivonen, S., Jernström, L., Korhonen, S., Luonsinen, M., Malin, M., Malmkäki, M., Ruottunen, S., Smolej, M., Sunnari O., Tanner N. & Hiilamo, H. (2024) Hyvinvointitaloudellinen ohjausmalli Suomelle: Hyvinvointitaloudellisten vaikutusten arviointimekanismi -projektin loppuraportti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-428-4>

Mahler, C. (2023) Maavierailu Suomeen. Ikääntyneiden ihmisoikeuksien toteutumista valvovan itsenäisen asiantuntijan Claudia Mahlerin raportti hänen maavierailultaan Suomeen. [Epävirallinen käänös]. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 1/2023.

Munukka, M., Koivunen, K., von Bonsdorff, M., Sipilä, S., Portegijs, E., Ruoppila, I. & Rantanen, T. (2021) Birth cohort differences in cognitive performance in 75- and 80-year-olds: a comparison of two cohorts over 28 years. *Aging Clinical and Experimental Research* Jan 33(1) Springer, 57-65.

Nettiturvakoti (2026) Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta.

Nevanto, M., Ilmarinen, K. & Kauppinen, T. (2024) Alueelliset erot väestön ikärakenteessa ja ikääntyneiden elinoloissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 89:1. <https://www.julkari.fi/items/b7230863-be48-4dc7-9f41-8e034d692569>

Oikeusministeriö (2011) Ikääntyneisiin kohdistuvat rikokset ja niiden ehkäiseminen. *Selvityksiä ja ohjeita* 41/2011.

Oikeusministeriö (2019) Kielelliset oikeudet. www.oikeusministerio.fi/-/mita-kielelliset-oikeudet-ovat

- Oikeusministeriö (2026) Ikääntyneisiin ja vammaisiin kohdistuva väkivalta. Rikoksentorjuntaneuvosto. www.rikoksentorjunta.fi
- Oksanen, T. (2025) Esitys sisäministeriön ilmiöpäivillä: Sisäinen turvallisuus ikääntyvässä Suomessa. 19.11.2025.
- Osallistujien Suomi (2024) Toimenpideohjelma. <https://osallistujien-suomi.fi/wp-content/uploads/2025/04/Osallistujien-Suomi-toimenpideohjelma-141124.pdf>
- Outila, M., Rossi, E. & Skaffari, P. (2025) Positiointiteoreettinen ja rakenteellisen haavoittuvuuden näkökulma iäkkäiden naisten kerrontaan taloudellisesta tilanteestaan. *Gerontologia*, 39(4), 314-333.
- Partanen, E. (2023) Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sosiaali- ja terveydenhuollossa. University of Eastern Finland, Jatkuva oppiminen. Blogi, julkaistu 3.5.2023.
- Partonen, T., Grainger, M., Vauhkonen, T., Kiviruusu, O., Talaslah-ti, T. & Suvisaari, J. (2024) Ikääntyneiden itsemurhakuolemia edeltäneet hoitokäynnit Suomessa vuosina 2016-2021. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 140(15):1255-63.
- Pauni, M. (2025) Esipuhe. Julkaisussa: Erkkilä, N. (2025) Selvitys kuntien digituen nykytilanteesta 2025. Keskeisimmät havainnot. Kuntaliitto, Helsinki.
- Peiponen, J., Tiilikainen, E., & Kinni, R.-L. (2023) Pyörivää kehää ja pallottelua: Tuen tarpeisiin vastaamisen haasteet ikääntyneiden asiakas- ja palveluohjauksessa. *Focus Localis*, 51(2). <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/122968>
- Pennanen, M., Tenhonen, E., Lautala, E. Neijonen, A., Luonsinen, M., Hammar, T. & Viljamaa, S. (2025) Selvitys iäkkään väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä hyvinvointialueilla. Hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin iäkkäiden hyvinvointikertomukset, hyvinvointisuunnitelmat ja palveluverkkosuunnitelmat. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 12/2025.

- Rappe, E., Kotilainen, H., Rajaniemi, J. & Topo P. (2018) Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö. Ympäristöministeriö, Ympäristöopas 2018.
- Remes A. (2018) Muistipotilaan laadukas hoito tulevaisuudessa - mahdoton haaste yhteiskunnalle? Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 134(24): 2507-8. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14666>
- Rikosuhripäivystys (2026) Ikäihmiset rikosten uhreina. www.riku.fi
- Roitto, H., Dahlström, S., Sulkava, J., Herttila, S., Karttunen, N., Taipale, H., Kehusmaa, S. & Tolppanen, A-M. (2024) Diagnostoitujen muistisairauksien ilmaantuvuus ja esiintyvyys Suomessa vuosina 2016–2021. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 140(5), 411–419. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo18137.pdf>
- Ronkainen, O. (2025) Poistumisturvallisuusselvityskohteiden tilannekuvan päivitys. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK.
- Runsten, S. (2024) Ikääntyneiden päihdehäiriöt ja riippuvuudet. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 140(4): 327-32. <https://www.duodecimlehti.fi/duo18119>
- Saari, E., Levonius, V., Koskela, I., Koivisto, T. & Käsälä, M. (2024) Intra-normativities in technologizing old age care work: Mobile record-keeping, remote homecare and social media use shaping good care. Human Technology 20(3): 468–487.
- Salo, J., Tahvonen O. & Lassander, M. (2025) Kokonaistarkastelu velkaantumisasiästä. Oikeusministeriön julkaisu, selvityksiä ja ohjeita 25/2025.
- Sanerma, P., Mikkola, T., Koistinen, J., Karhinen, P., Komulainen, M. & Saikko, S. (2025) Etäpalvelut lievittämässä kotihoidon asiakkaiden yksinäisyyttä. Gerontologia, 39(2), 163–169. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.157151>
- Saske, S. (2024) Uudistunut palvelurakenne. Teoksessa: Kehusmaa, S., Honkanen, S. & Saukkonen, P. Kehittyvät iäkkäiden palvelut Suomessa: Vanhuspalvelujen tila -seurannan tuloksia 2023: 9–21.

Saske, S., Josefsson, K. & Karttunen, T. (2025) Vanhuspalvelujen tila 2024. Kotihoidon henkilöstömäärä on pysynyt ennallaan, ympärivuorokautisessa hoidossa pientä laskua. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 9/2025.

Savikko, N., Routasalo, P., Tilvis, R., Stranberg, T. & Pitkälä, K. (2005) Predictors and subjective causes of loneliness in an aged population. Archives of Gerontology and Geriatrics 2005, 41:223-233.

SeniorSurf (2026) SeniorSurfin vuosi 2025. www.seniorsurf.fi/seniorsurfin-vuosi-2025

Sisäministeriö (2018) Turvallinen elämä ikääntyneille – toimintaohjelman päivitys. Sisäministeriön julkaisu 6/2018, Sisäisen turvallisuus.

Sisäministeriö (2025) Varautumisopas. <https://www.suomi.fi/oppaat/varautuminen>

Soivio, R. & Hyry, J. (2025) Yksinäisyysbarometri 2025. Suomen Punainen Risti.

SOSTE (2025) Sosiaalibarometri 2025: Useat hyvinvointialueet ovat kiristäneet täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämistä. <https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-useat-hyvinvointialueet-ovat-kiristaneet-taydentavan-ja-ehkaisevan-toimeentulotuen-myontamista/>

SOSTE (2026) SOSTE selvitti: Yli 500 000 sosiaali- ja terveystalvelujen sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksua ulosottoon viime vuonna. <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-yli-500-000-sosiaali-ja-terveyspalvelujen-seka-varhaiskasvatuksen-asiakasmaksua-ulosottoon-viime-vuonna-hyvinvointialueiden-valilla-isot-erot-ulosotto/>

Sotkanet (2026) Ikääntyminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. www.sotkanet.fi

Stenroos, M. (2023) Suomen Romanipoliittinen ohjelma 2023-2030. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Romaniasiaain neuvottelukunta, sosiaali- ja terveystalvelministeriön julkaisu ja 2023: 3.

STM (2024) Vuosien 2024 ja 2025 toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveyspalvelulainsäädännön muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö. www.stm.fi

STM (2025a) Ohje: Asiakasmaksulainsäädännön tarjoamat suoja-keinot. Sosiaali- ja terveysministeriö, ohjausasiakirja 17.2.2025.

STM (2025b) Toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveyspalvelulainsäädännön 2024–2026 muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/63ed29f6-a891-4229-9755-7fb579ae4219/b735e2ce-26a9-423f-9781-335ff17c7a51/MUISTIO_20250922095602.PDF

Suomen Ympäristökeskus (2025) Ikäystävällinen ympäristö sopii kaikille. Toimintasuosituksia. Ikkuna-projekti.

Suvanto (2026) Väkivalta ja kaltoinkohtelu. Väkivalta. www.suvantory.fi

Talasilahti, T. & Jämsen, E. (2024) Vanhuspsykiatrinen potilas hyötyy monialaisesta osaamisesta. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 140(4): 317–9.

THL (2026) Avohilmo: Kotihoidon asiakkaat. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/avo/perus11/summary_kotih1101

THL (2024b) Maahanmuuttaneiden terveys- ja sosiaalipalvelut. 4.7.2024. www.thl.fi

THL (2025a) Suurin osa iäkkäiden ympärivuorokautisen hoivan yksiköistä laskenut henkilöstömitoitusta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, julkaistu 27.6.2025. <https://thl.fi/-/suurin-osa-iaakkaiden-ymparivuorokautisen-hoivan-yksikoista-laskenut-henkilostomitoitusta>

THL (2025b) Terve Suomi -tutkimus 2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, tiedot saatu Tuulikki Vehkolta sähköpostilla 27.11.2025.

- THL (2025c) Turvakotipalvelut 2024. www.thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/sosiaalipalvelut/turvakotipalvelut
- THL (2026) Terve Suomi 2024 -tutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, tiedot saatu Timo Koskelalta sähköpostilla 6.2.2026.
- Tiainen, K., Rappe, E., Rajaniemi J., Jolanki, O. & Siren, A. (2025) Ikäystävällisyyden laatuindikaattorit Suomessa. Kuntien ja hyvinvointialueiden varautuminen väestön ikääntymiseen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2025: 7.
- Tiilikainen, E. & Ristolainen, H. (2025) SOLDEX-hankkeen päätöseminaarin esitys 21.8.2025.
- Tiilikainen, E., Jansson, A. & Pirhonen, J. (2023) Yksinäisyyden kokeminen. Teoksessa: Rantanen, T., Kokko, K., Sipilä, S. & Viljanen, A. (toim.) Gerontologia. Helsinki: Duodecim, 333-341.
- Tilastokeskus (2024) Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö sukupuolen ja ikäluokan mukaan, 2013-2025. www.stat.fi
- Tilastokeskus (2025a) Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain, 1990-2024. www.stat.fi
- Tilastokeskus (2025b) Tulonjakotilasto. www.stat.fi
- Tilastokeskus (2026) Asuntokunnat ja asuinolot. <https://stat.fi/fi/tilasto/asku>
- Traficom (2025) Voimassa olevien ajokorttien tilasto. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/voimassa-olevien-ajokorttien-tilasto>
- Ulosottolaitos (2025) Ulosottolaitoksen tiedot. Tietopyyntö 12.6.2025.
- Valtiovarainministeriö (2021) Kuinka tehdä sote-palveluissa parempia asioita, ei vain vanhoja asioita paremmin? 10.6.2021. www.vm.fi

- Vammaisfoorumi (2025) Hyvinvointialueiden vammaispalveluiden ammattilaisten kokemuksia 1.1.2025 voimaan tulleen vammaispalvelulain soveltamisesta. <https://static1.squarespace.com/static/6877720082945418b03f50f0/t/68f21e43f345bc-3296ceb12c/1760697923862/VF+raportti+ammattilaisten+kokemuksista+uuden+vammaispalvelulain+soveltamisesta+22.9.2025.pdf>
- Van Regenmortel, S., Tiilikainen, E., Ristolainen, H., Burholt, V. & Dahlberg, L. (2025). Social Exclusion Perspective on Loneliness in Later Life. In: Aartsen, M., Precupetu, I. & Suanet, B. (eds.) Macro Social Influences on Loneliness in Later Life. International Perspectives on Aging, vol 47. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-94565-6_4
- Vanhusasiavaltuutettu (2025) Ikääntyneiden digituki - järjestökyselyn tulokset. www.vanhusasia.fi
- Vanjusov, H. (2022) Saatavilla, mutta ei saavutettavissa. Sosiaalioikeudellinen tutkimus päihdepalveluihin pääsystä. Itä-Suomen yliopisto, väitöskirja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-4625-6>
- Vasara, P., Van Aerschot, L. & Sihto, T. (2025) Osallisuus etsivässä vanhustyössä. Teoksessa: Pirskanen, H., Tammelin, M., Alakärppä, O. & Mänttari-van der Kuip, M. (toim.) Osallisuus sosiaalityössä (s. 21–42). Tampere University Press. <https://edition.fi/tup/catalog/view/osallisuus-sosiaalityossa/1833/6921>
- Vehko, T., Saukkonen, P., Hammar, T., Kainiemi, E., Parikka, S. & Kyytösen, M. (2025) Digiosaaminen ja digipalveluiden käyttö 65 vuotta täyttäneillä. THL, Tutkimuksesta tiiviisti 44/2025, THL. [Digiosaaminen ja digipalveluiden käyttö 65 vuotta täyttäneillä](https://www.thl.fi/julkaisut/digiosaaminen-ja-digipalveluiden-kayttö-65-vuotta-täyttäneillä)
- Verohallinto (2026) Tilastot ja tilastotietokanta. www.vero.fi/tieto-verohallinnosta/tilastot/
- Väisänen, V., Huhtakangas, M. & Sinervo, T. (2023) Päivystyskäynnit ovat lisääntyneet erityisesti kotihoidon asiakkailla. Suomen Lääkärilehti 25.10.2023. www.laakarilehti.fi/e38075
- WHO (2020) Elder Abuse. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>

WHO (2025) From loneliness to social connection: charting a path to a healthier societies. [From loneliness to social connection: charting a path to healthier societies](#)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2025) Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2024. www.yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi

Yle (2025) Muistisairaita vanhuksia ja epäpäteviä hoitajia - Yle tutki yhteisöllisestä asumisesta tehtyjä valituksia. 6.6.2025. <https://yle.fi/a/74-20166011>

Ympäristöministeriö (2023) Väen vanheneminen on huomioitava asumisessa ja asuinympäristöissä. www.ym.fi

Zechner, M., Virokannas, I., Kankkonen, H., Härkönen, J., Kaitala, I., Karttunen, T., Rossi, E. & Leppo, A. (2024) Päihteiden käyttö ja palvelutarpeet vanhuudessa - kohti gerontologisen päihdesosiaalityön mallia. Gerontologia Vol 38 Nro 1. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/142227/91014>

Äyräväinen, I. (2025) Vastavuoroinen vertaissuhde vapaaehtoistyössä. Ulkoliikuntaohjelma iäkkäiden osallistujien ja vapaaehtoistyöntekijöiden kokemana. Jyväskylän yliopisto, Akateeminen väitöskirja.

